

قُلْ هَلْ مِنْ شَرِكَيْكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ أَللّٰهُ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ فَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يَتَّبِعَ أَنَّ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دینی، علمی، ادبی، تحقیقی او اجتماعی
میاشتني خپرونه
د امتیاز خاوند: د ارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د قاسیس نېټه: ۱۳۳۱ لمویز کال

مدیر مسؤول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسؤول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

فضل محمد حسینی

استاد غلام الدین کلانتری

استاد محمد شریف رباطی

مولوی عبدالملک حمیدی

استاد محسن حنیف

دور دوم، سال هفدهم، شماره هشتم

ماه عقرب ۱۳۹۸ هجری شمسی

صفرالمظفر - ربیع الأول

۱۴۴۱ هجری قمری

فرست مطالب

۲	سرمقاله/ میلاد پیامبر اکرم (ص)
۴-۳	اداره مجله د نبوی نیکموغه میلاد په ويژه
۶-۵	مولوی عبدالملک حمیدی اوقات و اماكن اجابت دعاء - / قسمت پنجم
۱۰-۷	استاد غلام الدین کلانتری نقش امنیت غذایی در ... / قسمت نهم
۱۳-۱۱	استاد محمد شریف رباطی مدیریت منابع بشری
۱۵-۱۴	ناصرالدین دریز د مولود شریف گونوی نیوی د ...
۱۷-۱۶	مولوی ناصرالدین کوکب به حیوانات و رحم کول او د هفو د ... / لومری برخه
۲۱-۱۸	مولوی عبدالعزیز آیا زنان ناقص العقل اند و ... / قسمت چهارم
۲۴-۲۲	مولوی محمود درویش د عمدی قتل مجازات د ... / لومری برخه
۲۷-۲۵	استاد زین العابدین کوشان عوامل فساد اداری از ... / قسمت دوم
۲۹-۲۸	هدایت الله سمندری شرایط فهم و استفاده از ... / قسمت دوم و آخر
۳۳-۳۰	سید نصیر هاشمی وسطیت و اعتدال در اسلام
۳۵-۳۴	مجتب الرحمن افضلی معرفی اماكن تاریخی / قسمت اول
۳۹-۳۶	مولوی عنایت الله شریفی جایگاه حجاب از منظر اسلام
۴۱-۴۰	استاد شمس الرحمن فرحان د شک، تشویش او و سوسو در ملنہ
۴۴-۴۲	غلام حسن زاهدی نقش مدیریت اقتصاد خانواده در ...
۴۷-۴۵	محقق یارمحمد صمدی مظاہر اعتدال در قرآن و ...
۵۱-۴۸	سید مسلم شاه اسدی نگرشی پیرامون وحدت ملی
۵۴-۵۲	استاد محسن حنیف اسلامی واده خه مطلب لری
۶۰-۵۵	خبرنگار مجله حاجی توکل بخشی کارکردها و گزارش ها

میلاد پیامبر اکرم (ص)

کلام نسبت

زمانیکه جامعه بشری با چالش، اضطراب و آشوب های طاقت فرسا مواجه بود، استبداد و خودکامگی در نواحی مختلف جهان بیداد می کرد، امتیاز، تفوق و برتری طلبی از سیمای قدرت و ثروت سر بر می آورد و زر اندوزی، یغما و غارت و جهان گشائی معیار اهمیت بود، قطع نظر از رعایت حقوق، حتی انسان بودن انسان در فرهنگ منحط آنzman قابل باور نبود، دختران زنده بگور می شدند، سجایا و اخلاق معدوم بود در چنین حالی شخصیت و مکانت بشری میرفت تا ناپدید شود، ارزش ها از قلمرو حیات محو شده بود، دنیا با چنین وضعیتی در انتظار رهبری بود تا کشتی متلاطم و گیرآمده بشر را به ساحل نجات کشاند، مکانت و کرامت انسانرا مجددًا احیا کند، پیام تمکین انسانیت و نسخه اسرار تکوین حیات را بیآورد. بلی! میلاد مسعود سرور کائنات در چنین جو اختناق و ناباربری، نقطه عطفی در تاریخ انسانی بوده و تمھید برای ظهور پیغمبری است، که بحث نبوت، رسالت، فضائل و منزلت عزیز او فراتر از آفرینش انسان می باشد. چنانچه در یکی از احادیث مبارک آمده است: (و عن ابی هریثة قال، قالوا يارسول الله! متی وحيت لك النبوة قال وأدم بين الروح والجسد)

(ابو هریثه روایت میکند که اصحاب، به پیامبر عرض کردند، یا رسول الله نبوت برای خودت چه وقت ثابت شد، آن حضرت گفت برای من آنگاه نبوت ثابت شد که آدم میان روح و جسد بود.)

یعنی خلقت آدم تمام نشده و هنوز روح به جسد او حلول نکرده بود. (و عن العرباض ابن سارية، عن رسول الله انه قال اني عند الله مكتوب خاتم النبيين و ان آدم لم مجده في طيه...)

(عرباض ابن سارية از رسول الله روایت می کند که فرمودند، بدرسستی که من نزد خدای تعالی به بحیث ختم کننده پیامبران نوشته شده بودم و هر آینه آدم هنوز بر زمین در گل و سرشت خود بود). سعدی عليه الرحمه اندربن باب چه خوش گفته است:

ای بلند آسمان پیش قدرت خجل تو مخلوق و آدم هنوز آب و گل

به همانگونه که سبقت و تقدم آن جناب مستدل و ثبت شده، استمرار و ابقاء رسالت شان در سطحی است که بعد از ایشان دیگر پیغمبری مبعوث نمی شود و تا پایان جهان تنها دین محمد مصطفی میباشد، زیرا ایشان ختم نبیین میباشند، قرآن عظیم الشان میفرماید: ﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَكْحَرَ مِنْ رِجَالَكُمْ وَلَكُنَ رَسُولُ اللَّهِ وَقَاتَمُ أَنْتُمْ إِنَّكُمْ...﴾ (الحزاب: ٤٠) (محمد پدر هیچ یک از مردان شما نبوده و نیست، ولی رسول خدا، ختم کننده و آخرين پیغمبران است).

به این اساس سیرت رسول اکرم ص بحث وسیع که سراسر ابعاد آن الگوی فرارای فراغیر زندگی انسان مومن است، به یادواره میلاد مسعود رسول کریم ص از سیرت آن جناب که اصول حسنات، طرز العمل زندگی انسان، قواعد و اساسات شرافت، عزت و کرامت است و راهبرد نجات و راز فوز عظیم میباشد، آموزه های می گیریم که باید بگیریم. سزاوار است هر آنچه که در مقدور است، از اندوخته های علمی و سیرت آنحضرت را چراغ راه خوبیش قرار دهیم، که فقدان آن ملت را در اضطراب و قهقهه می کشاند.

بدون تردید انحطاط و ذلت آنگاه در بدن نظام و ملت ها نفوذ میکند که امر قرآن و راه و رسم محمدی ص را ترک نموده اند. این مطلب تبیین کننده این حقیقت است که هرگاه قومی اطاعت و پیروی از سنت رسول الله ص را ترک کردن جزء اضمحلال، نابودی و خسaran دنیا و عقبی چیزی دیگری در انتظار شان نخواهد بود، مبتنی بر این پندار یگانه اصول و اسلوب موفق، پیروی از اخلاق و سیرت رسول ص میباشد، قرآن کریم میفرماید:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أَشْرَعُ حَسَنَةً لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْأَكْرَبُ وَذَرَ اللَّهُ كُلُّكُمْ﴾ (الحزاب: ٢١)

(مسلمان برای شما درزنگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود، برای آنها که امید به رحمت خدا و روز رستاخیز دارند و خدا را بسیار یاد می کنند).

بدون شک سیرت رسول ص راهکار بنیادی نسل های مسلمان، محک تشخیص حقایق و استمرار دعوت اسلامی تلقی می گردد، تحقیق و پژوهش در زندگی آن جناب ص دریافت راز تفوق بر جنبه های مادی، در پرتو اخلاق و روش پیغمبر ص، مردانی پرورش شدند به همت آنها مسیر تاریخ تغییر کرد، سیرت فرخنده پیامبر اکرم ص نقش قلب در وجود انسان مسلمان را داشته و همچون وجود انسان، اندیشه مؤمن را رهبری میکند. بلی، اnder شدن بر سبیل پرهیزگاری، سیاست و سروری، رهائی از جهل و فقر و محرومیت، راهبردن به ساحل از مخافت طوفان های بیناد بر انداز، جواب توطئه های ملوان و طرد نامأنوسی ها از ضمیر و زمان و توصل به سعادت دو جهانی در گرو پیروی از اخلاق رسول الله ص میباشد.

سُورَةُ الْمُنْذِرِ

مولوی عبدالملک حمیدی

لاندی کیدل، شرک، بدعاتو او خرفاتو به
خپله ملن غوروله، نوهله به الهی حکمت دا
تقاضا کوله چی د هماغی زمانی دناخوالو او
رذائلوته دپای تکی اینسودو لپاره یو جامع
الکمالات او معصوم خپل استاری راولیپری او
وربره به ئی الهی ارشادات داسمنانی کتاب یا
صحيفی په ډول ورته استول ترڅو خپل قوم
له کمراهي او تباھي هلاكت نه وڙغوري ...
د حضرت ابراهيم، حضرت نوح،
حضرت یوسف، داود، سليمان، موسى ...
حضرت عيسی طیبیل سیرت که وکورو هربود
خپل قوم لپاره د بت ماتوونکي نجات
ورکوونکي حیثیت درلود. خوکله چی د آخرین
الهی استازی زمانه را رسیري، نود پخوانیو
ستونزو او بدیختیو نه علاوه دیری داسی
نوری ناخواں په دغه زمانه کي را پیدا کېږي
چی تول بشريت داسی ورځی لپاره انتظار
باسی، سترګی په لاهه دی دغو ټولو بدیختیو
او غیر اخلاقی او غیر انسانی کارونو ته دپای
تکی کېږدی. له بله پلوه دپخوانیو پیغمبرانو
دعوت او تکلاره دیوه مشخص درد دداکولو
لپاره خانګرتیا لرله او آسمانی کتاب به چی
الله پاک ورته راپرې دخو محدودو موضوعاتو
په اړه به ټی چې دهماغه ورځی مشکل ځیز
به ئی حل کاوه خوداچی دقیامت
ترورځی پوری یو کامل او جامع تکلاره
وی، هغی الهی حکمت تقاضا نه و،
بلکه الهی حکمت داؤ چی دآخرین
الهی استازی په واسطه به دا جامع
او کامل دعوت بشريت ته دال کوي
او داسی آسمانی کتاب به ورباندي
ناز لوي چی ترقیامت پوری دهر مرض
درمل، دهرغم خلاصون، دهري
ستونزی حل، دهري غوئی لپاره
پرانیستونکي او یو جامع، شامل او

تک تور واویست اپه غوصه به شونود خپل
قوم خخه به ئى خان كوبنه كاوه، او دابه ئى
تصمیم نیوه چي دغه لور به ذلت او خوارى
سره له خان سره ژوندی وساتى اويا خونى
ژوندی په خاوروک پېشە كري افسوس!
خومره بد او جاهلانه قضاوته به ئى كاوه.
تر دى نه لوی جهالىت خه وي چي يو پلاز خپله
نازىنинه دزره تۇتە دستركو تور ورە معصومە
لور پېخپله بېخيل لاس وئىنى او بىا پە جاھل
قوم کى ورباندى افتخاركوى چى دامى
كاروکىر!! رېستىيا هم ھەفە زمانە د جاھليت او
تورتم زمانە وه، چى دى تە ورتە پە سل ھاۋە د
جاھليت كارونە به ئى ترسە كول بېخپل لاس
بە ئى لە ختو اويا اورونە بتان او مجسى
جورى كىرى او بىا به ئى ورتە سجدى كولى او
دھر مشكل نه دخلاصون او نجات وسايىل به
ئى بلل، د اورو نە جورشۇيو بىتابونتە به ئى
سجدى كولى خوكله به چى دلورى سره
مخامىخ شول، نو ورباندى به ئى حملە كولە او
ترستۇنى به ئى كوزۇل !! پە دامى يو تورتم
تۈل دىيە چىراخ اونور پە لته كى وي، لكه چى
شاعروائى: سىيذكىقۇمى اذاجاد جد ھم
وفى ليلة الظلماء يفتقد البدر

یعنی زما قوم به ماهله دیر یادکری چی زه ددوی
په منځ کي نه وم، لکه چي په توره شپه کي تول
خلک دسپورمی په انتظاروی الله رب العزت
د خپل استازو پیغمبرانو الله په واسطه دتاریخ
په هره برخه کي بشربت ته نجات ورکري.

الحمد لله الذى من على البشرته بارسال نبى المكرم الذى هو رحمة لكافة البشر بقوله عز من قال : و مارسلناك الارحمة للعالمين ، والصلوة والسلام على هذا النبى و آله و اصحابه و من تتبعهم بامان الى يوم الدين .

بلغ العلي بكماله كشف الداجي بحمله
 حست جميع حصاله صلوا عليه و آله
 هفة شپه چی محمد نبی پیدا شو
 په دبوه ائی دمغ تول جهان رنا شو
 د اسلام د ستر نازنین بیغمیر مبارکه زوگره
 میلاد په رشتیا هی د تول بشریت لپاره د یوه
 نور او خلدونکی ستوری حیثیت لری، هفة
 بشریت چی په زرگونو دوله تورتمونو،
 ظلمونو، ناخالو، کراونو او بدبختیو کی
 شبی سیا کولی.

هلته جي د قوم او تپريه نامه به يوله بل سره
جگري او شخري کيدل او په میاشتو او کلونو
به ئي دوام کاوه، هله به جي يوازى د مېرو او
پيسو زور چليده، بي وزله انسانانو به خپلي
اوېنکي او وېنې خورلى، هله جي انسان د خپل
انسانى کرامت او خدای ورکړو حقوقو خڅه
محروم، هله جي لونې به ژوندي په خاورو
کي خښيدل او دلور زېرون به د ننګ، عار او

شرم لامل ۽ د زمانی منطقو دود ۾ چي کله
به لور بيداکيده نو پلار مجبور ۽ چي يا خو
هغه بايد ڙوندي په خاورو کي بشخه او قبر
هم پچپله ورته وباسی او ياخوئي په دير
ذلت او خواري سره په کورکي لويءه کري او د

خپل شرم او عاره غایره واخلي ...
 ههـ وَإِذَا سَيْرَ أَهْدَمْ بِالْأَنْقَاضِ طَلْ وَجْهَهُ مَسْوَدَةً
 وهو ظلم يَتَورَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا يَشَرِّبُ
 آتَهُمْ كُمَّهُ عَلَى هُوَنْ أَرْيَادُهُمْ فِي الْأَرْضِ الْأَسَاءَ مَا
 يَحْكُمُونَ =
 زَيْنَابٌ: او كله به چی یود دوی ته به لور
 دزنبید و خبرورسید نوخم به ئى له دېرىه غمه

کتابونو او مبارک احادیثو ته مخه کرو د نیکرگه میلاد په مناسبت هر کال په اسلامی نوی کی د مسلمانانو اود دین دېتکانو لخوانه غونی چو بیری او دغه ورخ په دیرو شانداره مراسمو، عظونو، نعتونو، سیرت بیانولو او خیراتونو سره نمانخل کبیری، داپه حقیقت کی دیرنیک او غوره کاردي، ددومره عظیم او ستر شخصیت په مناسبت به ولی غونی جوری نشی او ولی به ئی یوه دله مسلمانان دحل او حرمت په اړه سره اختلاف نظر ولري؟! خود د غوغوندو جوریدو اصلی هدف باید خرکندو یوازی دا نه وي چي دغه مبارک شجره بیان، او سیرت ته ئی خغلنده کتنه او یادونه وشی ... بلکه اصلی موخه باید داوی چي پدغه ورخ مسلمانان دڅل خدای او پیغمبر سره څل تعهد نوی کړي چي ای پیغمبره! لکه تاجی مورته هدایت کړي چي که چېږي موبه دوو شیانو چي هغه قرآن اوستن دی عمل وکړنو هیڅکله به کمراه نشی، نو پدغه ورخ یو خل بیا هود کوو چي په کتاب الله او سنت رسول الله به عمل کوو او دا دوه شیان به د څل ژوند لپاره تکلوره جورو او د الله تعالى به دغه قول چي فرمائی: **﴿وَمَا أَنْكِمُ الرَّسُولُ فَحَذَّرُهُ وَمَا هَنَّكُمْ عَنْهُ فَأَنْهَوْا...﴾** ال歇: 7

يعنى هغه چي رسول تاسوته راوردی ورباندی عمل وکړي او د هغه نه ئی چي منعه کړي ئی، خانونه ترى وساتي، د زړه په اخلاص سره عمل کوو. مسلمانانو! راخی د څل خدای او الهی استازی خاتم النبین محمد مصطفی **﴿سَرِه د څل زړه تعلق او تیارا پیاوړی کړو، په دین کامل عمل وکړو، د اسلامی شریعت ارشادات د څل ژوند لپاره تکلوره، د څل پیغمبر مبارکی کار نامی، سیرت اوستن د دنیا او اخیرت چارو د سمون لپاره سرمشق او نمونه کړو. تل څل زدونه او ژئي د الله په ذکرا او په نازنین پیغمبر باندی په درود ویلو باندی لمدی او تازه معطر و کرزو، که په جومات کور، دفتر، لاه، سرک، شپه او ورخ، ناسته او لواړه دا از کارد څل خان لپاره اوراد کړو. هغه خه چي پیغمبر مور ته دالي کړي په عمل کی پیاده کړو، نه داچي یوازی په خوله ئی ذکر وکړو. بلکه څل تول ژوند د قرآن او حدیثو په رنکی عبار او څل اولادونه او راتلونکی نسل په همدغه محبت، او عبادت سره وروزو.**

او دا هغه پیغمبردی چي حضرت عایشه **﴿السَّفَّافَةُ إِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ وَمُتَّقَّةٌ وَمُعْلِمَةٌ لِلنَّاسِ﴾** داسی د اخلاقو یادونه کوي: (کان خالقه القرآن) يعني دهغه مبارک اخلاق قرآن ټوچي په ژوندی بهنه سره عملی کیده. دا هغه محمد دی چي د علم او ادب په ډکر کي تر تولو لور، دسياست په ډکر کي تر تولو ستر سياسی مدیر، د جنک او مجاري په ډکر کي تر تولو لور حکيم قوماندان او مجاهد، تواضع په ډکر کي تر تولو نه مخکي، الله تعالى د عبادت او تضع په ډکر کي تر تولو عابد، **﴿يَأَيُّهَا الْمُرَّاثُلُ﴾** او **﴿يَأَيُّهَا الْمُدَّرِّبُ﴾** بدی باندی شاهدی ورکوي.

دومره به ئی دشې عبادت او لمونځ کاوه چي مبارکي پښی به ئی وپرسیدی، صحابه کرامو ورته ویل: ای دالله رسوله! تانه خوتري اوراتلونکي تول ګناوه بېشل شوی، نوولی دومره خان په تکلیفو؟ هغه مبارک ورته وای آیازه دالله تعالى شکر کوونکي بنده نه شم.

هغه د داسی اخلاقو لرونکي ټوچي کله خور مجلس او مشترک کارتہ به ئی لاس اچاوه، هرچابه دافتخار بالهېچي دده مبارک سره چېږي په کوم سفرکي ملګري شي.

د هغه په څنګ به یوازی شتمن او بډایان نه و را تول شوی، بلکه زیات ملګري، صحابه کرام خو ئی غریبان ټا توولو خود ابوبکر صدیق په خیرشتمن نه لرلی او توولو دومره ورسره مینه لرله چي یوه لحظه به ئی دده مبارک مجلس او حضورنه آرام نه کاوه، لکه چي یوه صحابي ورته وویل: ای د الله رسوله: کله چي تاسره په مجلس او حضور کي و م، زړه می خوشحاله وي خوکله چي خبل کور او یا بل خای ته ولار شم، نوھیخ طاقت می نه کېږي، زړه می ناکاراه وي، ترڅو پیړته تا ووینم هماغه شتمن صحابه کرام هم کله چي د رسول الله آواز او دی چي نن ورخ که خوک ثواب تلاسه کوي او جنت کړي نو دڅل شتمن نه د الله په لاره کی مصرف کړي، حضرت عمر خي او څل نیماتی مال د رسول الله حضور ته راوردی، رسول الله ورڅخه پوښتی آیا په کورکي دڅه پرېښو دل، هغه وائی هو نیماتی مال می په کور کی پرېښو ده.

حضرت ابوبکر صدیق **﴿رَاغِي﴾** او چې د څل تول مال دڅل بادار په مخ کی اېړدی، رسول الله ورڅخه پوښتی، آیا په کور کی دڅه پرېښو دل، هغه وائی هو په کور کی می دېرگت مال پرېښو د چي هماغه الهی استازی دی چي دلورزیرون ئی په کورکي بخت بلی او دا وائی که چا دوی لونی لوئی کړي او پڅل بخت همسایه ئی ودی، خه دخان لپاره خوشوی دبل مسلمان لپاره ئی هم خوبن نکړي.

دا هماغه الهی استازی دی چي دلورزیرون ئی په کورکي بخت بلی او دا وائی که چا دوی لونی لوئی کړي او پڅل بخت همسایه ئی ودی، خه دخان لپاره خوشوی دبل مسلمان لپاره پلار او مور جنتیان دی... **﴿لَمْ يَنْجُمْ وَلَمْ يَنْعَمْ وَلَمْ يَنْعِمْ عَلَيْكُمْ لَمْ يَنْعَمْ وَلَمْ يَنْجُمْ وَلَمْ يَنْعِمْ﴾** الساده: ۳

﴿زَبَارِه﴾: نن ورخ می ستاسی دین تکمیل کړ او د اسلام دین می تاسو لپاره غوره کړ. له بلی خوا دخوانیو پیغمبرانو اديان او هغه آسمانی کتابونه چي الله تعالى بشپړکړ او دلارېسوونی لپاره ورته را استولی ټ، هغه او س تول تحریف، تغییر او تبدیل شول او دخداي **﴿كَلَامَ خُوَّبِهِ﴾** کلام خوپه کی یو تک هم ندی پاته، یوازی د دغه امت پیغمبر الهی استازی حضرت محمد مصطفی **﴿الْمَهْدِي﴾** نسخه قرآن عظیم الشان دی چي د قیامت تر ورخ پوری به له هر ډول تغییر، تحریف او تبدیل خخه خوندی او د هری زمانی د علوم او پراختکونو خخه مخکي ئی وراندوينه کړي ۵۵. نو مهربان الله **﴿كَلَامَ خُوَّبِهِ﴾** د دغی زمانی لپاره داسی یو خوک غوره کړل چي له ماشومتوب خخه ان ترزیزور یدنی مخکي ئی دبرکاتو، فیوضاتو، جلال او جمال خواره اثرات پڅلې مبارکه کورنی، عربی تولنه او تول بشریت خواره ټ. هو هغه خویتیم دنیاته راغي، دڅل پلاړ او مور نازونه ئی ونه ليدل، خودهغه داسی چاپالنه کوله چي دکانناتو سترپالوونکي دی، دهه لام نیوی خو جبرئيل کاوه، هغه خو عادی بشرنه ټ، الله رب الجلیل خوهغه ته داسی کمالونه اوصاف فضائل اخلاق او لورتیا ورکړي وه چي دبل بشرسره هغه نه ټ، هغه خوالله تعالى د دغه بشریت لپاره رحمت را استولی ټ. **﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلنَّاسِ﴾** الأنبياء: ۱۰۷

﴿زَبَارِه﴾: او ته مونه ئی استولی بشریت ته مګر یوازی داچي ته رحمت دټول عالم لپاره ئی. دا هماغه پیغمبردی چي فرمای: تور په سپین، عرب پر جعجم غوره والی نلري مکرېه تقواسره، دا هغه پیغمبردی چي وائی **﴿كَلَامَ زَهْرَةِ الْوَلَنَى﴾** دوی ګوټي یو خای سره په جنت کی ټ، کامل مؤمن ندی هغه کس چي پڅلې موروی او ترڅنگ همسایه ئی ودی، کامل مومن ندی هغه کس چي هغه خه دخان لپاره خوشوی دبل مسلمان لپاره ئی هم خوبن نکړي.

دا هماغه الهی استازی دی چي دلورزیرون ئی په کورکي بخت بلی او دا وائی که چا دوی لونی لوئی کړي او پڅل بخت همسایه ئی ودی، خه دخان لپاره خوشوی دبل مسلمان هغه پلار او مور جنتیان دی... **﴿لَمْ يَنْجُمْ وَلَمْ يَنْعَمْ وَلَمْ يَنْعِمْ عَلَيْكُمْ لَمْ يَنْعَمْ وَلَمْ يَنْجُمْ وَلَمْ يَنْعِمْ﴾** الساده: ۳

الرُّثْقُ وَ الْكُفْرُ أَجَابَتْ دُعَاء

استاد حلام الدین "کلاته‌ی"

آسمان دنیا نزول می‌نماید و می‌گوید: من پادشاه هستم، من پادشاه هستم، چه کسی مرا دعا می‌کند که برایش اجابت کنم، چه کسی از من سوال می‌کند که برایش عطا کنم، چه کسی از من طلب آمرزش می‌نماید که او را بی‌امززم، همین حالت تا روشن شدن فجر ادامه دارد.

۴- در سجده: در هنگام سجده انسان به خدای خوبی نزدیک است، اگر در این وقت دعای صادقانه و مخلصانه به پیشگاه پروردگار، در این وقت ارزشمند، مستجاب می‌گردد. در احادیث ذیل به کثرت سجده و دعا در آن امر شده است.

عن أبي هريرة أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَقْرَبُ مَا يُكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ، وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْبُرُوا الدُّعَاء» صحيح مسلم (۳۰) / ۱

از ابوهریره روایت شده که پیامبر ﷺ فرمود: نزدیک ترین هنگامی که بنده باپروردگارش می‌باشد، در حالت سجده است، بیشتر دعا کنید.

عن ابن عباس، قال: كَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّتَّارَةَ وَالسَّاسُ صُفُوفُ خَلْفِ أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَ: «إِيَّاهَا النَّاسُ، إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشَّرَاتِ التُّبُّوَةِ إِلَّا الرُّؤْبَا الصَّالِحُهُ، يَرَاهَا الْمُسْلِمُ، أَوْ تُرَى لَهُ، أَلَا وَإِنِّي نُهِيَّ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَأِكُمْ أَوْ سَاجِدًا، فَأَمَّا الرُّجُوعُ فَعَظِيمُوا فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَمَّا السُّجُودُ فَأَبْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنْ أَنْ

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ عَلِمْتُ أَيُّ لَيْلَةً لَيْلَةَ الْقَدْرِ مَا أَفْوَلُ فِيهَا؟ قَالَ: «فُولِي: اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفْوٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي». سن البريدي ت بشار (۵ / ۱۶) [هذا حديث حسن صحيح]

عائشة ﷺ گفت: گفتم ای پیامبر خدا! اگر دانستم که شب قدر کدامین شب است، در آن شب چه بگوییم؟ فرمود: بگو: الها! تو عفوکننده هستی، عفو را دوست داری، مرا مورد عفو قرار بد. «مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْسَانًا، غُفرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» صحيح مسلم (۱ / ۵۲۳)

کسی که در شب قدر از روی ایمان و طلب پاداش قیام می‌کند، گناهان گذشته اش آمرزیده می‌شود.

۲- آخر شب: آخر شب و قبل از سحر نیز از اوقاتی است که دعا در آن وقت اجابت می‌شود. خداوند متعال می‌فرماید:

۳- ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الْأَلْيَلِ مَا يَهْمِمُونَ وَلَا يَأْتُلُونَ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ﴾^{۱۸ - ۱۷} اللاريات: ۱۷ - ۱۸

آنها کمی از شب را می‌خوابیدند، و در سحرگاهان استغفار می‌کردند.

پیامبر ﷺ می‌فرماید: ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ نَزَلَ اللَّهُكَهُ وَالرُّوحُ فِيهَا يَادِنَ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ السَّمَاءِ الدُّلُّيَّا كُلَّ لَيْلَةٍ حِينَ يَمْضِي ثُلُثُ الْأَلْيَلِ الْأَوَّلُ، فَيَقُولُ: أَنَا الْمُلْكُ، أَنَا الْمُلْكُ، مِنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبُ لَهُ، مِنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيهِ، مِنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرُ لَهُ، فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُضِيءَ الْفَجْرَ﴾ صحيح مسلم (۱ / ۵۲۲)

ابوهریره روایت کرده است که پیامبر ﷺ فرمود: خداوند متعال هر شب هنگامی که یک سوم اول شب سپری گردد، در

هر چند دعاء در همه اوقات و احوال مطلوب است، خداوند سمیع و قریب همواره، هر زمانی، در هر حالتی و در هر کجا یای دعای مسلمان را می‌شنود و آن را اجابت می‌کند، دور، نزدیک، صدای بلند، صدای خفیه، هر زبان و گفتاری و بی‌زبانی، را یکسان و بدون هیچ نقص و کاستی می‌شنود. ولی در نصوص دینی، برخی اوقات و اماکنی مشخص شده است که دعاء در آن اوقات و اماکن مستجاب می‌گردد:

الف- اوقات اجابت دعا
اوقات اجابت دعا که در احادیث معزی شده، قرار ذیل است:

۱- لیله القدر: شب قدر یکی از اوقات مبارکی است که زمان استجابت دعاست. چون شب قدر، از اوقات بسیار زودگذر است، لذا هر مسلمان تلاش نماید تا در این شب به دعا، نیاز و تضرع در پیشگاه پروردگارش بپردازد. خداوند متعال در وصف شب قدر می‌فرماید: ﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ نَزَلَ اللَّهُكَهُ وَالرُّوحُ فِيهَا يَادِنَ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ السَّمَاءِ الدُّلُّيَّا كُلَّ لَيْلَةٍ حِينَ يَمْضِي ثُلُثُ الْأَلْيَلِ الْأَوَّلُ، فَيَقُولُ: أَنَا الْمُلْكُ، أَنَا الْمُلْكُ، مِنْ ذَا الَّذِي يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبُ لَهُ، مِنْ ذَا الَّذِي يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيهِ، مِنْ ذَا الَّذِي يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرُ لَهُ، فَلَا يَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يُضِيءَ الْفَجْرَ﴾ فرشتگان و «روح» در آن شب به اذن پروردگارشان برای (تقدیر) هر کاری نازل می‌شوند. شبی است سرشار از سلامت (و برکت و رحمت) تاطلوع سپیده. پیامبر ﷺ می‌فرماید:

ابن عباس گفت: پیامبر ﷺ پرده را کنار زد در حالی که مردم در عقب ابوبکر صف بسته بودند، فرمود: ای مردم! از مبشرات نبوت جز روایی صادقه که مسلمان آن را می بیند، یا برایش نشان داده می شود باقی نمانده است. آگاه باشید که من از خواندن قرآن در حالت رکوع یا سجده منع شده بودم. اما در رکوع عظمت پرودرگار را یاد کنید. و اما در سجده ها در دعا تلاش کنید که شایسته است

بر شما اجابت شود. حدیث ذیل فضیلت سجده را توضیح می دهد، یعنی کثرت سجود سبب مرافقت و همراهی با پیامبر ﷺ در بهشت معرفی شده است. کثرت سجود و کثرت دعا اسباب رستگاری انسان را در آخرت فراهم می نماید، لذا تلاش کنیم که صحیفه اعمال مان انباشته از سجود و دعا باشد

تادر صحرای محشر نجات ما را مساعد گرداند. در حدیثی آمده است: عن رَبِيعَةَ بْنِ كَعْبِ الْأَسْلَمِ، قَالَ: كُنْتُ أَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْتُهُ بُوْصُوْتَانَ وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرَضَاكَ مِنْ سَخْطِكَ، وَبِمَعافِتِكَ مِنْ عَقْوَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَنْتَ عَلَى نَفْسِكَ» صحیح مسلم (٣٥٢)

سجودش تکرار می کرد.

آن رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دُقَهُ، وَجْلَهُ، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلَانِيَّهُ وَسَرَّهُ» صحیح مسلم (٣٥٠)

پیامبر ﷺ می فرماید: پیامبر ﷺ در سجده اش می گفت: الهی، همه گناهم را بیامز، صغیره و کبیره اش را، اول و آخر گناهم را و آشکار و پنهانش را بیامز.

عن عائشة، قائل: فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنَ الْفَرَاشِ فَلَمْ يَفْعَلْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمِهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُمَا مَصْوُوتَانِ وَهُوَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرَضَاكَ مِنْ سَخْطِكَ، وَبِمَعافِتِكَ مِنْ عَقْوَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَنْتَ كَمَا أَنْتَ عَلَى نَفْسِكَ» صحیح مسلم (٣٥١)

عائشة گفت: شبی پیامبر ﷺ را از بستر گم کردم، در جست و جویش شدم و دستم به شکم پاهاش اصابت کرد، او در سجده بود و پاهاش ایستاده بود و می گفت: الها! به رضای تو از خشمت پناه می برم، و به عفو تو از عقوبت پناه می طلبم. از تو به تو پناه می برم، ثناء و تمجید برای تو را آن گونه که تو به خودت ثناء گفته ای، شمرده نمی توانم.

عن عائشة قائل: کان رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُؤُوْهِ وَسُجُودِهِ:

«سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي»

صحیح مسلم (٣٥٠)

ریبعه بن کعب الاسلامی گفت: پیامبر ﷺ شب خود را سپری می کردم، آب و ضویش را آوردم و برایم سجده اش فراوان می گفت: الها! پاکی تراست، پروردگار ما حمد و ثنای ترا می گوییم، الها مرا بیامز.

۵- عقب نمازهای فرض: این اوقات از جمله اوقاتی اندکه دعاء در آنها به اجابت می رسد، دعاء در این اوقات برای هر نمازگزاری میسر است، باید از کنار این اوقات مبارک بی تفاوت عبور نکند. و بعد از تشهید اخیر و خواندن التحیات دعایی را انتخاب کند که به خیر و صلاح دنیا و آخرتش باشد.

عن ابی امامة، قائل: قیل بی رَسُولِ اللَّهِ: أَئِ الدُّعَاءُ أَسْمَعُ؟ قائل: «جَوْفُ الظَّلَلِ الْآخِرِ، وَدُبُرُ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ» سن الدرمذی شاکر (٥٢٦)

ابو امامه گفت: برای پیامبر ﷺ گفته شد: کدام دعا بیشتر شنیده می شود؟ فرمود: در دل اخیر شب و در پایان نمازهای فریضه.

عن البراء، قائل: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا خَلْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَخْبَرْنَا أَنَّ نَكُونَ عَنْ يَسِيهِ، يُقْبَلُ عَلَيْنَا بِوْجْهِهِ، قَالَ: فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: «رَبُّ قَنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبَعُثُ - أَوْ تَجْمَعُ - عِبَادَكَ» صحیح مسلم (٤٩٢)

براء گفت: هرگاه در عقب پیامبر ﷺ نماز می خواندیم دوست داشتیم در سمت راستش باشیم تا رویش را به سوی ما بگرداند. گفت: شنیدم که می گفت: پروردگارم! روزی که بندۀ هایت را حشر می کنی یا جمع می کنی، مرا از عذابت در امان نگهدار.

۶- بین اذان و اقامه: اوقات بین اذان و اقامه نیز از جمله اوقات استجابت دعاست، آن را غنیمت بشمارید.

پیامبر ﷺ می فرماید:

عن جابر بن عبد الله أنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ النَّافِعَةِ وَالصَّالِحَةِ الْفَانِيَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَاماً مَهْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ حَلَّ لَهُ شَفَاعَيِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ» صحیح البخاری- نسخة طوق النجاة (ص: ۲۶۰)

از جابر بن عبد الله روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: کسی که اذان را شنید و گفت: الها! پروردگار این دعای کامل و نماز برپاشده، برای محمد وسیله و فضیلت را بده و او را در مقام محمود میعوث بدار، در روز قیامت مورد شفاعتم قرار می گیرد.

عن عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرو، أَنَّ رَجُلًا، قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ الْمُؤْذِنَيْنَ يَنْهَا لَنَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فُلَّ كَمَا يَقُولُونَ فَإِذَا اتَّهَمْتُ فَسَلِّنْ تُعْطِهِ» سن ابی داود (٤٤)

از عبد الله بن عمر روایت است که مردی گفت: ای پیامبر خدا! مودن ها تفضیل مان می کنند، پیامبر ﷺ فرمود: بگو همان گونه که آنها می گویند، هرگاه به پایان رسیدی، سوال کن برایت عطا می شود.

ادامه دارد...

لئنی لئنی لئنی

در سلامی انسان از دینگاه اسلام

استاد محمد شرف "رباطی"

قسمت فهمه:

مالکیه معتقد اند که: اگر ملخ، بطور طبیعی مرده باشد و پس از زنده گرفتن نمیرد خوردنش حرام است به دلیل این که درین حال حکم شکار خشکی را دارد.

۳- استثنای دیگری که از مردار حرام وجود دارد جنین موجود درشکم ذیحه است به عبارت دیگر، اگر پس از سربیدن چهارپا جنین بطور مرده از شکم آن بیرون آورده شود، خوردنش حلال و جایز است به دلیل اینکه مطابق با نص حديث نبوی که دارقطنی از ابو سعید روایت کرده است ذبح جنین، همان ذبح مادرش است جمهور فقهاء از جمله‌ی علی بن ابی طالب، سعید بن مسیب، شافعی، احمد و اسحاق قایل به این رای هستند اما امام ابوحنیفه رای

مخالف این رای را دارد و گفته است که اگر جنین مرده از شکم مادر خارج شود خوردنش حلال نیست به دلیل اینکه ذبح یک حیوان نمیتواند جای ذبح دو حیوان را بگیرد عبدالله بن کعب بن مالک هم گفته است که اگر بر بدنش جنین مو روییده باشد و پس از ذبح

اما در برابر این گروه از فقهاء برخی دیگر، از جمله، ابوبکر صدیق، ابو ایوب انصاری، عطا مکحول مالک احمد و شافعی گفته اند که چنانین ماهی ای هم حلال است و به این آیه‌ی قرآنی استناد کرده اند که صید(آبزیان رودخانه یا آبگیر یا) دریا و خوردن از(گوشت) آن به عنوان متعایی برای شما(مقیمان) که تازه به تازه میخوریدش) و نیز برای مسافران که (خشکیده میخورندش حلال شده است).^{۴۶}

ابن عباس^{علیهم السلام} می‌گوید مقصود از صید دریا هرچیزی است که شما شکار میکنید و مقصود از طعام دریا هرچیزی است که دریا خود در ساحل بیندازد این گروه از فقهاء همچنین در تأیید رأی خود به این حديث نبوی هم می‌فرماید (دریا آبش پاک و مردارش حلال است).^{۴۷} «استدلال کرده اند در رد استدلال گروه نخست به حدیث جابر در مورد تحریم ماهی شناور بر آب نیز، امام نووی گفته است که حدیث یاد شده، به اتفاق همه‌ی پیشوایان دینی ضعیف است و احتجاج به آن جایز نیست.

۲- اما ملخ خواه زنده و خواه مرده باشد، حلال است ولی مالک و همه

۱- حیوان مردار: در اصطلاح فقهاء، مردار به جانوری حیوان مرده ای گفته می‌شود که بدون ذبح شرعی مرده باشد. به حیوانی که گوشتیش حلال است و بدون ذبح و سربیدن جان داده، مردار(میته) گفته می‌شود و حیوانی که خوردنش حرام است، مانند درنده گان و خوک، ذبح و سربیدن آن هم حکم مرگش را دارد(و آن را حلال نمی‌کند) اما پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} از میان مردارها دو نوع را مستثنی و حلال کرده است: ماهی و ملخ.

۱- ماهی زنده و مرده اش حلال است تنها اختلافی که وجود دارد در باره‌ی ماهی ای است که در دریا و بدون سبب مشخصی بمیرد و بر سطح آب شناور گردد، که از نظر برخی از فقهاء، از جمله جابر بن عبد الله، جابر بن زید، طاووس و امام ابوحنیفه ماهی مذکور حرام است به دلیل حدیثی که جابر از پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} روایت کرده است که: (از ماهی‌ها) هر آنچه را که دریا خود(بر اثر امواج و...) به بیرون می‌اندازد و یا در هنگام جزر در ساحل جا بگذارد بخورید ولی آنچه را که در دریا بمیرد و شناور گردد نخورید.^{۴۸}

مادرش مرده از شکم بیرون آید خوردنش حلال و جایز است، ولی اگر پس از ذبح مادر، زنده به دنیا بیاید، سربریدنش لازم و ضروری است و درین باره فقه‌ها هیچ اختلاف و نظر ندارند.»^{۴۸}

حرام بودن مردار و فلسفه آن

اولین حرامی که در این آیه ها بدان اشاره شده است گوشت «مردار» است. مردار، پرنده یا هر حیوان دیگری را می گویند که بدون دخالت و قصد انسان در شکار یا سربریدن آن، مرده باشد.

امروزه بعضی می پرسند فلسفه حرام بودن مردار و عدم جواز استفاده انسان از آن چیست؟ و برای چه لاشه حیوان به هدر می رود؟.. در جواب می گوییم که فلسفه هایی آشکار در تحریم مردار وجود دارد که به بعضی از آنها اشاره می نماییم:

الف- ذوق و طبع سالم از خوردن گوشت مردار نفرت دارد و اهل عقل در مجموع خوردن گوشت مردار را شایسته مقام انسان نمی دانند، برای این است که کلیه اهل کتاب خوردن گوشت مردار را حرام دانسته و تنها از گوشت حیوان سربریده شده استفاده می نمایند، هرچند در چگونگی سربریدن با هم اختلاف دارند.

ب- به خاطر این که مسلمان، عادت کند تا اراده و نیت خود را در امری به کار گیرد و هیچ کاری را بدون قصد و اراده انجام ندهد. چون پاک شدن گوشت

حیوان و مردار نبودن آن، تنها وقتی است که انسان اراده و قصد ذبحش را به خاطر خوردن آن بنماید. گویی خداوند متعال نمی خواهد که انسان چیزی را که درباره اش تصمیمی نگرفته و به آن فکر نکرده است بخورد

و یا از آن استفاده کند. چنانکه می بینیم نمی خواهد از مرداری که بدون اراده انسان جانش را از دست داده است استفاده نماید. ولی چون شکار و سربریدن حیوان با اراده و نیت و کوشش بشر همراه است استفاده از آن، مرده باشد.

به حیوانی که گوشتش حلال است و بدون ذبح و سربریدن جان داده، مردار(میته) گفته میشود و حیوانی که خوردنش حرام است، مانند درنده گان و خوک، ذبح و سربریدن آن هم حکم مرگش را دارد(و آن را حلال نمی کند) اما پیامبر از میان مردارها دو نوع را مستثنای و حلال کرده است: ماهی و ملخ.

۵- خداوند متعال با حرام کردن مردار بر انسان به حیوانات درنده و پرنده‌گان فرست داده تا از این لاشه تغذیه نمایند و این رحمی است که نسبت به آنها مبذول داشته است چه آنها هم مانند انسان مخلوق خدا می باشند؛ هنگامی که در بیابانها پرنده‌گان و درنده‌گان را می بینیم که چگونه بر لشه مردارها جمع شده اند، به خوبی این امر، روشن می گردد.

۶- به خاطر این که انسان از حیواناتی که در اختیار دارد کمال مواظبت را بنماید و نگذارد که به واسطه امراض و لاغری از بین بروند و باعث زیان مالی شوند و لازم است آنها را سریعاً معالجه نماید و یا هر چه زودتر با سربریدن آنها را حت کند.

فاسد شدن گوشت مردار
گوشت مردار در معرض تحولات زیادی قرارمی گیرد بعد از گذشت یک ساعت از مرگ، خون در قسمت های پایین بدن جمع و رسوب می کند و پس از گذشت ۳-۴ ساعت عضلات جسم

در اصطلاح فقه‌ها، مردار به جانوری حیوان مرده ای گفته می شود که بدون ذبح شرعی مرده باشد.

است و بدون ذبح و سربریدن جان داده، مردار(میته) گفته میشود و حیوانی که خوردنش حرام است، مانند درنده گان و خوک، ذبح و سربریدن آن هم حکم مرگش را دارد(و آن را حلال نمی کند) اما پیامبر از میان مردارها دو نوع را مستثنای و حلال کرده است: ماهی و ملخ.

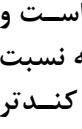
به بدن دست می دهد، بعد از ان حالت قلیایی به جسم دست داده خشکی بدن، رفع می شود و میکروب های موجود در هوا سپس میکروب ها جسم را به تصرف خود در خون رشد امر، میکروب های موجود در آورند. در ابتدای کرده تکثیر می شوند که به فرجم به گندیده شدن جسد ختم خواهد شد. برخی از میکروب های جسد مردار میکروب کولی(ECOLI) و میکروب های گرد و سفیدی هستند که سرانجام جسد را نابود و متلاشی میکنند و باعث می شوند بُوی ناخوش و مسموم کننده ای از جسد مردار به مشام برسد همچنین میکروب های مذکور گازهایی تولید می کنند که باعث می شود جسد بعد از چند ساعت باد کند محبوس بودن خون در جسد دلیلی بر تسریع تعفن و تکثیر میکروب هاست.^{۴۹}

مردار به سبب بیماری گاه حیوان بر اثر ابتلا به بیماری عفونی مرده است در این صورت خطر خوردن گوشت آن بسیار زیاد خواهد بود از جمله بیماری های حیوانات مردار

ذوق و طبع سالم از خوردن گوشت مردار نفرت دارد و اهل عقل در مجموع خوردن گوشت مردار را شایسته مقام انسان نمی دانند، برای این است که کلیه اهل کتاب خوردن گوشت مردار را حرام دانسته و تنها از گوشت حیوان سربریده شده استفاده می نمایند، هرچند در چگونگی سربریدن با هم اختلاف دارند.

۳- خون را نمی توان غذایی برای انسان، قلمداد کرد؛ زیرا، وقتی به ترتیبات خون بنگریم، متوجه خواهیم شد که نسبت پروتین های پلاسما (البومین، گلوبین و فیبرین) بسیار اندک است، یعنی چیزی در حدود ۶-۸ ملی گرم در هر ۱۰۰ ملی گرم اما هموگلوبین که به فراوانی گلبول های قرمز یافت می شود، دیر هضم است و معده نمی تواند آن را تحمل کند.

مضافاً خون لخته به دلیل وجود فیبرین (Fibrin) هضم آن مشکل تر می شود، گرچه عده ای ادعا می کنند خونخواری به دلیل وجود آهن، برای درمان کم خونی مفید است، اما مردود و باطل است، زیرا، آهن موجود در خون از نوع آهن آلہ است و

 روشن است که آهن آلہ نسبت به آهن غیر آلہ کمتر و کندتر جذب روده ها میشود.

همچنین نیازی به مصرف خون یا داروی برای درمان کم خونی نیست در حالی که داروخانه ها، داروی هموگلوبین های بهتری برای جبران کم خونی ارائه می کنند، از دیگر زاویه برای جبران کم خونی میتوان به

ای پیغمبر بگو: در آن چه به من و حی شده است چیزی را بر خورنده ای حرام نمی یابم مگر (چهار چیز و آن ها عبارتند) از مردار همچون حیوان خفه شده سقوط شدن شاخ زده درنده خورده، ذبح شرعی نشده و خون روان. حکمت تعزیم خون

۱- خون، حامل سموم و مواد زاید است، زیرا یکی از وظایف آن حمل مواد زائد و سموم بدن می باشد همچنان خون، پسمانده های کتابولیسم (Catabolism) بدن را از طریق کلیه یا تعزیق، آماده ی دفع می کند مهمترین مواد زائد حاصل از فعل و انفعالات بدن عبارت اند از: اوره (Urea acit) اسید اوریک (Co₂) کراتین و گاز دی اسید کربن (CO₂) که از طریق ریه ها دفع می شود همچنین برخی از سموم روده ها از طریق خون به کبد می روند تا تعدیل شوند. اما خطرناک تر ازین ها خوردن مقداری خون از طریق دهان است که به دلیل جذب پسمانده های خونی، میزان اوره ای خون (Craemia) به دلیل شکستن پروتین ها، بالا رفته، به فرجام به بیهوشی (Cama) فرد منجر خواهد شد.^{۵۱}

۲- خون، محیطی مناسب برای رشد انواع میکروب هاست و مراکز بacteriology (Bacteriology) برای تولید انواع بacterی ها به منظور شناخت بیماری ها از خون به عنوان مزارع کشت agar-blood استفاده می کنند اما منشاء آلوده گی خونی جاری عبارت است از: ابزار ذبح، دست ها، ظرف هایی که خون در آن ریخته می شود، هوا و مگس. علاوه بر این ها، زیانرسانی خون وقتی خواهد بود که جانور به بیماری، مخصوصاً بیماری عفونی مبتلا شده باشد.

عبارتند از:

۱- سل (Tuberculosis): این بیماری بیشتر در گاوهای شایع است، کتاب های پزشکی در مورد لاشهای حیوانات مبتلا به سل گفته اند: باید جسد معدوم گردد حکم مذکور در مورد حیواناتی است که بعد از ذبح متوجه می شوند که به سل مبتلا هستند چه رسد به حیوانی که بیماری آن را هلاک کرده باشد.

۲- سیاه زخم (Anthrax): نباید به حیوانی که به سیاه زخم، مبتلا است دست زد و آن را لمس کرد بلکه باید آن را دفن کرد و سوزاند تا از انتشار میکروب ها جلو گیری کرد تا از طریق هوا یا خوردن گوشت انسان را مبتلا نسازد.

۳- میکروبیای سالمونلا (salmonella): خوردن گوشت حیوانات مبتلا به سالمونلا به مسمومیت فرد می انجامد، گرچه کامل پخته یا میکروب زدایی شود.

۴- خوردن گوشت حیواناتی که به میکروب های خوش ای و زنجیره ای مبتلا هستند زیان آور است.^{۵۲}

۲- خون ریخته ای جاری خون، حرام است مگر کبد و طحال که مطابق با نص حديث نبوی حلال و جایز شده اند که پیامبر ﷺ میفرماید: (أحلت میتان و دمان: السمك والجراد والکبد والطحال).

(برای ما مسلمانان، دو مردار و دو خون حلال شده است ماهی و ملخ و کبد و طحال «جگر و سپرزا»)

و خونی که حرام است خون ریخته ای جاری است ولی آن خونی که عمومی و همه گیر و اجتناب ناپذیر است یعنی خون باقی مانده در رگ ها و گوشت پس از ذبح مورد عفوه است.

خون: خداوند بلند مرتبه می فرماید: **﴿قُلْ لَا أَعْبُدُ فِي مَا أُوْرَحَ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً**

آیا شریعتی که (چهارده) قرن پیش از امروز مردم را به خطر این ماده زیان بار در این گوشت آگاه ساخت، قابل این اعتماد نیست که بر فرمان آن وقوع گذاشته شود؟ و این رهنما بی به حیث امری قاطع به حساب رود، آنچه را این کتاب مقدس حرام گردانیده است، حرام پنداشته شود و آنچه را حلال ساخته، حلال وار از آن استفاده شود، شریعتی که از نزد حکیمی با حکمت و آگاه شرف نزول یافته است.^{۵۷}

خوک در حیات روزانه خود حیوانی کثیف، هوسیاز، حریص و پرخور است به گونه ای که از مدفوع و نجاسات خود و دیگران تغذیه می کند^{۵۸} قرآن کریم (به همین دلیل) گوشت آن را حرام گردانید و آن را نجس خواند اما حکمت پزشکی از تحریم گوشت خوک و اطلاق قرآن بر تحریم چیست؟^{۵۹}

ادامه دارد

ماخذ:

- ۵۴ - (ما الْأَبْرَوُ وَ جَرْزُ عَنْهُ فَكَلُوهُ وَ مَامَاتُ فِيهِ فَطْفَا فَلَا تَكُلوهُ).
- ۵۶ - أَجْلَ لَكُمْ صِيدُ الْبَحْرِ وَ طَعَامُهُ مَتَاعَّلُكُمْ وَ لِلسيَّارَةِ.
- ۴۷ - هُوَ الظُّهُورُ مَا وَهُ الْحَلُّ مِيَّسِهِ.
- ۴۸ - إِنَّ حَلَالَ اسْتُ وَ آنَ حَرَامَ اسْتُ ص۱۹۴.
- ۴۹ - اعجاز علمی قرآن و سنت ص۱۸۱.
- ۵۰ - اعجاز علمی قرآن.
- ۵۱ - عن املیة الامراض الجراحیه ،كتور انتوان دولی ، علم اطفالیات الطی للترک نیل شبراوى.
- ۵۲ - اعجاز علمی قرآن ج ۱۸۳.
- ۵۳ - تفسیر نمونه ج ۱ ص۵۸۹.
- ۵۴ - إنما حرم عليكم الميتة ... ولحم الخنزير ... بقرة .۱۷۳.
- ۵۵ - این حلال است و آن حرام است ص۱۹۶.
- ۵۶ - در سایه های قرآن ج ۱ ص ۴۵۰.
- ۵۷ - در سایه های قرآن، مفسر سید قطب شهید، مترجم محمد صدیق راشد سلحوتی، ویراستاران: پوهنیار فضل الرحمن فقیهی و پوهیالی عبدالمجید صمیم، ناشر مطبوعه دولتی هرات باستان، نوبت چاپ اول: ۱۳۸۳ هجری. ج ۱ ص ۴۵۰ و ۴۵۱.
- ۵۸ - عن مقال دکتر نظام النسیمی الحضارة.
- ۵۹ - اعجاز علمی قرآن و سنت ص۱۸۵.

علاوه بر آن اکنون بعد از یک دوره طولانی که (خود مرده و خون) در قرآن مجید و پیش از آن به امر خداوند متعال در تورات نیز حرام گردانیده شده بود، طب معاصر، این حقیقت را به اثبات رسانده است که در گوشت خود مرده، و هم در خون، میکروب هایی زیان آورد زیادی و نیز مواد زهرآگین خطرناک وجود دارد، با آن هم معلوم نیست که آیا طب معاصر، توانسته است بر همه زیانهایی که از خوردن این دو ماده پلید، عاید حال انسان می شود پی ببرد؟ یا هنوز چیزهای زیان آور دیگری هم در این مواد وجود دارد که بشر به کشف آن نایل نشده است؟^{۵۶}

اضرار گوشت خوک

بعد از آن که (چهارده) قرن پیش، قرآن مجید این حیوان پلید را به تمام اجزای آن حرام گردانید، اکنون عده ای از دانشمندان غربی به تأیید برخاسته و گفته اند که گوشت خوک، ذاتاً برای آنانی که سرشت سلیم و پاکیزه دارند نفرت انگیز است، آنان می گویند در گوشت خود مرده و روده این حیوان پلید، کرمی بس خطرناک نوار مانند بنام (Teniasolium) که در کیسه بی جا داده شده است.

گرچه برخی از علماء می گویند که: وسائل پاستوریزه امروزی به درجه ای پیشرفت کرده است که این کرمها و تخم آن، اکنون برای صحت کسانی که از گوشت خوک استفاده می کنند خطری محسوب نمی شود، و با درجه حرارت زیاد می توان این ماده خطرناک را در گوشت این حیوان پلید از بین برد، مگر این مردم فراموش کرده اند که بعد از قرنهای متعدد اکنون تجربه بشری، صرف یک ماده زیانبار را در گوشت خوک کشف کرده است، از کجا معلوم که در این گوشت مواد خطرناک دیگری نباشد که تا هنوز هم کشف نشده است.

خوردن کبد (جگرسیاه و طحال اسپرز) پرداخت که هر دوی آن ها از نظرگاه شرع، حلال است و می توان با خوردن آن ها مقدار زیادی آهن به بدن اضافه نمایند.^{۵۲} استفاده از خون برای تزریق - شاید نیاز به توضیح نداشته باشد که منظور از تحریم خون در آیه فوق تحریم خوردن آن است، بنابر این استفاده های معقول دیگر مانند تزریق خون برای نجات جان مجروحان و بیماران و مانند آن هیچ اشکالی ندارد، حتی دلیل بر تحریم خرید و فروش خون در این موارد در دست نیست، چرا که استفاده ای است عقلائی و مشروع و مورد نیاز عمومی.^{۵۳}

گوشت خوک

خوک ذاتاً حرام است خواه سرش ببریده شده و خواه بربیده نشده باشد و گوشت و چربی و پوست و استخوان آن همه حکم یکسان دارد به دلیل اینکه خداوند متعال فرموده است: (خداوند تنها مردار و ... و گوشت خوک را بر شما حرام کرده است).^{۵۴} قرطبي می گويد: (خداوند متعال درین آیه بدین علت گوشت خوک را مخصوصاً ذکر کرده است تا روشن سازد که عین و ذات خوک حرام است و بدین ترتیب تحریم شامل چربی و گوشت و دیگر اعضای آن از جمله ی غضروف ها وغیره هم بشود)^{۵۵}

سید قطب شهید رح در مورد تحریم و اضرار گوشت خوک چنین می نگارد: " خداوند متعال تنها بر شما (گوشت) خود مرده، خون و گوشت خوک را حرام گردانیده (و نیز) آنچه را در هنگام ذبح نام غیر خدا بر آن برده شده باشد". طبع سلیم از خوردن گوشت خود مرده و خون ابا می ورزد،

مدیریت منابع انسانی

(Human Resources Management)

ناصرالدین دریز

۱. ایجاد حس امنیت کاری برای کارکنان شایسته و توانمند
۲. تدوین شاخص های عملکردی و عملیاتی مرتبط با منابع بشری
۳. برنامه ریزی برای ارزیابی اجرآلت کارکنان و حصول اطمینان از استقرار نظام ارزیابی اجرآلت
۴. تفسیر طرز العمل ها، مقرره ها و قوانین اداری
۵. مدیریت روند تقاضه، استعفاء، ترک وظیفه و سایر امور مرتبط به کارکنان
۶. تقویت و توسعه سیستم اطلاعات مدیریت منابع بشری
۷. همکاری در زمینه استفاده بهینه از مؤلفه مدیریت استراتژیک منابع بشری
۸. مدیریت روند استخدام کارکنان مناسب و شایسته
۹. شناخت و مدیریت فرهنگ سازمانی آشنايی و همسوسازی کارکنان
۱۰. تقویت کارکنان، بروزسازی و فرهنگ سازمانی
۱۱. جدید با سازمان و فرهنگ سازمانی
۱۲. تنظیم و ترتیب لایحه وظایف کارکنان، بروزسازی و غنی سازی آن
۱۳. تجزیه و تحلیل سیستم وظایف کارکنان و تثبیت نظام حقوقی آنان
۱۴. آموزش کارکنان و تلاش برای ارتقاء دانش و مهارت های آنان
۱۵. ایجاد و افزایش انگیزه در میان کارکنان.

۱. منابع بشری آغاز نمائیم.
۲. اگر وظایف منابع بشری و مدیریت آن به گونه درست انجام یابد، بهترین بازدهی به دست آمده و افراد تمایل پیشتری به نوآوری در کارمی داشته باشند و در نتیجه اعتبار سازمان در جامعه بلند می شود. متخصصان منابع بشری سه راهکار را برای ارزش آفرینی در کار و اجرای بهتر وظایف محوله کارکنان پیشنهاد می دهند:
  - ۱. اولین راهکار، تمرکز بر مدیریت استعداد است که به سطح فردی برمی گردد.
  - ۲. دومین راهکار، تمرکز بر سازمان است که با بروزسازی فرهنگ سازمانی و انسانی کارمنعه، بالا قایت و نتیجه بخش از این طریق پرورش می یابد.
  - ۳. سومین راهکار، ترکیب راهکار اول و دوم به رهبری کارآفرین منتهی می گردد.
۳. این راهکار از طریق تمرکز بر مدیریت منابع بشری اجراء می گردد. در کل، مدیریت منابع بشری مسؤول نظارت بر رهبری و فرهنگ سازمانی است.
۴. بخش مدیریت منابع بشری، مسؤولیت کلیه فعالیت ها، کارگزاری ها و خط مشی های مربوط به کارکنان سازمان را بر عهده دارد. امادر مبحث آتی به شماری از وظایف کلیدی آن اشاره می رود:
۵. ۱. بهبود کیفیت زندگی کاری کارکنان و ارتقاء کیفیت روابط انسانی در سازمان

عبارت از چگونگی مدیریت منابع (مادی و معنوی) و استفاده از نیروی بشری در جهت اهداف استراتژیک سازمان است که شامل مؤلفه هایی؛ چون: کارکن یابی، مصاحبہ، انتخاب، استخدام، آموزش، مزد، تشکیل، بست، پلان، تأثیب، تشویق، ارزیابی و... می شود. در ضمن مدیریت منابع بشری به روابط صنعتی و انسکراف سازمانی توجه داشته که هدف آن ایجاد تعامل انسانی بین مدیران و کارکنان، ارتباطات کاری با سازمان های داخلی و جهانی و حفظ تعادل در اجرآلت سازمانی و قوانین جاری می باشد.

به گفته کارشناسان، مدیریت منابع بشری محصول جنبش روابط بشری در اوایل قرن بیستم می باشد. زمانی که محققان شروع به مستندسازی روش های ایجاد ارزش های کسب و کار به وسیله مدیریت استراتژیک نیروی بشری، پایه های مطالعات روان شناسی صنعتی و سازمانی، رفتار سازمانی و تئوری سازمانی را بنا نهادند و برای مباحث علمی، یک فضای جدید را ایجاد کردند.

با این پیش درآمد کوتاه، در ادامه این مقاله مؤلفه های مختلف بخش مدیریت منابع بشری در مباحث جداگانه مورد مطالعه قرار می گیرد. ولی بهتر است که پیش از آن، این مبحث را با مرور وظایف عمده مدیریت

- ۲. خصوصی**
۳. مختلط.
- اداره عامه**
- اداره ای که متعلق به همه مردم می باشد.
- اداره عامه به رعایت دو اصل زیر تاکید می ورزد:
۱. ارایه خدمات مورد نیاز و رضایت بخش به شهروندان
  ۲. در نظرداشت منافع عامه.
- اداره خصوصی**
- اداره ای که متعلق به افراد است. اداره خصوصی بر دو نکته توجه دارد:
۱. ارایه خدمات قابل قبول که بازار برای عرضه داشته باشد.
  ۲. تولید منفعت و سرمایه با رعایت اصول اخلاق تجاری و اصالت اجتماعی.
- اداره مختلط**
- متشكل از مخلوط هر دو اداره بالای است.

عناصر اداره

عبارت از بودجه، پلان، تشکیل، گزارش دهی، کنترول و نظارت می باشد. از آنجا که این واژه ها و وظایف مرتبه به آن بیشتر شناخته شده بوده و اکثر کارکنان با آن آشنایی دارند، در اینجا از توضیح آن صرف نظر می گردد، ولی در مباحث بعدی به طور فشرده به آنها پرداخته می شود.

اداره عامه و خصوصی به عنوان دو بازوی همکار، مسؤولیت عرضه خدمات بهتر و معیاری را برای شهروندان به عهده دارند. رعایت منافع عامه، عرضه خدمات معیاری و قناعت بخش، ملاک قضاوت مردم در پروسه رقابت آزاد میان موسسه های مختلف سکتور خصوصی و دولتی است. سکتور خصوصی و دولتی به عنوان دو رکن همکار، منبع تمولیل عامه و

های مالی، اداری، اطلاعاتی، مدیریتی، رهبری، اجرآت و نظارت از اجرای برنامه ها بوده که افراد، متصدی هر یک از فعالیت های آن می باشند.

۴. اداره مجموعه فنی - اجتماعی

است با ماشین، تجهیزات، افزار کار و افرادی که با تفکرات و معیارهای متفاوت اند؛ ولی باورها و هدف های مشترک نسبت به سازمان خود دارند که به نام فرهنگ سازمانی یاد می شود.

اداره به بیان قانون کار شامل وزارت ها، اداره های دولتی و غیردولتی، کمیسیون های مستقل، تصدی ها، تشبیثات خصوصی، و مختلط داخلی و خارجی است که کارکنان در آن مشغول کار تولیدی و خدماتی اند.

از آنجا که اداره و سازمان معنای یکسان را می رساند. از این رو در این مقاله، علاوه بر کلمه اداره، واژه سازمان نیز به کار رفته است.

اداره مثل یک جسم زنده یا یک دستگاه تختنیکی دارای اندام، اعضاء، پرده ها و سیستم می باشد. مانند یک موجود زنده به امراض مبتلاشده، پیر و فرتون می شود، پارچه و فرسوده می گردد. از همین رو کارشناسان اصلاحات اداری، به عنوان داکتران و انجینیران سازمان به تداوی امراض این ارگان زنده، و مهندسی مجدد این ماشین تولیدی می پردازند. برای این که یک نظام اداری کار، پویا و برومی داشته باشیم، ایجاب می نماید که ماشین اداری یا موجود زنده یی که به نام اداره خوانده می شود، باید به طور دوامدار زیر مراقبت، مشاهده و تداوی قرار داشته باشد و هریک از پرده های کاربردی آن مطابق نیاز به جای لازم به کار رود و در صورت لزوم تغییر، تعویض و تجدید گرددند.

أنواع ادارة

- اداره به صورت عموم به سه گونه تقسیم می شود:
۱. اداره عامه

وظایف عمله مسؤول منابع بشری

۱. مدیریت مؤثر مبتنی بر جایگاه و پایگاه ظرفیتی و شخصیتی افراد.

۲. ارزیابی چگونگی اجرآت کارکنان در هماهنگی با ادارات ذیربطری.

۳. انکشاف مواردی که اجرآت فردی و فعالیت های سازمانی را ارتقاء می بخشد.

۴. افزایش نوآوری، خلاقیت و انعطاف پذیری لازم برای افزایش رقابت سالم میان کارکنان.

۵. اعمال رویکردهای جدید در طراحی فرآیند کار، برنامه ریزی، ارتقای ظرفیت مسلکی کارکنان و فعالیت های بین سازمانی.

۶. مدیریت پیاده سازی و ادغام تکنالوژی جدید از طریق بهبود کارایی، آموزش و ارتباط با کارکنان.

۷. استفاده بهینه از راهکارها و استراتیژی های مدیریت منابع بشری (HRM) برای انکشاف سازمانی.

سازمان

سازمان یا اداره در انگلیسی به طور معمول ارگان گفته می شود. اداره در اصل یک لغت عربی است و در زبان پارسی دری سازمان خوانده می شود. اما امروز این واژه همانند بسیاری از واژگان دیگر، شهریور همیشگی جغرافیای این زبان گسترده گیتی گردیده و هویت جدیدی را به خود اختیار نموده است. سازمان به گونه های آتی به تعریف گرفته می شود:

۱. عبارت از یک نهاد اجتماعی و به هم پیوسته است که افراد جهت حصول هدف های مشخص مطابق قوانین

۲. عبارت از مجموعه ای از افراد است که در یک ساختار سلسله مراتب با وظایف مشخص در چارچوب نظم اداری برای تحقق هدف یا هدف های مشخص فعالیت های هماهنگ را پلان، سازمان دهی، اجراء و نظارت می نمایند.

۳. اداره دارای اندام های پالیسی سازی، استراتیژی سازی، پلان گذاری و سیستم

- مراعات می گردد.
- ویژه گی های اداره سالم**
- مسلکی بودن، حسابدهی و عاری از فساد اداری
  - دارای کارکنان آموزش دیده مسلکی، با تجربه و با اجرآت شفاف و با کیفیت
  - با ساختار منظم و معاش مناسب دور از دخالت سیاسی و استخدام بر اصل شایستگی و لیاقت
  - پاسخگو در برابر ملت در سطح محلی، منطقوی و ملی
  - توجه بر ارایه خدمات معیاری، مناسب، با کیفیت و در وقت و زمانش
  - دارای ارتباطات خوب با مراجعان و شهروندان
  - آگاه بودن از روابط و مناسبات بین المللی و احترام نهادن به آن
  - انعطاف پذیر در برابر تغییرات و دگرگونی های شرایط داخلی و خارجی
  - پیروی لازم از تمام اصول، قواعد و مقرره های اداری
  - هماهنگی و سازگاری تشکیل با هدف ها، وظایف اصلی و ضروریات اداره
  - جلوگیری از تورم تشکیلاتی
  - در انتصاب، انتخاب، تغییر، تبدیل، امتیاز، تادیب و تشویق کارکنان اصول اداری؛ مانند: اصل تعادل، تخصص، مفیدیت، مشمریت، موثریت، مولدیت، قانونیت، روابط انسانی و سلسله مراتب اداری و قوانین نافذه مراعات می گردد.
  - این اداره از تقلب کاری، ظاهر فریبی کاری، کارگریزی، استفاده جویی، رشوه ستانی، و دیوان سالاری (بروکراسی) عاری می باشد.
  - کاریه اهل کارسپرده می شود.
  - در اداره سالم هماهنگی سیستم خوب رهبری و کنترول وجود داشته و از اصول مدیریت به ویژه مدیریت اشتراکی پیروی می گردد.

- ساختار اداره**
- ساختار یک اداره نحوه ارتباطات، هماهنگی و چگونگی روند گزارش دهی و گزارش گیری را در یک اداره مشخص می نماید. حدود صلاحیت ها و حیطه کنترول که در سلسله مراتب مسؤولیت ها و حسابدهی موجود اند، از طریق مدیران ارشد اداره تنظیم می گردد.
- ارزش های اداره**
- ارزش های یک اداره توافق جمعی افراد را مبتنی بر معیارها و موازین اخلاقی، مسلکی و اجرایی سازمان بازتاب می دهد که آن را به نام فرهنگ سازمانی یاد می کنند. پابندی به ارزش های اداره، معیار شایستگی و اهلیت افراد نسبت به فرهنگ سازمانی و ارزش های آن می باشد. ارزش های اداره می توانند شامل موارد آتی باشد:
- صداقت
  - لیاقت
  - شایستگی
  - حرفة بی بودن
  - سرمشق بودن
  - احترام
  - تعهد
  - تحرك
  - تخصص
  - کارتیمی
  - فداکاری
  - رهبری
  - پیشنازی یا رقابت
  - مؤثریت
  - مشمریت در بازدهی
  - مفیدیت
  - رعایت کمیت و کیفیت در عرضه خدمات.
- اداره سالم**
- به اداره ای گفته می شود که اصول و مقرره های اداری در آن بالای همه افراد سازمان به صورت یکسان قابل اجراء باشد. در این گونه اداره، از پندش تشکیلاتی و زیادش مخارج پیهوده جلوگیری به عمل می آید. در ضمن در گزینش افراد اصل شایستگی، لیاقت، اهلیت، عدالت اداری، رعایت قوانین نافذه و سپردن کار به اهل آن

عوايد ملي تلقی می گردد.

اصول اداره

۱. هماهنگی و هدف مشترک: باید میان آمرین و مادونان در انجام کارها هماهنگی درست موجود باشد و دارای اهداف مشترک سازمانی باشند.
۲. رعایت سلسله مراتب: به هر صورت، مطابق اصول اداری و قوانین جاری میان آمرین و مادونان باید سلسله مراتب حفظ گردد.
۳. داشتن تخصص: کارکنان و مدیران باید مطابق تخصص و تجربه کاری شان استخدام شوند.
۴. صدور اوامر قانونی و حفظ روند دستور دهی: آمرین باید حافظ قوانین، مقرره ها و طرز العمل های اداری باشند، نه ناقض آن؛ زیرا کارکنان به پیروی از آن بدتر عمل خواهند کرد، چنانچه گفته اند: اگر ز باغ رعیت، ملک خورد سیبی بر آرند غلامان او درخت از بیخ به نیم بیضه که سلطان ستم روا دارد زند لشکریانش هزار مرغ به سیخ.
۵. حیطه نظارت: حیطه نظارت آمرین مطابق قوانین اداری مشخص بوده و نباید بیشتر و کمتر از آن دایره کنترول خویش، اجرآت نمایند.
۶. حدود صلاحیت ها و مسؤولیت: قوانین حدود صلاحیت ها و مسؤولیت های آمرین و مادونان را مشخص نموده و باید مطابق آن اجرآت گردد.
۷. نکهداری تعادل: حفظ روند تعادل کاری، اداری، اجرایی و تعامل روابط اجتماعی و ارتباطات سازمانی از سوی آمرین و مادونان حتمی است.
۸. انعطاف پذیری و مداومت: آمرین با مادونان و بر عکس مادونان با آمرین و آمرین و مادونان هر کدام میان همدیگر باید در روابط سازمانی و کاری انعطاف پذیری کامل داشته و به پایش و مداومت این روابط متوجه باشند.
۹. کارایی: آمرین و کارکنان باید به این نکته ملتافت باشند که کارایی یکی از اصول اداری است. این ظرفیت باید در آنان موجود باشد که از عهده مسؤولیت های کاری خویش به وجہ احسن بیرون آیند.

مولوی نسیر الدین "کوکب"

مولوی نسیر الدین "کوکب"

حسنی دی چې په دی کې د نبی ﷺ د صورت او سیرت یادونه، په نظم اونثرکې کېږي او نبی ﷺ پخپله د خپل سیرت او صورت بیان د عبدالله بن رواحه، حسان بن ثابت، کعب ابن ظبیر او داسی نورو خڅه اوریدلی، دعاکانی پې ورته کړي او په ډالی کې خپل خادر مبارک هم ورکړي. او هرجه خیرات دی نو دا هم د نبی ﷺ دنیا ته د راتګ په خوشالی او شکرانګي کې کېږي. او دا عمل هم حسن او جائز دی. خینې ورونه چې دغه غوندوته بدعته واپي او بشه پې نه کېږي هغوي په دلیل کې لاندې اقوال ذکر کوي.
۱: واپي ددې غوندو لپاره په قرآن او حدیثوکې کوم اصل او دلیل نشته.

۲: د تیرو شوو علاماو خڅه دغه عمل ندي ثابت شوې.

۳: په دغه غوندو کې خینې غیرشرعیه کارونه ترسره کېږي لکه د ګروپونو او خراغانو دیر زیات لکېشت او روښانه کول چې دغه اسراف او حرام کاردي.

۴: دغه غوندوته بشخې او سرې کې راجمع کېږي او د پردې او حجاب لحاظ نه ساتي.

۵: په دی غوندو کې د قولایانو غږیدل، رقصونه او کډاکانې کول او داسې نور کارونه ترسره کېږي.

۶: شپه توله تیره کړي او بیا دسبابې لموخ قضا کړي.

۷: او بله داجې ددې غوندو پېل په شپرم قرن کې شوې او نوموري پاچاه کړي دغه دلیل د بدعته دې.

۸: او بله داجې په دغه ورڅه خور رسول الله وفات شوې هم دي نو دا خوشالی پدې ورڅه د یهودو سره مشاہدې دې ځکه هغوي د پېغمبر ﷺ په مربی خوشالی بشکاره کړي ده.

نو منږد دوې هري یو دلیل ته په لاندې توکه مفصلًا خوابونه وايو.

په اړه ولیکه او نوموري پا چاه ته یې ډالی کړ پاچاه هغه ته ددې بنسکلې ډالی په بدل کې زر دیناره په هدیه کې ورکړل.

علامه ابن خلکان د دغې عالم ابو الخطاب بن دحیه د صفتونو په اړه ولیکلې دی: کان من اعيان العلماء و مشاهير الفضلاء.

ژټاوه: ابن دحیه په علماؤ کې یو ووتلي شخصیت، او په فضلاو کې نوموري شخص وو:

علامه ابن جوزی زباتوی: چې نوموري پا چاه دومره متواضع شخصیت وو چې د دومره امکاناتو سره بیاهم ده د خامتما جامی اغوسټي

چې بیهه به یې (۵) دغه هم تقسیم شي. او خورول همیشه به ورسره د خپلې بشجې په همدي اړه شخړه وه. اوله الله ﷺ خڅه وریدونکې شخصیت

وو او کال په کال به یې په حرمنو شریفینو لکونه دینار لکول. علامه ابن کثیر ﷺ د نوموري پاچا د صفتونو په اړه ولیکلې دی.

(کان شهماً. شجاعاً. بطلاً. عالماً عادلاً):

ژټاوه: دغه پاچا یو متواضع. زده ور. پالوان. هوشیار، عالم او عادل شخصیت وو:

او دغه پاچا د دغو غوندو واستدلال په دی حدیث سره کولو. قال رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- «مَنْ سَئَلَ فِي الْإِسْلَامِ سُئَلَ فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كَيْبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرٍ مِنْ عَمِيلٍ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ» رواه مسلم ج ۲ ص ۶۱ شماره حدیث ۶۹۷۵.

ژټاوه: رسول الله فرمایا: چا چې یوه نوی نیک کارتنه رواج ورکړ او دده وروسته په دغه کار عمل وکړای شود ده لپاره په دغه ثواب کې

برخه شته او د عمل کوونکې د اجر خڅه هم خه نه کېږي. او چاچۍ یو بد کارتنه رواج ورکړ او له دې وروسته په دې کار عمل وشوده ته په دې عذاب کې برخه شته او د عمل کوونکې د عذاب خڅه هم خه نه کېږي. او داغونډې ځکه

حمدآ لله على نواله والصلوة والسلام على رسوله و اتباعه: اما بعد: قال الله تعالى و ما ارسلناك الارحمة للعالمين.

د ربیع الاول په میاشت کې په دولسمه نیټه د نبی ﷺ د زیریدنې په ويایځینو خایونو کې غونډي جوږيری. چې علماء کرام په نثرکې او شاعران په نظم او شعرونو کې د محمد ﷺ د سیرت او صورت ستاینه او تذکري کوي او خبرات یې تیار کړي وي هغه هم تقسيم شي. او خورول شي. او په دعائیه سره دغه غونډه پاپي ته ورسېږي. دغو غونډو ته مولود شريف ويل کېږي. او خینې ورته د سیرة النبی جلسه، او خینې ورته میلاډ النبی شريف واپي.

علامه جلال الدين سیوطی رحمه الله په دې اړه پخپله كتاب، الحاوي للفتاوى کې په نوم د حسن المقصد في عمل المولد یوه مستقله رساله لیکلې ده. په دغه رساله کې دی غونډو ته نبې ویلی، اود اجر او ثواب لاماں پې کنبلې دی.

نوموري لیکلې دی چې د دې غونډو پېل او ابتداء په شپرم قرن کې یو پاچاه په نوم د مضفرابو سعيد کوکېري بن زین الدين سبکتگين کړي ده. نوموري پا چاه به د

ربیع الاول په میاشت کې په نوموري رحمه الله غونډي ته به یې په زرکونو خلک، او په سوونو علماء او مشايخ را غوبشتل. او دغه غونډه به د ماسپېښن خڅه پېل،

او ترسبا پورې به یې دوام کولو. علامه ابن جوزي پخپله كتاب مراد الزمان کې لیکلې دې چې نوموري پاچاه به په دغه

غونډه لکونه دینار لکول او زر پسونه او لس زره چرکان به یې حلالول او داسې نور. نوموري لیکي چې علامه ابو الخطاب بن دحیه یو كتاب په نوم د (التسويفي مولد البشير النذر) د سیرت

وژلی ژدا راغله د شجی مې په خوب کې محمد ﷺ او ابوبکر صدیق ﷺ ولیدل چې زما کور ته راشی او هغه زما د صدقی نخود ورسره لاسونوکي وي اوماته خاندې اوقبليدو زبری راکوي.

۴: او دا چې په دغه ورځ نئي ﷺ وفات شوې او دا د یهودو سره مشاهېت دې نو مونږ وايو چې د نئي ﷺ ژوند او زبريدنه نعمت دې، نه مرينه او په مريني راته الله ﷺ د صبر، زغم او حوصلې حکم کړي نه د خوشالي. اتعلق د هر عمل تر نيت پوري وي نوزمونږي به نيت کې د هغې په مريني خوشالي نه، بلکه په پيداينشت خوشالي مقصودده.

۵: دا چې په خينو مولودونو کې غيرشرعیه کارونه ترسره کېږي لکه پورته چې ورته اشاره شوې ده نو دهغې کارونو مونږهم مخالف يو اوروا يې نه بولو. البته تول مولود ته خوب دنشو ويلاي. اونه د دغوغو کارونو لامله غونډ مولود پربېسولدای شو. لکه د دېرجنو سخنود وېر لامله جنازه خوک نه پېږيدي او په پښتوژې کې یو مثل دې. چې د یوې يا دوه سپرو لپاره خوک غونډ پوستین اورته نه اچوی او کومو علماو لکه علامه رشید احمد کنکوهي او داسې نورو چې مولود شريف منعه اورد کړي هغوي هم د همدغه خينو بدو کارونو لامله رد کړي، او دغه کارونه الحمد لله زمونږي به ملک او تابوبي کي نشه، اوس په نورخايانوکي لکه پنځاب کې مروج دي.

۶: دا چې په شپږم قرن کې ددې پېل راغله نو مونږ وايو چې دغه غونډه دغه پاچا یوائې نه ده ترسره کېږي، بلکه دیته يې په سوونو علماء راغوښې او اجماع يې جوره کړي او هيچا هم نده رد کړي او د دومره علماو چې پاتې کيدل په یوکاردا دليل د اباحت دې او دا پچېله اجماع دامت شوه او کوم شې چې په اجماع سره ثابت شي هغه قطعي الثبوت وي. (أصول الشافعی باب الاجماع).

او که د دعې ټولو دلایلو نه تیرشو نوزه وايم چې مولود بنه یا بد نه، بلکه ددې وخت ضرورت دې کڅه امت د دین خبرې ته راجمع ځنځ کول، په نازک او د فتنو خڅه ډک وختن کې، دې رايرین دې او دغه يې یوه غوره لاره ده. او فلسفة په دغوغوندوکي د رسول الله سره د ميې او محبت پیدا کيدل او پیاوړې کيدل دي. اود رسول الله سره محبت د ايمان یوه برخه ده.

ماخذونه:
۱- قران الکریم - ۲- معجم الوسيط - ۳- صحيح مسلم - ۴- مسنـد المستخرج - ۵- سنن البهیقی - ۶- جامع الاحادیث - ۷- الحاوی للتفاوی - ۸- مورد الصاری - ۹- عرفان التعریف - ۱۰- البدایه والنہایه

یهودو سره د مخالفت په بنستې په دوه ورڅو روژو نیولو حکم وکړي.

۳: همدا راز معجم الوسيط نقل کېږي (حدثنا احمد قال حدثنا الهيثم قال حدثنا عبد الله عن ثمامه عن انس ان النبي عق عن نفسه بعد ما بعث نبیا) (المعجم الوسيط ج ۱ ش ۲۹۸)

ثبتاوه: انس ﷺ خڅه روایت دې چې رسول الله وروسته د بعثت خڅه هم د خپل خان خڅه عقیقه کېږي ده سره ددې چې تول مورخینو نقل کېږي چې په رسول الله په اوومه ورڅ خپل نیکه عبد المطلب عقیقه کېږي وه: او په عقیقه کې خوکردار نوي. نو معلومه شوه چې د پېغمبر ﷺ د خپل نبوت په خوشالی کې خیرات نقل دې.

۴: او علامه شمس الدين بن ناصر الدين الدمشقي پچېل کتاب (المورد الصادي في مولد الهايدي) کې لیکلې دې. چې ابو لهب د پېغمبر ﷺ د زبریدنې د زبرې په خوشالی کې خپله وینځه حضرت ثوبه ازاده کړه نوډ مرګ خڅه وروسته چا په خوب کې ولیده اود حال پوښته یې ورڅه وکړه نو هغه ورته په خواب کې ووبل. چې د هرې دوشنبې په ورڅ په دې خاطر چې ما خپله وینځه د محمد ﷺ د زبریدنې په خوشالی کې ازاده کېږي په ما عنذاب کم وي اود دغې دوه کوتو خڅه راته لېږي او په راکول کېږي او دا څکه چې وینځې ته مې د آزادیدو په موخه په دغه دوه کوتو اشاره کېږي وه.

او بیا يې دغه شعرونه هم لیکلې دې.

اذا كان هذا كافر جاء ذمه

وتبت في الجحيم مخلدا

اتى انه فى يوم الاثنين دائمًا

يخفف عنه للسرور با احتما

فما ظنك بالعبد الذي طول عمره

با حمد مسراوره مات موحدا

ثبتاوه: هرکله چې یو داسې کافرجې په عذاب کې همیشه دې. د پېغمبر ﷺ د خوشالی په خاطر ورباندې دوشنبې په ورڅ عذاب کموي. نو دهغه چاپه اړه موڅه کومان دې چې عمرې د پېغمبر ﷺ د زبریدنې په خوشالی کې تیر، اوموهد مرشي.

۳: همدا را زاتاريخ دارالعلوم لیکلې چې دشاوه ولی الله محدث دهلوی والدېزگوارشاه عبد الرحيم رحمه اللہ علیہ به هر کال د ربیع الاول په میاشت کې د پېغمبر ﷺ د پیدا یېنت د ویار په مناسبت خیرات کولو. دې مبارک واې یو کال زه دېرې وسه شوم او خه مې نه درلودل او دا مې هم زده نه منل چې سېر کال دې زه د خیرات کولو خڅه پاتې شم، نو بازار ته لارم او تورې چنې (نخود) مې واخستل او وه مې ویشل: خو خان راته په دې کمه صدقه دېر بد بېنېدیده او په خپلې بې

۱: په قران کریم کې د دې لپاره اصل او دلیل شته څکه دغه غونډه تحديث د نعمت دې

او الله ﷺ فرمای: ﴿وَمَا يَعْمَلُ رَبُّكَ فَحَدَّثَ﴾ (الضحى: ۱۱)

ثبتاوه: او هرڅه د الله ﷺ نعمت دې نو تاسی د هغوي تحديث او بیان وکړي. اود رسول الله و جود مبارک د تولو نعمتونو خڅه غوره او اولی نعمت دې.

څکه دده په برکت توله بت پرسې، شركيات، ظلمونه، د نیونو زندې خپسول، او داسې نوری د کفرتیاري له منځه لارې او په دنیاکې د توحید رنا کابنې بلي شوې د عدل فضا رامنځ ته شوه. حق حقدار ته وسپارل شو دین مبين اسلام او د قران د نزول لامل شو نو ایا دا نعمت ندي؟

بل خای ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَرِحْمَتِهِ فَذَلِكَ فَلَيَمْرُّوا هُوَ خَيْرٌ مَّا يَجْمِعُونَ﴾ (يونس: ۵۸)

ثبتاوه: ورته ووایه ای محمد د الله په فضل او رحمه په همدغو خوشاله شي او دغه خوشالی تاسې ته غوره ده د هر هغه خه خڅه چې تاسې په جمع کوي. د فضل خڅه دین د اسلام مراد دې اود رحمه خڅه ددي آيات پر بنست جي:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (الأنساء: ۱۰۷)

وجود مبارک د محمد ﷺ مراد دې.

۲: او په احاديثو کې هم ددې اصل شته

۱: رسول الله به د هرې دوشنبې په ورڅ روژه نیوله، چا ورڅه د علت او وجو پونښنه وکړه نور رسول الله ووبل (ذاک یوم ولدت فيه و انزل على فيه النبوه) (سنن للبهیقی ۴ ص ۷۷ مسنـد المستخرج ج ۳ ص ۳۰۰ جامع الاحادیث ۱۳ ص ۲۹)

ثبتاوه: دغه زما د زبریدو، او په ما د نبوت د نازلیدو ورڅ ده. معلومه شوه چې د پېغمبر ﷺ خڅه دخپل پيداينشت او نبوت په خوشالی کې عمل او بندکي نقل ده.

۲: کله چې رسول الله مدینې منورې ته هجرت وکړنو ولیدل چې یهودو به د عاشورا په ورڅ روژه نیوله نور رسول الله د هغوي خڅه د لامل پونښنه وکړه نو هغوي په خواب کې ووبل. په دغه ورڅ موسى رحمه اللہ علیہ ته د فرعون خڅه الله ﷺ نجات ورکړ او فرعون یې په دریاب کې هلاک کړنو مونږ په دغه خوشالی کې دغه ورڅ روژه نیسو نور رسول الله دوې له دې روزې خڅه منع نه کړل او خپلو صحاباوو ته یې و فرمایل: (نحن احق بموسي منهم) مونږ د دوې خڅه زیات د موسى رحمه اللہ علیہ د نجات په خوشالی ور او لایق یو او صحاباوو ته یې هم د دغې ورڅي په روزې نیولو حکم وکر البته د

لە حىواناتو حەم كۈل

اوەد ھفوە جىڭلۇ خەخە ئان زۇغۇرلە

مولوى فەيدىلله ازھرى

لۇمپى بىرخە:

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ [٤٤]

ۋىزارە: د حىواناتو تحرىش چى پە معنى دى تىزولو، مسلط كولواو د يېكىرىپسى لىپىدۇل دى، كە چېرى د تعلیم ورکىي شوي سېي او ياد د د پە خىر نورو حىواناتو پە ذرىعە سره وي نوبىا مباح دى. اوپە حرمىت د تحرىش د حىواناتو پە هەكە پە منچ د فەقەاؤ كە كوم اختلاف شتون نە لرى تحرىش پە معنى د تىزولو او باعث كولو پە جىڭ سره د خىنۇ حىواناتو پە خىنۇ نورو باندى دى: خىكە دا نابوھى دى او لامىل د زىيان او ضرور كېرىپى پە حىوان پورى او دېرىوارى سبب د حىوان د هلاكت كىرخى پىرتە د كوم شرعى موخى خەخە، خىكە بە اثرى راغلى دى: جى رسول الله د خاروپۇ او حىواناتو د جىنگلۇ او بىپە بل د تىزولو خەخە نەمى او منع كرى.

رىشتىيا هم چى زىمنىر پپورى دكارپە خېلىو بىندىكانو خۇمرە زىسواند او مېرىيان دى چى د ھفوئى دكتى او فايىدى لپاھە يى كەن شىمبەر خاروپۇ چى پە جورنىست، قوت او ضخامت كى تر انسان خو كونە زىيات دى تابع كىزولى دى، بىما مۇنۇ ولى د دى خاروپۇ د پېداپېنت د مۇخۇ سرچىپە له ھفوئى نە داسىي كارونە اخلىو چى يوازى زىمنىر بىخاپىه او بىكىتى شوق او هوس مىروي او نورە هيچ كەن نلى پىدى سىربىرە د خاروپۇدا دول منفى كارونە د ھفوئى لپاھە دار، خورونە. خور، بىرھارونە او ستومانى پېشىۋى.

داھم بىلدى لە يادە ونە باسو چى د اسلام مبىن دىن د ھفو تفرىجى لوبونە مخنىپى نىكىي كومى چى انسانى جسم تە كەتە رسوئى او داسىي خە پىكى نە وي چى لە دېنىي مقرراتو سره تېڭىرى، لەكە بى حىيانى، د تارىنە وو او مېرىمنۇ يوخارى كىدون، بى موجىھە د خاروپۇ خورول او يولە بل سره جىنگلۇ، بلكە مسلمانان يى كولواو د مەارتۇنۇ

تە مۇپە دول دول تعذيب او خورونە ورکىرە نو الله د نە كىرى چى مور د جىنگ، ورانى او هلاكت سره مخ شو او خېل منځى جىنگونە بە نورەم دوام دار شى، خىنگە چى اصحاب فىل د خانە كەبى د نولو پە قىصدەلە چى لوى فيلان يى لە خان سره راۋستىلى واد دغۇ حىواناتو [فېلانو] خەخە بى ناۋەرە كەتپە پورتە كولە پە مقابىل كى الله چەلە د ھفوئى حالت داسىي وكرخۇلۇ لەكە د خاروپۇ شخوند وھل شوي وابشە، نواخى لىدى قارانى واقعى خەخە پىند واخلىو او د سپۇ، چىغانو، زىكەنەو مېزاپۇ... د جىنگلۇ خەخە خان وۇغۇرۇ.

د حىواناتو د جىنگلۇ حەم:

د حىواناتو جىنگلۇ، ھفوئى يوتىلە پە جىنگ تىزول دى، خىنگە چى سەن تەمىزى پە خېل سەند سەرە راۋىت كۆي: «عَنِ التَّحْرِيشِ بَيْنَ الْبَهَائِمِ».^٢

«^٣

«^٤

«^٥

«^٦

«^٧

«^٨

«^٩

«^{١٠}

«^{١١}

«^{١٢}

«^{١٣}

«^{١٤}

«^{١٥}

«^{١٦}

«^{١٧}

«^{١٨}

«^{١٩}

«^{٢٠}

«^{٢١}

«^{٢٢}

«^{٢٣}

«^{٢٤}

«^{٢٥}

«^{٢٦}

«^{٢٧}

«^{٢٨}

«^{٢٩}

«^{٣٠}

«^{٣١}

«^{٣٢}

«^{٣٣}

«^{٣٤}

«^{٣٥}

«^{٣٦}

«^{٣٧}

«^{٣٨}

«^{٣٩}

«^{٤٠}

«^{٤١}

«^{٤٢}

«^{٤٣}

«^{٤٤}

«^{٤٥}

«^{٤٦}

«^{٤٧}

«^{٤٨}

«^{٤٩}

«^{٥٠}

«^{٥١}

«^{٥٢}

«^{٥٣}

«^{٥٤}

«^{٥٥}

«^{٥٦}

«^{٥٧}

«^{٥٨}

«^{٥٩}

«^{٦٠}

«^{٦١}

«^{٦٢}

«^{٦٣}

«^{٦٤}

«^{٦٥}

«^{٦٦}

«^{٦٧}

«^{٦٨}

«^{٦٩}

«^{٧٠}

«^{٧١}

«^{٧٢}

«^{٧٣}

«^{٧٤}

«^{٧٥}

«^{٧٦}

«^{٧٧}

«^{٧٨}

«^{٧٩}

«^{٨٠}

«^{٨١}

«^{٨٢}

«^{٨٣}

«^{٨٤}

«^{٨٥}

«^{٨٦}

«^{٨٧}

«^{٨٨}

«^{٨٩}

«^{٩٠}

«^{٩١}

«^{٩٢}

«^{٩٣}

«^{٩٤}

«^{٩٥}

«^{٩٦}

«^{٩٧}

«^{٩٨}

«^{٩٩}

«^{١٠٠}

«^{١٠١}

«^{١٠٢}

«^{١٠٣}

«^{١٠٤}

«^{١٠٥}

«^{١٠٦}

«^{١٠٧}

«^{١٠٨}

«^{١٠٩}

«^{١١٠}

«^{١١١}

«^{١١٢}

«^{١١٣}

«^{١١٤}

«^{١١٥}

«^{١١٦}

«^{١١٧}

«^{١١٨}

«^{١١٩}

«^{١٢٠}

«^{١٢١}

«^{١٢٢}

«^{١٢٣}

«^{١٢٤}

«^{١٢٥}

«^{١٢٦}

«^{١٢٧}

«^{١٢٨}

«^{١٢٩}

«^{١٣٠}

«^{١٣١}

«^{١٣٢}

«^{١٣٣}

«^{١٣٤}

«^{١٣٥}

«^{١٣٦}

«^{١٣٧}

«^{١٣٨}

«^{١٣٩}

«^{١٣١٠}

«^{١٣١١}

«^{١٣١٢}

«^{١٣١٣}

«^{١٣١٤}

«^{١٣١٥}

«^{١٣١٦}

«^{١٣١٧}

«^{١٣١٨}

«^{١٣١٩}

«^{١٣١٢٠}

«^{١٣١٢١}

«^{١٣١٢٢}

«^{١٣١٢٣}

«^{١٣١٢٤}

«^{١٣١٢٥}

«^{١٣١٢٦}

«^{١٣١٢٧}

«^{١٣١٢٨}

«^{١٣١٢٩}

«^{١٣١٢١٠}

«^{١٣١٢١١}

«^{١٣١٢١٢}

«^{١٣١٢١٣}

«^{١٣١٢١٤}

«^{١٣١٢١٥}

«^{١٣١٢١٦}

«^{١٣١٢١٧}

«^{١٣١٢١٨}

«^{١٣١٢١٩}

«^{١٣١٢٢٠}

«^{١٣١٢٢١}

«^{١٣١٢٢٢}

«^{١٣١٢٢٣}

«^{١٣١٢٢٤}

«^{١٣١٢٢٥}

«^{١٣١٢٢٦}

«^{١٣١٢٢٧}

«^{١٣١٢٢٨}

«^{١٣١٢٢٩}

«^{١٣١٢٢١٠}

«^{١٣١٢٢١١}

«^{١٣١٢٢١٢}

«^{١٣١٢٢١٣}

«^{١٣١٢٢١٤}

«^{١٣١٢٢١٥}

«^{١٣١٢٢١٦}

«^{١٣١٢٢١٧}

«^{١٣١٢٢١٨}

«^{١٣١٢٢١٩}

«^{١٣١٢٢٢٠}

«^{١٣١٢٢٢١}

«^{١٣١٢٢٢٢}

«^{١٣١٢٢٢٣}

«^{١٣١٢٢٢٤}

«^{١٣١٢٢٢٥}

«^{١٣١٢٢٢٦}

«^{١٣١٢٢٢٧}

«^{١٣١٢٢٢٨}

«^{١٣١٢٢٢٩}

«^{١٣١٢٢٢١٠}

«^{١٣١٢٢٢١١}

قَالَ يَبْنُا رَجُلٌ يَمْشِي فَأَشْتَدَ عَلَيْهِ الْعَطْشُ فَنَزَلَ بِسْرًا فَشَرَبَ مِنْهَا ثُمَّ حَرَّ قَادًا هُوَ بِكَلْبٍ يَأْكُلُ ثُمَّ أَكْلَ الْأَرْضَ مِنَ الْعَطْشِ (الْغُطَاشِ) فَقَالَ لَقَدْ بَلَغَ هَذَا مِثْلُ الَّذِي بَلَغَ بِي فَمَلَأَ (فَنَزَلَ بِسْرًا فَمَلَأَ) حُمَّةَ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ ثُمَّ رَقَى فَسَعَى إِلَيْهِ الْكَلْبُ فَشَكَرَ اللَّهَ لَهُ فَعَفَرَ لَهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا قَالَ فِي كُلِّ كَيْدِ رَطْبَةِ أَجْرٍ». ۱۱

رَبَّارَه: ابُوهِرِيرَه روایت کوی چی رسول الله وی فرمایل: یوسری به لاهه روان وو، تنهه ورباندی زیاته شوه، یو خواهه ته ورکوز شو، اویه بی وخبیل او بیرته را ووت، کوری چی یوه سپی ژیه را ابستی او له دبری تندی ملده خاوره ختی، دی سری له خان سره وویل جی داسپی به هم زما په شان تی وی بپرته هماغه خاه ته ورکوز شو، خپله موزه بی له اویو دکه کره او په خوله کی بی ونبوله ترخو له خاه را وخته هفه سبی بی اویه کر، بیا بی پدی کارالله تعالی دی عمل په کینه اجر ورکره او توی کناهونه بی وروپسل.

د سپی په خیر خاروی ته د اویو ورکولو سره یو انسان الله صلی الله علیه وسالم بیننه کوی نو دارنگه نورو حیوانات او خارویو ته پاملن، د کرمی او ایخنی موسم کی هفوته مناسب خای برابرول، د وسه او طاقت خخه پورته کارنه کول، د هفوود توان نه زیات بارپری نه ورل، د هفوود خوراک او خپناک ته پاملن او په ژوند هفه په اور نه داغل او د هفووشاؤ خخه منابر او چوکی نه جورول او هفه حیوان چی د سواری لپاره نه وی پیدا شوی لکه غوا او غویا په هفه سواری نه کول او هفوته ضرد او زیان نه رسول او د شرعی هدف خخه پرته د هفوونه حلالو اونه ضایع کول د اجر سبب گرئی، ادامه لری

موخدونه:

- سنن أبي داد، باب الرحمدة، د حديث شمیره: ۳۹۴۳.
- سنن الترمذني، باب كراهة التحرير بين اليمائم والضرب والرسم، د حديث شمیره: ۱۷۰۹.
- سنن أبي داود، باب في التحرير بين اليمائم، د حديث شمیره: ۲۵۶۴.

٤ - الموسوعة الفقهية، توك ۱۰، مخ ۱۹۵، مكتبة شاملة.

٥ - مصنف ابن أبي شيبة، باب في لعب الصَّبَيْبَانِ بِالْجَزْرِ، د حديث شمیره: ۲۶۶۹۴.

٦ - مصنف ابن أبي شيبة، باب في لعب الصَّبَيْبَانِ بِالْجَزْرِ، د حديث شمیره: ۲۶۶۹۳.

٧ - شعب الإيمان لأحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخسروي وجردي الخراساني، أبو بكر البهقي(المتوفى: ۴۵۸هـ)، باب في رحم الصغير ونور الكبار، رقم الحديث: ۱۰۵۹.

٨ - مسنون الإمام أحمد، د حديث شمیره: ۶۵۴۱.

٩ - سنن أبي داود، باب الرحمدة، شمیره: ۴۹۴۲.

١٠ - صحيح الإمام مسلم، باب الأمر بالحسان الندب والقتل د حديث شمیره: ۱۹۵۵.

١١ - صحيح البخاري، باب فَحْشَ سَقْيِ الْمَاءِ، د حديث شمیره: ۲۳۶۳.

او کنکیود کتلوا او بیللو لوپی کوی هفه هم قماریا جواری دی.

په حیواناتو رحم کول د گناهونو د بینی لامل دی: لومبری د اسلامی شریعت له مخ په حیواناتو او مرغانو بلکی په تول مخلوق خواخوری، زرسوائد او رحم کول مطلوب امر دی او دا چی اسلام مونبر د خارویو، مرغانو اود خمکی په مخ د تولو خوخبدونکیو او روح لرونکیو په هکله دترحم او خواخوری لورته ورغواری د بلکی په توکه په دی حدیثو کی:

۱- «عَنْ أَبِي أَمَّةٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَحِمَ وَلَوْ ذِيَخَةً عَصْفُورَ رَحْمَةً اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ".»^۷

رَبَّارَه: لَهُ أَبُو أَمَّةٍ خَخَه روایت دی چی رسول الله وفرمایل: خوک چی زرسوی او خواخوری وکری که د جنگوی مرغی به حلالولو کی هم وی الله تعالی به د قیامت په ورخ ورباندی رحم وکری.

۲. «عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرُو بْنِ الْعَاصِ عَنْ أَبِي أَمَّةٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَعْفُوْرُوا عَنِ الْمُسِرِ ارْحَمُوْرُوا تَرْحَمُوا وَاعْفُرُوا يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ".»^۸

رَبَّارَه: عبد الله بن عمرو بن العاص صلی الله علیه وسالم خخه روایت دی چی رسول الله وفرمایل: رحم وکری ترخو په تاسو باندی رحم وکرل شی بیننه کوئ ترخو الله تعالی تاسوته بیننه وکری.

۳ . «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَعَثَ أَبْنَ الْقَاسِمِ الصَّادِقِ الْمَصْدُوقَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- صَاحِبَ هَذِهِ الْحَجَرَةِ يَقُولُ: "لَا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقَعٍ".»^۹

رَبَّارَه: لَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ خَخَه روایت دی چی ابوقاسم

له هفه رینتونی تصدقی شوی صاحب د دغی کوئی یعنی رسول الله خخه من اوریدلی دی چی فرمایلی: هفه خوک چی بدیخته [بد مرغه] وی

دهفه په زده کی ترحم او زرسوی نه وی.

٤ . «عَنْ شَدَادِ بْنِ أَوْسٍ رَبَّارِهِ رَوَى شَدَادُ بْنُ سَرَهُ دَهْفَهُ أَثْرَ دِي». حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ تَبِيعٍ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ سَيِّرِينَ مَرَّ عَلَى غَلَّمَانَ يَوْمَ الْعِيدِ بِالْمَرْبَدِ وَهُمْ يَتَقَامِرُونَ بِالْجَحْرَزِ، فَقَالَ: يَا غَلَّمَانُ، لَا تَتَقَامِرُوا، فَإِنَّ الْقِمَارَ مِنَ الْمُنْيَسِ».^{۱۰}

رَبَّارَه: مصنف ابن أبي شيبة په خپل سند سره د

وکیع او هفه د حماد بن نجیح خخه روایت کوی چی هفه ویلی: ابن سیرین می لیدلی و چی د اختر په ورخ د کورونو ترخنگ په ماشومانو چی په

غوزانو یا چهارمغزو یی قمار کولو تیریدلو، نو ورته ویلی ویل: آی هلکانو! قمار مکوئی: خکه چی

سبی هفه حیوان دی چی دهفه بلا ضرورته په کورکی سائل هم ناروا دی اود هفه شتون په کورکی سبب د منع درحمت ملاتکو گرئی، خو بیا هم هفه ته د اویو په ورکولو یو انسان مغفور

٥ . «عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

پک لاسته راوللو ته دربولی، لکه دلامبو و هلوزده کرده، دأسونو خغلول او یا دأسونو د سورلي مسابقی (سیال) لکه نبزی وهل، د نبزی وبشتل مخک په غشو او اوس په مودرنو وسلو او همدا رازنوری لوپی چی د انسان روغتیا او جسم ته کته رسوی او د شرعی مقرراتو په چوکات کی وي، لکه منبی وهل او ورزشی با تمربی نوری لوپی.

دا چی مونر خاروی او یا مرغان یوله بل سره جنکوو آیا داد خپل تش شوق د پوره کولولپاره دهغوبی موجبه از ارول نه دی؟ مونرولی داله یاده ابستی چی له مونر خخه به د دی خارویو په هکله د مبتدی وهل او ورخ پوشتنه کبری؟

د حیواناتو په جنگولو د شرط کبسودلو حکم:

دا پورتی بحث د خارویو او حیواناتو د جنگولو حکم هفه صورت وه چی په هفه کی کوم شرط نه وی ابینسود شوی اما کله چی د حیواناتو په جنگولو کی شرط او مال کبسودل شی نوله پورته کناده سره بیا قمار هم پک راغی نو قمار خه شی دی؟

قمار: هفه معامله ده چی په هفی کی پریکره او اتفاق وشی په شرط لکولود هفی په کتلوا پا به بایللو سره چی دا کته او توان ای میهم اونا معلوم وی نو داد قمار [میسر] په نوم یادبیری.

قرآن کریم کی قمار حرام او د شیطان عمل بل شوی: الله ياك فرمای: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ مَأْمُنُوا إِنَّمَا الْمُنْتَزَهُ وَالْمُتَبَرِّئُونَ الْأَنْهَى كَذَّلِكَ يَعْصِي مِنْ عَلَى الشَّيْءِ

فَأَعْجَنْتُهُ لَعْكَلَمَ تَلْهُونَ كَذَّلِكَ

السائل: ۹۰

رَبَّارَه: ای مؤمنانو! یقیناً چه شراب او قمار او بتان او غشی] د فال، دا خلور واره توی] پلیت دی د شیطان د کرنو خخه دی نوله دی خخه خان وسات لپاره دی چی نجات و مومی.

کومه لوپه کی چی شرط لکول شوی وی او ورل او بایل پکی وی هفه د قمار به حکم کی ۵ په دی هکله اثر دی. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ تَبِيعٍ، قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ سَيِّرِينَ مَرَّ عَلَى غَلَّمَانَ يَوْمَ الْعِيدِ بِالْمَرْبَدِ وَهُمْ يَتَقَامِرُونَ بِالْجَحْرَزِ، فَقَالَ: يَا غَلَّمَانُ، لَا تَتَقَامِرُوا، فَإِنَّ الْقِمَارَ مِنَ الْمُنْيَسِ».

رَبَّارَه: مصنف ابن أبي شيبة په خپل سند سره د

وکیع او هفه د حماد بن نجیح خخه روایت کوی چی هفه ویلی: ابن سیرین می لیدلی و چی د اختر په ورخ د کورونو ترخنگ په ماشومانو چی په

غوزانو یا چهارمغزو یی قمار کولو تیریدلو، نو ورته ویلی ویل: آی هلکانو! قمار مکوئی: خکه چی سبی هفه حیوان دی چی دهفه بلا ضرورته په

کورکی سائل هم ناروا دی اود هفه شتون په کورکی سبب د منع درحمت ملاتکو گرئی، خو بیا هم هفه ته د اویو په ورکولو یو انسان مغفور

٦ - طاووس كَذَّلِكَ خخه رانقل دی چی هفه به

قمار بند کنلو او ویل به یپ: هر هفه خیز چی په قمار کی داخل وی هفه د میسر په حکم کی داخل

اللهم إني أنت علامي وحده لا شريك لك

تعالیٰ: ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ وَقِيمًا أَشْهَدَةَ...﴾^۱
 « و بر (نگاهداری و یا جدائی) آنان دو مرد عادل را از میان خودتان گواه کنید، (تا اگر در آینده اختلافی روی دهد، هیچ یک از شوهر و همسر نتوانند واقعیت را انکار کنند) و گواهی دادن را برای خدا اداء کنید) و انگیزه شهادت محض رضای خدا باشد، و از هیچ کدام طرف داری ننمایید».

احکام حدود و قصاص و مانند آن-شهادت در احکامی که جنبه مالی ندارد- و غالباً مردها به آن اطلاع دارند، مثل قصاص، و تعزیر، دو شاهد عادل مرد کفايت می کند.

۳- مشهود به که دران شاهد واحد پذیرفته می شود، و آن دیدن هلال رمضان و روایت احادیث نبوی وغیره است.

عَنْ أَبْنَى عَمْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ تَرَأَءَى النَّاسُ الْهَلَالَ فَأَخْبَرْتَ رَسُولَ اللَّهِ - ص - أَنَّى رَأَيْتُهُ فَصَامَهُ، وَ أَمْرَ النَّاسَ بِصَيْمَاهُ.

(ابو داود برقم (۴؛ شیخ البانی حدیث راصح گفته است).

«ابن عمر رض میگوید: مردم در پی دیدن مهتاب ماه رمضان بودند، (من هلال را دیدم) به پیامبر صل خبر دادم که هلال را دیده ام، پس ایشان روزه گرفتند، و به مردم نیز دستور دادند که روزه بگیرند. و در حدیث دیگر که ابن عباس رض روایت نموده است-آمده است- یک اعرابی نزد رسول الله آمد و دیدن مهتاب را شهادت داد، رسول الله بعد از شنیدن شهادت اعرابی، به بالا هدایت داد که: اعلان کند که مردم صبح روزه بگیرند».

قسم دوم: شهادت در حقوق مردم، و آن چهار قسم است:

﴿فَاسْتَهْدُوا عَلَيْهِنَّ أَبْيَكَةَ مِنْكُمْ﴾^۲ النساء: ۱۵
 « چهارتا گواه که از شما مسلمانان باشند برای اثبات ادعای تان علیه آنان (همسران) بیاورید». شرط دوم گواهان باید مرد باشند برخلاف گواهی دادن بر سایر حقوقی که مرد بودن نزد همه اتفاقی نیست، خداوند می فرماید:

﴿وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ النَّجْشَةَ مِنْ نِسَاءِكُمْ فَاسْتَهْدُوا عَلَيْهِنَّ أَبْيَكَةَ مِنْكُمْ فَإِنْ شَهَدُوا فَامْسِكُوهُرُبَّ فِي الْبُيُوتِ حَقَّ يَوْمَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَعْجَلَ اللَّهُ هُنَّ سَيِّلًا﴾^۳ النساء: ۱۵
 « و کسانی که از زنان شما مرتكب زنا می شوند، چهار نفر از (مردان عادل) خودتان را به عنوان شاهد بر آنان به گواهی طلبید، پس اگر گواهی دادند، آنان را در خانه های (خود برای حفظ ایشان و دفع هرگونه شر و فسادی) نگاه دارید تا مرگشان فرا می رسد یا این که خداوند راهی را برای (زنده) پاک و درست، یا عقوبت (آنان) با ازدواج یا توبه، یا وضع حکم دیگری) باز می کند».

شرط سوم معاینه است که همه شاهدان شهادت دهنند که به چشم فعل زنا را... مشاهده نموده اند، شرط چهارم اتحاد مکان که همه ای شهود مکان واحد را ذکر نمایند و شروط دیگرهم دارد که تقریباً، به ده شرط می رسد که در ادای شهادت زنا ضروری و لازمی است که اگر یک شرط هم ناقص باشد حد ثابت نمی شود و بالای شاهدان حد قذف اجرا می گردد.

۲- مشهود به که در آن شهادت دو مرد عادل صحیح است، و آن عبارت از حدودی است که غیر زنا باشد. قال

اعمال شهادت (گواهی دادن).

شهادت به حساب مشهود به، دو قسم است اول شهادت در حقوق الله است، و آن سه قسم است:

۱- شهادت در زنا که به کمتر از چهار شاهد عادل مرد ثابت نمی گردد:

چون اتهام به زنا دارای اثر بسیار بدی است و مرتبه و منزلت زن و مرد را بسیار پایین می آورد و کرامت و شرافت آنها را از بین می برد و برای خودشان و خانواده شان و فرزندانشان عار و ننگ بار می آورد، لذا اسلام در اثبات این جرم و جنایت بسیار سخت گیری کرده است، بگونه ای که راه اتهام بستن و همیشگی به پاکدامن را بسته است که هر کسی بگزاف و برای کوچکترین دشمنی و کینه ای، نتواند پاکان را متهم سازد پس برای گواهی بزرگ شروط زیر را معتبر دانسته است.

قال الله تعالى: ﴿وَالَّتِي يَرْمَوْنَ الْمُحَصَّنَاتِ مُمْلَأَةٌ بِأَثْوَارِ بَعْدَةٍ شَهِيدَةٍ فَأَمْلَأُوهُنَّ مُهْلَكَاتٍ جَلَّهُنَّ وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهِيدَةً أَبْدَا وَأَنْجِلَكَ هُنْ الْفَسَقُونَ﴾^۴

« کسانی که به زنان پاکمان نسبت زنا می دهند، سپس چهار گواه (برآدعای خود، حاضر) نمی آورند، بدیشان هشتاد تازیانه بزنید، و هرگز گواهی دادن آنان را در طول عمر بر هیچ کاری) نپذیرید، و چنین کسانی فاسق (و متمرد از فرمان خدا) هستند»

- شهادت زنا: در زنا چهار گواه لازم است، قرآن می فرماید:

رجعی، پذیرفته شود بهتر و اولی تر است.

مالک، شافعی و بسیاری از فقهاء گواهی زنان را صرف در اموال و توابع آن جایز می دانند، و در احکام بدنی مانند حدود و قصاص و نکاح و طلاق و رجعت را مجاز نمی دانند، و در باره حقوق بدنی متعلق به اموال تنها مانند وکالت و وصیتی که تنها بمال تعلق دارد و جنبه مالی دارد، اختلاف کرده اند، برخی گفته اند گواهی یک مرد و دو زن قبول است و برخی گفته آن تنها دو مرد قبول هستند.

شهادت زن ها در حدود قصاص و جنایات در نزد ائمه اربعه پذیرفته نمیشود، و در این موارد شهادت دو مرد عادل ضروری است، نسبت خطیر بودن لازم بودن ثبوت این ها به طور بقینی، و جهت محکم نمودن راه های ثبوت حدود و قصاص و جنایات...، و نسبت ساقط شدن حدود به شبه و در شهادت زنان به عوض مردان شبه بدليت است، نسبت قیام زن در شهادت در جای مرد، بناءً شهادت زنان در حدود و قصاص پذیرفته نمیشود.

(عن الزهری، قال: "مضت السُّلْطَةُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْخَلِيفَاتُ مِنْ بَعْدِهِ: أَلَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِي الْحُدُودِ" ^{۳۶}) امام زهری میگوید: "سنت رسول الله و هر دو خلیفه بعد از ایشان این است که شهادت زنان در حدود پذیرفته نمیشود و علیه نیز می فرماید: "شهادت زنان در حدود و دما- قصاص و جراحت- پذیرفته نمیشود: (عن الحکم

بن عتبه ای بن طالب قال
لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِي الطَّلاقِ
وَالنِّكَاحِ وَالْحُدُودِ وَالدَّمَاءِ" ^{۳۷})

از حکم بن عتبه ^{کتابه} روایت است که علی فرمود: شهادت زنان در طلاق، نکاح، حدود و قصاص درست نیست. عدم قبول شهادت زنان در حدود و قصاص از عده ای زیادی صحابه ^{روایت شده است.} و فقهاء تابعین ^{روایت شده است.} اهل ظاهر می گویند:

شهادت زن ها همراه مرد ها در

داشتمن، دعوای خود را نزد رسول الله بردمیم، رسول الله فرمودند: یا دو تا شاهد بیاور یا این قسم می خورد»
بناءً شهادت دو مرد عادل، و یا یک مرد و دو زن کفایت میکند، و شهادت در نکاح، طلاق، رجعت و مانند آن که حدود و قصاص نباشد مثل شهادت در اموال است.

در احکام مربوط به اموال، در نزد عده ای علماء، شهادت یک گواه مرد و یک سوگند در صورتیکه وجود شاهد دیگر مشکل باشد کافی است. حضرت ابن عباس می فرماید:

«قضی رَسُولُ اللَّهِ - ص - يَبْيَّنُ وَ شَاهِدٌ». ^{۳۸}
سلم: ۱۷۲ - ابوابود: ۳۶۰

رسول اکرم بوسیله یک گواه و یک سوگند فیصله کرده است». - **قضی بیین و شاهد**.

۳- احکام مربوط به زنان: شهادت
پیرامون حیض، و نفاس و مواردی که بجز زنان در آن اطلاع ندارند، در چنین موارد گواهی انفرادی زنان کافی است که شرح می گردد.^{۳۹}

نظر علماء در مورد گواهی دادن زنان:
احناف می گویند شهادت و گواهی دومرد یا یک مرد و دو زن در اموال، نکاح، طلاق، رجعت، طلاق و همه ای امور، جز حدود و قصاص قبول است، چون مفهوم عام این آیه به آن دلالت دارد: **وَأَسْتَهِدُوْنَّ تَبَيَّنَ مِنْ بَيْلَكُمْ** ^{۴۰} (القرآن: ۲۸۲)

«دو نفر از مردانه را گواه بگیرید، اگر دو مرد حضور نداشتن پس یک مرد و دو زن را از کسانی که بگواهی آنان راضی هستید گواه بگیرید». و میگویند: عقد ازدواج، طلاق... هم مانند بیع، عقد معاوضه هستند، پس شهادت زنان همراه مردان صحیح است.

و ابن القیم آن را ترجیح داده و گفته است: هرگاه شارع استشهاد زنان را در مدارک و اسناد مربوط به دین که اکثر مردان می نویسند و غالباً هم در مجمع مردان نوشته می شود، جایز و روا دانسته باشد، اگر شهادتشان برای کارهایی که بیشتر زنان در آن حضور دارند مانند وصیت و رجعت بعد از طلاق

۱- قسم اول کسیکه معروف به مال داری و غنا است ادعا نمایند که فقیر است تا از پول زکات اخذ نماید.

برای این نوع ادعاء سه شاهد عادل ضرورت است که شاهدی دهنده به صداقت مدعی تا از بیول زکات برایش داده شود.

عن قَبِيْصَةَ بْنِ مُحَارِّقِ الْهَلَالِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: تَحْمَلُتْ حَمَالَةً، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَسْأَلَهُ فِيهَا، فَقَالَ: «أَقْرَمَ حَتَّى تَأْتِيَ الصَّدَقَةَ، فَتَأْمَرَ لَكَ بِهَا... حَتَّى يَقُوْمَ ثَلَاثَةَ مِنْ ذُوِّ الْحِجَّةِ مِنْ قَوْمِهِ: لَقَدْ أَصَابَتْ فَلَانًا فَاقَهَ حَلَلَتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ، حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشِ...» ^{۴۱}

«قبیصه بن مخارق هلالی ^{رسول} می گوید: پیامبر خدا فرمود: «در خواست کمک (و سؤال) حلال (و جایز) نیست؛ مگربرای یکی از این سه گروه، کسی که ضمانت کسی را کرده است (در نتیجه بار قرض و بدھی به گردنش افتاده و از پرداخت آن ناتوان است، در خواست کمک تا رفع مشکل برایش جایز است، بعد از آن دست نگه دارد، که برایش جایز نیست) کسی که مال و اموالش با آقت و بلایی از بین رفته است، در خواست کمک برایش جایز است تا بتواند زندگی اش را بگذراند، و مردی که به فقر و تنگ دستی مبتلا شده تا جایی که سه نفر عاقل از بستگانش گواهی می دهد که فقیر و تنگدست است، ای قبیصه: هر در خواست کمکی غیر از این ها: حرام است که فرد آن را می خورد»

۲- شهادت در اموال: شهادت دومرد و یا یک مرد و دو زن عادل کافی است، قرآن کریم می فرماید: **فَإِنْ لَمْ يَكُنَا بِعَيْنِ فَرِجَلٍ وَامْرَأَتَانِ ^{۴۲} (القرآن: ۲۸۲)
«اگر دو تا مرد نباشد، پس یک مرد و دو زن باید گواهی بدهند».**

رسول الله در حدیث نیز دو شاهد را ذکر نموده فرمودند: عن أَشْعَثَ بْنِ قَيْسٍ: (كَانَتْ بَيْنِي وَ بَيْنِ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي بَشَرٍ، فَأَخْتَصَمْنَا إِلَيْ رَسُولِ اللَّهِ - ص - فَقَالَ: شَاهِدَاكُمْ أَوْ يَمِينَا) بخاری: ۲۵۱۵ - مسلم: ۱۳۸
«اشعث بن قيس ^{رسول} می فرماید: من با شخص دیگری بر سر چاهی اختلاف

شده است از جمله: ابن ابی شیبیه و عبدالرازاق، آثار زیادی را از صحابه و فقهاء تابعین روایت نموده اند که اکثریت اثادر دلالت دارند که شهادت زنان در حدود و قصاص درست نیست. البته میان فقهاء اختلاف نظر در عدد که مشروط برای صحت شهادت زنان است میباشد که: آیا شهادت یک زن کافیست یا نه؟ شافعیه و عده ای علماء می گویند: باید چهار زن شهادت دهنده باشند.

مالک و ابن ابی لیلی میگویند: شهادت دو زن کفایت می کند.

شعبی و ثوری و ابوحنیفه و احمد میگویند: شهادت یک زن عادله در موارد کفایت می کند.

صاحب مغني میگوید: در پنج مورد شهادت زنان به تنها پذیرفته میشود: ولادت، استهلال طفل، رضاع، و عیوب تحت لحاف مثل رتق، قرن، بکارت، بیوه بودن، برص و گذشتون عده، از ابوحنیفه رحمه الله روایت است که در مورد رضاع شهادت زنان به تنها پذیرفته نمیشود زیرا در رضاع ممکن است که محارم مرد زن شیر دهنده مطلع باشند، پس تنها به شهادت زنها ثابت نمیشود مثل شهادت زنها به تنها در ثبوت نکاح که صحیح نیست. ٤٤

با در نظرداشت شرح فوق لازم است که اقوال علماء اسلامی را در معنای نقسان عقل که در حدیث نبوی صلی الله علیه و آله و سلم تعبیر شده بیان و توضیح نمایم.

۱/ عده ای علماء و مجامع علمی جدید در شرح حدیث این گونه توضیح دارند: موارد به نقسان عقل در این حدیث قلت تعامل و تجربه زنان در امور مالی است، که سبب گردیده که در شهادت شان در امور مالی دقت صورت گیرد، و تذکر داده شد که مسئله اداء شهادت در اسلام موارد متفاوت دارد و هیچ موردي را به مورد دیگر قیاس نمیشود، در مواردی شهادت یک زن پذیرفته میشود مثل موارد مربوط به زنان، مثل: ولادت، رضاع، حمل و مسائل مخصوص به زنان و عدد دو زن شرط نیست، و در روایت حدیث نبوی صلی الله علیه و آله و سلم تبعیض نیست و

مفصل بحث نموده است. ٤٥

جمهور علماء اتفاق دارند به قبول شهادت افرادی زنان در مواردی که مخصوص آنان بوده و مردان بر آن اطلاعی ندارند، مانند: حیض و ولادت، استهلال صبی و عیوب زنانه مثل جراحت، رتق، برص، بکارت... و دلیل شان احادیث و آثاری است که در این مورد روایت شده است:

۱- (عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ تَرَوَّجَ أُمًّا يَعْجِي بِنْتَ أَبِي إِهَابٍ فَجَاءَتْ أُمْرَأَةً فَقَالَتْ: قَدْ أَرَضَعْتَكُمَا

فَسَأَلَ التَّبِيَّ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «كَيْفَ وَقَدْ قَيلَ؟» فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ فَنَكَحَتْ رَوْجًا غَيْرَهُ.) ٤٦

«از عقبه بن حارث رحمه الله روایت است که او با مادر یحیی دختر ابو اهاب ازدواج کرد؛ زنی (از طرق دیگر حدیث معلوم میشود که زن متذکره کنیز بود) آمد و گفت: من هر دوی شمارا شیر داده ام. پس از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پرسید، فرمود: «چگونه (می خواهی او را نگه داری)، در حالی که چنین گفته شده است؟»، لذا عقبه از او جدا شد، و با زنی دیگر ازدواج کرد. بخاری روایت کرده است «در این حدیث معلوم می شود که شهادت زن صحیح است، و این حدیث دلیل اهل ظاهر نیز می باشد.

۲- عن الزهری، قال: (عَصَتِ السُّلَّةَ أَنْ تَجُوزَ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِيمَا لَا يَطْلُعُ عَلَيْهِ غَيْرُهُ مِنْ لَوَادَاتِ النِّسَاءِ وَعُيُوبِهِنَّ، وَتَجُوزُ شَهَادَةُ الْقَابِلَةِ وَحَدَّهَا فِي الْإِسْبَهَالِ، وَأَمْرَأَتَانِ فِيمَا سُوِّيَ ذَلِكَ) ٤٧

«از امام زهری رحمه الله روایت است که فرمود: سنت ثابتہ این است که شهادت زنان در موارد که مخصوص زنان هست، مانند:

ولادت زنان و عیوب مربوط زنانه پذیرفته میشود، و شهادت یک زن در استهلال - زنده تولد شدن و آواز طفل در وقتی ولادت - پذیرفته می شود، و شهادت دو زن در غیر ولات قبول میشود.

۳- (عَنْ عَلَيِّ، أَنَّهُ «أَجَازَ شَهَادَةَ قَابِلَةٍ») «از علی رحمه الله روایت شده است که شهادت قابلہ را جایز دانست» در مورد فوق آثار زیادی از صحابه و فقهاء تابعین، در کتب حدیث روایت

صورتیکه اضافه از یک نفر باشند در

همه موارد صحیح است، و استدلال می کنند به آیه قرآن کریم:

﴿فَإِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُكْفَرِينَ فَرَجِعْلُ وَأَمْرَأَكَانِ مَنَّ رَضِيَّنَ مِنَ الشَّهَادَةِ﴾ الفرقان: ٢٨٢

و به احادیث که در مورد شهادت زنها در رضاع و غیره آمده است. (عَنْ عَمْرُو بْنِ شَعْبَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "رَدَ شَهَادَةَ الْحَائِنِ، وَالْخَائِنَةِ، وَذِي الْغِمْرِ عَلَى أَجِيجِهِ، وَرَدَ شَهَادَةَ الْقَالِعِ لِأَهْلِ الْبَيْتِ، وَأَجَازَهَا عَلَى غَيْرِهِمْ").

«عمرو ابن شعيب از پدرس و پدرش از پدر کلانش روایت میکند که: رسول

خدا فرمود: «گواهی زن و مرد خیانت کار، و (گواهی) فرد کینه تو ز نسبت به

برادرش روا نیست، و گواهی خدمتکار برای اهل خانه جایز نیست» در این

حدیث دیده می شود که رد شهادت مختص به زنان نیست بلکه هر که اوصاف عدالت و معیارهای شهادت را

نداشته باشد شهادتش رد میشود زن باشد و یا مرد فرقی ندارد، و نصوص

قرآن و سنت عام است شامل مرد و زن می گردد مگر وقتیکه تخصیص مرد و

یا زن در نص موجود باشد.

و نیز استدلال میکنند به حدیث عقبه رحمه الله بعدا نقل میشود، ابن قیم

جوزی رحمه الله در مورد مسئله شهادت زن

ها بحث نموده و از ابن تیمیه رحمه الله نیز نقل نموده است که شهادت زن درست

است و در بعضی موارد شهادت یک زن هم پذیرفته میشود و استدلال نموده

است به حدیث عقبه رحمه الله و گفته است که شهادت زن قبول است اگرچه کنیز

باشد، و نیز استدلال نموده اند

به آیه سوره نور در مورد رد شهادت محدود در قذف و به آیه سوره حجرات در مورد عدم

قبولیت شهادت فاسق که فرق میان زن و مرد نیست. بناء بقول

ایشان رد شهادت زنان در وقت

که عدد و اوصاف شان مطابق

نصوص قرآن و سنت باشد

صحیح نیست و دلیل صریح برای رد شهادت شان وجود ندارد. ابن حزم در این مورد

٣٣ - سن کبرای نسائی: ٤٣٤٢ - ابو داود: ٢٣٤٢ - رقم: ٣٤٢ - سن دارمی: ١٧٣٤، اگرچه درستند این حدیث کلام است اما حدیث ابن عمر صحیح است.

٣٤ - مسلم: ٧٢٢/٢، رقم: ١٠٤٤ - ابو داود: ٢/٢ - رقم: ١٦٤٢ - ٣٩

٣٥ - فقه السنة: ٤١٧/٢ - محمد بن ابراهیم بن عبد الله السویجری: موسوعة الفقه الاسلامی: ٤٤/٥ - عبد العظیم بن بدوی بن محمد: الوجیز فی فقه السنة والکتاب العزیز: ٤٧٦ - الفقه الاسلامی و ادله: ٨/٩ - ٦٠٤٣ - موسوعة الاجماع فی الفقه الاسلامی: ٩/١٧ - ٢٢٠ - ٣٤٩ - الموسوعة الفقهیة الكويتیة: ٢٦/١٧ - ١٣٧

٣٦ - مصنف ابن ابی شیبہ: ٥٣٣/٥، رقم: ٢٨٧١٤ - مصنف عبدالرازاق: ٣٢٩، رقم: ١٥٤٠٢ - ٣٧ - مصنف عبدالرازاق: ٣٢٩، رقم: ١٥٤٠٥

٣٨ - مصنف عبدالرازاق: ٣٢٩، شعی، رقم: ١٥٤١٢، طاوس: رقم: ١٥٤١٣، رهبر و قنادل، رقم: ١٣٣٣٧ - مصنف ابن ابی شیبہ: ٥٣٣/٥، ابراهیم نخعی: رقم: ٢٨٧١٦، عامر، رقم: ٢٨٧١٧، شعی، رقم: ٢٨٧١٩، حسن بصری، رقم: ٢٨٧١٨، حمام، رقم: ٢٨٧٢١ - ٣٩

٤٠ - مسند احمد: ١١/٦٧١، رقم: ٧١٠٢ - ابو داود: ٤٥٢/٥، رقم: ٣٦٠، شیخ آلبانی حدیث را حسن گفته است - ترمذی: ٥٠١/٦، رقم: ٧١٠٢ - ابن هزم: المحلى: ٣٩٥/٩ - اعلام المؤمنین: ٧٣/١ - ٧٣ - محمد عزت دروزة: التفسیر الحدیث: ٦/٥١٤

٤١ - بخاری: ١٣/٢٩، رقم: ٨٨ - نسائی، سنن کبری: ٥٨١٤ - ٤٢ - مصنف ابن ابی شیبہ: ٤/٣٢٩، رقم: ٢٠٧٠٨ - مصنف عبدالرازاق: ٨/٣٣، رقم: ١٥٤٢٧ - ٤٣ - مصنف ابن ابی شیبہ: ٤/٣٣٠، رقم: ٢٠٧١٥ - مصنف عبدالرازاق: ٨/٣٣٣، عین اثر راز این عمر روایت نموده است: ١٥٤٢٥

٤٤ - الفقة الاسلامی: ٧/٥٨٠٠ - المغنی: ١٦/١٢ - المرزوqi: اختلاف العلماء: ١/٥٥٨ - اسامة بن سعید القحطانی و آخرون: موضعیة الاجماع فی الفقه الاسلامی: ١٠/١٧٤ - ٤٥ - فرضیا: فقه خانواده: ١/١٧٢ - الرئاسة العامة لإدارات البحث العلمية والإفتاء والدعوة - مجلة البحوث الاسلامیة: ٢٩/١٠٠ - دروزة محمد عزت: التفسیر الحدیث: ٦/٥١٤ - ٤٤٠ - مقالات لشیخ عبدالرحمن عبدالخالق یوسف: (۲).

البحث الإسلامية: ٢٩ / ١٠٠ - دروزة محمد عزت: التفسير الحديث: ٥١٤ / ٦
٤٤٠ - مقالات لشیخ عبدالرحمن عبد الخالق يوسف: (٢).

باید این کار را به گواهی خوانند باشد که مورد اعتماد باشد.

خلاصه باب شهادت در اسلام مطابق مشهود عليه موارد متعدد و خاص دارد و میشود آن را در همه موارد تعمیم موده وادعا کرد که همیشه شهادت یک مرد مساوی دوزن است و هکذا...

می گویند: مراد به نقصان عقل درین حدیث: حفظ اشیاء و دقت در آن است،
برای عقل دو قسم است:
عقل رشد.
ب عقا اد اک.

و آنچه درین حدیث نقصان آن برای
رمان ذکرشده است عقل ادراک و دقت و
خطب است نه عقل رشد؛ زیرا رسول الله
نه آیه مدادینه استشهاه کرد.

و مراد به نقصان دین و نقصان عقل در حدیث فوق مورد خاص است چنان که رسول الله به آن اشاره نموده فرمود که: نقصان دراداء صوم و صلات و نقصان در ضبط و اداء شهادت دارید، و لعن شوهر و کفران نعمت می کنید؟ که اغلبیت چنان به آن مبتلا بودند که رسول الله یشان را متوجه ساخته و عظ نمود.

پس برای مسلمان جابر نیست که این
قصاص را تعیین نموده و شامل همه ای
موارد نموده و همه ای زنان را ناقص
بداند اگرچه صالحه، عالمه و بافهم
باشند، بناءً لازم نیست که زنی ناقص در
نیقوقوا و ترس الله ﷺ باشد، و به مسئولیت
های خود درین راستا مثل مرد عمل
کرده نتواند، و یا زنی در ضبط امور دیگر
رنگی ناقص باشد و موارد حیات و
نندگ خود را مثلاً مدد تنظیم کند

تواند، آن را معیار قرارداده و همه زنان را تنقیص نموده و مردان را ترجیح دهیم گرچه مردها تقوا و فهم و درک دینی داشته باشند که یقیناً جفا و غلط است که چنین مردها را به زنانی که تقوا و طهارت را پیشه نموده و قرآن و سنت آن ها را الگو دانسته است در دین داری ترجیح دهیم و یا عقلمند بدانیم.^{۴۰} ادامه دارد...

فرقی میان زنان و مردان در روایت حدیث وجود ندارد، و در موارد شهادت زنان نزد اکثر فقهاء کاملاً رد میشود مثل عقود: نکاح، طلاق و جععت...

مثالیکه در بعضی حالات شهادت بعضی مردان رد میشود مثل شهادت کسی که در حد قذف محکوم شده، شهادت اعمی در اموری که به دید چشم مربوط است و رد شهادت بعضی اقارب به نفع خویشاوندان شان.

به منظور حفظ نظم و توازن در جامعه و حفظ اموال مردم، شهادت دو زن مساوی با شهادت یک مرد است تا اگر یکی از آنان به علت ناراحتی های جسمی و روحی موضوع را فراموش کند، دیگری موضوع را بدو یاد آوری کند، از طرف دیگر زنان دارای احساسات و عواطف لطیف هستند تحت تأثیر این احساسات نمی توانند مانند مردان ادای شهادت نمایند و امکان دکته شدن شهادت در آنها وجود دارد و یکی از مبانی شهادت اعتماد طرفین دعوی به شهادت شاهدان است، برای جبران این ضعف فطری، شربعت اسلام دستورداده است تا شهادت دو زن مساوی، شهادت یک مرد باشد.

و در مورد نقصان شهادت اضافه کرده
می گویند:

چنان که در آیه قرآنی اشاره شده علت نقصان شهادت نقصان حافظه است که به اضافه شدن زن دیگر این نقص جبران می گردد؛ و تسویش در مورد ضبط و توثیق نقل شهادت به اضافه نمودن زن دیگر مرفوع میگردد که، اللہ علیٰ به این موضوع اشاره نموده

**وَاسْتَشِدُوا سَهِيْدَيْنِ مِنْ رَجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ
يَكُونَا رَجَلَيْنِ فَرَجُلٌ وَأَمْرَأٌ كَانَ مِنْ قَرْضَوْنَ مِنْ
أَسْهَدَاءِ . . .**

«دو نفر از مردان خود را به گواهی
گیرید، اگر دو مرد نبودند، یک مرد و
دو زن، از میان کسانی گواه کنید که
مورد رضایت و اطمینان شما هستند.
این دو زن به همراه یک دیگر باید
شاهد قرار گنند، تا اگر یکی، انحرافی،

د عتمدی قتل مجازات

د افغانستان د جزاي ټولنېو په رهائکي

شاه محمود درویش

لومړۍ برخه

شوی وي، يا هم حق عبارت له هغه قدرت او واک خخه دی چې له مخي پې یوشخص بربل شخص او یا پرداړو (شخص او مال) لري. په بل عبارت، حق مادي او معنوی صلاحیت دی چې د قانون له مخي بیان او حمایه کېږي. لکه خنګه چې د جزا عمومي حقوق مختلف بحثونه لري او به عمومي جزا کې د جرايمو به اړه عمومي بحث شوي او دغه علم په مختلفو خانګو ويشه شوي چې یوه خانګه (بخش) په د جزا اختصاصي حقوق دی، نو مونږ هم خپل بحث له دی خخه پيلوو.

دوهم بحث

د جزا اختصاصي حقوق: د جزا اختصاصي حقوق هغه خاص قواعد او مقرارت دی چې په مشخص دول جرايم، د جرايمو جورندويه توکي (متشكله عناصر) او د جرايمو پر جزا بحث کوي او هغه خانګه ده په دی معنا چې دا علم مونږته جرايم په جلا جلا دول را پېژني، لکه عتمدي قتل، ضرب او جرح منجرهه مرينه، خطأ قتل ضرب او جرح، زنا، شراب خپل، رشوت او داسي نور....

دوسيم بحث

د جزا اختصاصي حقوقو سرجښي

۱- قانوني سرجښي: یو اسامي اصل د جزا د حقوق دادی چې جرايم او مجازات بايد قانوني وي. لکه خنګه چې د اسامي قانون په (۲۷) ماده کې پيل شوي دي: (هیڅ یو عمل جرم نه کنل کېږي د خود هغه قانون له مخي چې د جرم ترا رتکاب د مخه نافذ شوي وي). هیڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبیدا، نیول کېداي یا توفيق

سرقت او داسي نور.....

پورته مونږ دا خبره وکړه چې د خینو انسانو له خوا د نورو حقوقوته زیان رسول کېږي، نو خپل بحث هم د حق په لغوي او اصطلاحي معنا پيلوو.
لومړۍ بحث
حق هه ته وايې؟
 لکه به سریزه کې مو چې وویل انسان یو تولنېز موجود دی، مونږ دغه جرمونه په دوو برخو ويشه، لکه د اشخاصو پر ضد جرايم او داموالو پر ضد جرايم. مخکي له دی چې اصلی موضوع ته ورشو لومړۍ په مختصر دول حق تعریفوو:

حق په لغت کې په ډېرو معناوو کارېدل چې یوازي خو معناوو ته اشاره کوو:
 ۱. صدق یا رېستیا: حق په لغت کې صدق ته ویل کېږي. د مثال په دول ستا خبره حق ده یعنی ستا خبره رېستیا ده چې دلته رېستیا د صدق معنا ورکوي.

۲. عدل: لکه چې ویل شوي قضات باید په خپل حکم کې عدالت تامين کوي او حکم په عدل ترسره کوي.
 ۳. نصیب او ملک: دا زما حق دی یعنی دا زما ملک او نصیب دي.

۴. ثابت او غیرقابل انکار: د قیامت ورځ حق ده او د قیامت ورځ را تلونکي ده.
د حق اصطلاحي معنا: په حقوق اصطلاح حق عبارت له هغه قدرت او واک خخه دی چې د شريعه یا قانون له خوا یو شخص ته ورکړل

لکه خنګه چې پوهېرو انسان یو تولنېز موجود دی د ارتیاواو دبوره کولو په خاطر ضرورت لري چې له نورو وکروسره یو خای پرمخ ولاړشی چې دا کار دبني ټولنې ارزښتونه بیانوي، اما کله ناكله دا ارزښتونه دخینو انسانانو له خوا متضرره کېږي او د ژوند عادي تکلوري کېږدېږي او ستونزی منځته راخي له همدي امله ضرورت دی چې داستونزی دخینو ټولنې دخینو ټولنې ده هواري شی او دتولنې له حقوقو خخه هم په بنه توکه دفاع او ساتنه وشي.

په اسلامي نړۍ کې دا ټولنېن په دوو ډلونو موږته را پېژندل شوي دي، لومړۍ سماوي ټولنې او دوهم وضعی ټولنې، ددی ټولنې ده اساس مونږ کولای شو چې دېنارمندانو له تولنېز حقوقو خخه ساتنه او دفاع وکړو، دېلکې په توګه که خوک غلا کوي نوسماوي ټولنېن وابې چې دغله لاس دی غوڅ کړل شی، همداسي قذف چې پر خپله کړي ادعا خلور شاهدان محکمی ته حاضرنه کړي، نو په (اتیا) دورو مجازات کېږي.

ټکنیک تعزیراتو صلاحیت خلیفه «د وخت حاکم» ته ورکړل شوي چې په دی اساس خیښي وضعی ټولنې جوږدېږي، نو همدا ده چې قاضي، جزاکانی او د مدافع وکړل باید جرايم، جزاکانی او د هر جرم جورندويه توکي (متشكله عناصر) پېژنۍ، دا موضوعات د عامه حقوق او روند موضوعات دی چې عمومي جزا او بیا په خانګرۍ دول اختصاصي حقوقو په ترڅ کې معرفی کېږي، لکه قتل، قذف، شراب خپل،

د اسلامي شريعه او حنفي فقهی له مخې پريکره
کېرى. دا موضوع په (۱۳۱ او ۱۲۰) مادوکې
تسجيبل شوي ده، همدارنگه د جزا قانون په
لومړۍ ماده کي داسي راغلې: (دا قانون تعزيرى

جرمونه و جزاکانۍ تنظيموي، د حدود، قصاص
او ديت د جرمونو ارتکاب کونونکي د اسلامي شريعه د
حنفي فقهی له حکمونو سره سه مجازات کېرى.)

څلورم بحث
د جرايمو بيلاليلى تقسيم بندي او د جزاګانو
ډولونه:

الف: د جرايمو بيلاليلى تقسيم بندي:
﴿ په عمومي ډول د جزا اختصاصي حقوقو
له نظره جرام په لاندی ډول دي:

۱. د اشخاصو پر ضد جرايم.
۲. د اموالو پر ضد جرايم.
۳. د کورني پر ضد جرايم.
۴. د عفت او اخلاقو پر ضد جرايم.

زمونې لومړۍ بحث د اشخاصو پر ضد د جرايمو
په اړه دی، خو مخکې تردی چې دغه بحث پېل
کړو غواړو د جزا قانون په بنا د جرايمو تصنیف
او بیا جزاوی پې په لنډ ډول پېژنو.

د جزا قانون جرايم د شدت او خفت له نظره
تقسيم بندي کري دی. (د جزا قانون ۲۴ مه ماد)
۱- جنایت: جنایت هغه جرم دی چې مرتکب پې په
اعدام، دوام حبس او یا طویل حبس محکومېږي.
(د جزا قانون ۲۴ مه ماده)

۲- جنحه: جنحه هغه جرم دی چې مرتکب پې له
دری میاشتو خخه دیرتر پنځو کلونو پوری په
جزا محکومېږي او یا هم نقدی جزا تردری
زره (۳۰۰۰) افغانیو پوری ورکوی. (د جزا
قانون ۲۶ مه ماده)

۳- قباحت: قباحت هغه جرم دی چې مرتکب پې
له «۲۴» ساعتونو خخه تردری میاشتو پوری
حبس او یا نقدی جزا تردری زره
(۳۰۰۰) افغانیو پوری جريمې ده.

۴- همدارنگه بله تقسيم بندي فقهی،
تقسيم بندي ۵:

فقهي تقسيم بندي ته د جزا قانون به
لومړۍ ماده کي داسي اشاره شوي ده.
په فقهی تقسيم بندي کي جرمونه په
لاندی ډول پيشل شوي دي:

مریوطه مراجعوله خوا تصویبې، بیا دملې
شورا له خوا د تصویب رایه اخلي، د مثال په
ډول د جزاپې اجراتو قانون یا هم د محکماتي
اصولو قانون او داسی نور...

۵- تقنيي فرمانونه: تقنيي فرمانونه د وزیرانو
شورا له خوا په خينو حالاتو کې تصویبې خو
تقنيي فرمانونه یوه استثنائلي، هغه دا چې به
دغو فرمانوونکي باید بودجوي او مالي امورات
شامل نه وي، یعنې د بودجوي او مالي امورات پرته
نور فرمانونه کېدای شي.

تقنيي فرمانونه د عاجل ضرورت په صورت کې
اجازه شته، خود تقنيي فرمان په وخت کې باید
ماي شورا تعطيل وي یعنې په رخصتی تللي وي او
کله چې ملې شورا په کارپيل وکړي نوباید شوراته
وراندی شي، که د شورا له خوا تصویب شول د
قانون بهه غوره کوي او که تصویب نه شول
اعتبارې ساقطيوی.

۶- د جمهور رئيس تقنيي فرماين: د اساسی
قانوني (۶۴) می مادي مطابق جمهور رئيس د
فرامينو صلاحیت لري چې دغه فرمانونه په خيني
ماي او خاصو ورځوکې ورکول کېږي لکه
اخترونه، د خپلواکې ورڅو او داسی نور...

۷- د جزا محکماتي اصول: محکماتي اصول په
توله کې شکلی قواعد دي، له هغه خخه موخه د
متني قواعدو تحقق په عمل کې له یوی خوا اوله
بله پلوه د عدالت د متعديانو او واکوالو اود حق
د خښستانو رسیدل عدالت ته دي، چې دمتني
قواعدو ترڅنګ وضع او اجرا کېږي.

د محکماتو اصول د حقوق قواعدو مجموعه ده
چې د حقوقو خښستانو په دعوى پوري اړونده
قواعد په داکه کوي او له بله پلوه د محکمو
تشکلات او واکونه د قضائيه قوى په چوکات کې
تاکې او معینوي.

۸- قضائي تکلاره: قضائي تکلاره يا قضائي رویه له
مهمو سرجښو خخه شمېرل کېږي، قضائي
هیوادونو کې تري کته اخیستل کېږي، قضائي
تکلاره د ستری محکمن هغه نهایي فيصله وي چې
په ابتدائيه، استئناف، او تمیز پراوونکې نهایي شوي وي.
همدارنگه قضائي تکلاره د ستری محکمن عمومي
اراو ته هم ويل کېږي او په استئناد په فيصله کېږي.

۹- اسلامي فقه: اسلامي فقه د فقهاء ونظريات دی
چې د قرآن، سنت، اجماع او قياس په بنست
منځته راغلې دی، د افغانستان په اساسی قانون
کې راغلې که د یوی موضوع له پاره مؤیده او د
حل لارې په وضعی قوانینو کې پیدا نه شوه، بیا به

کېدای نه شي، هیچاته جزا نه شي ورکول کېږي
مکرد با صلاحیته محکمې په حکم او د هغه
قانون له احکامو سره سه چې د اتهام ور فعل
ترکبې وراندی نافذ شوي وي.

پورتنيو ذکر شويو قانوني موادوته په کتو، واضح
شوه چې محکمه نه شي کولای مجرم ته د قانون
خلاف جزا ورکېږي، د مثال په ډول د عرف او
عاداتو له مخې یو خوک مجازات کېږي، همدارنگه
بی ګناه کس هم نه شي مجازات کولي، خکه
قانون هغې ته جزا نه ده تاکلې، بلکې هغه ته د
جزا قانون د څلورم مادي له مخې په برائت
حکم شوي دي.

د جزا اختصاصي حقوقو سرچېنى (منابع) په

لاندی ډول دي:

۱. اساسی قانون.

۲. عادي قوانين.

۳. د وزیرانو د شورا تقنيي فرمانونه.

۴. د جمهور رئيس تقنيي فرماين.

۵. د جزا محکماتي اصول.

۶. قضائي تکلاره.

۷. اسلامي فقه.

۱- اساسی قانون: اساسی قانون د جزا اختصاصي
حقوقو له مهمو سرجښو خخه شمېرل کېږي،
خکه اساسی قانون ته په نېړي کې د نورو
قوانينو مور ويل کېږي. که مور جزاپې قوانینو
ته وکورو، دغه قوانین د اساسی قانون په
اساس جور شوي دي. د افغانستان د اساسی
قانون له (۲۵) می مادي خخه تر (۳۱) می مادي
پوری تول موارد په همدي اړه دي.

۲- عادي قوانين:

اساسی قانون هميشه پرکلی موضوعاتو بحث
کوي او د همدي کلی مواردو په پای کې یوی
موضوع ته اشاره کوي، د مثال په ډول د اساسی
قانون په (۳۱) مه مادي کې د اشخاصو دعوا
په صورت کې ويل شوي چې د خپل حق د اثبات
په خاطر وکيل نيولاي شي. د اساسی قانون (۳۱)
مه ماده توله پنځه فقرى لري چې دغه پنځه
فقرى په کلی ډول د دفاع وکالت په اړه دی اما
پنځمه فقره وايې د مدافعه وکيلانو دندۍ او
واکونه د قانون له لاري تخلیمېږي همداشان
لارښونه کوي چې د مدافعه وکيلانو دندۍ او
واکونه په تفصيل سره په اړوند عادي قانون کې
چې (د مدافعه وکيلانو قانون دی) بيان شوي دي.
نوپلای شو چې عادي قوانين د اساسی قانون د
احکامو په رنځک منځته راځي او دغه قوانين د

- عناصر په لاندی دول دی:**
١. مادی عنصر
  ٢. معنوی عنصر
  - لومړی جز، مادی عنصر په لاندی برخو ويشل کېږي:
  ٤. جرم موضوع
  ٥. مرتكب رفتار (فاعل کړن)
  ٦. نتیجه او د سببیت رابطه
  ٧. جرم موضوع: لکه خنګه چې د قتل په تعريف کې مودا موضوع روښانه کړه چې عمدي قتل» ازهاق د روح د مجني عليه دي یعنی د انسان له وجود خه د هغه د روح خارجول دي، نودا روښانه شوه چې انسان باید ژوندی وی یعنی د جرم موضوع (ژوندی انسان) دي. ڈژوندی انسان مقصد دادی چې انسان باید ژوندی وی، په همدي دليل ويلاي شو چې دغه نږي ته راغلي کس یو مستقل وجود ولري چې له پیداينېت خڅه د مخه مستقل انسان نه و، بلکې جنین و اوچین د موريه واسطه دمورې کېډه کې ژوند کوي. همدارنګه دا هم باید واضح وي چې پر مر انسان فایر (دزی) کول او یا هم د هغه سرله ته جلا کول قتل نه بلل کېږي، خکه ژوندی نه دي یوازی د جزا قانون (۳۹۱ او ۳۹۲) مه مادو کې هفو کسانوته چې اجسادوته سپکاوی کوي مجازات تاکل شوي دي.

دغه رازنه شوي ويلاي چې انتحاري عمل عمدي قتل دی خکه فاعل او مفعول یوکس دي اما د جزا قانون هفو کسانوته چې بل انتحاري ته تحریکوی با ورسره مرسته کوي، د جزا قانون د (۳۹۷) می مادی مطابق تر «اووه» کلونو بند بشودی دی او هغه کسان چې پردي عمل شروع کوي قصیریا لنه حبس ورته په نظر کي نیوول شوي دي، بنأ دا واضح شوه چې مجني عليه باید ژوندی وی.

٨. مرتكب رفتار (فاعل کړن) هرهغه عمل چې د قانون خلاف عمل وي لکه ضرب او جرح، د بی کناه کس وڈل، سرفت منجر په قتل، اختطاف منجر په قتل او دامی نور اعمال د مرتكب اعمال جوروی چې د جزا قانون په (۲۷) مه ماده کې دا موارد دامی تعريفېږي: (د جرم مادی عنصر له قانون خڅه د مخالف عمل د ارتکاب يا مانع راولو خڅه عبارت دی په دامی ترتیب چې عمل په جرمي نتیجه منجر شوي او د عمل او نتیجي تر منځ د سببیت رابطه موجوده شوي وی). ادامه لري

جانی عمداً بل کس و وزنى.

    ٢. شمېه عمد: دا هغه قتل دی چې جانی پرمجنی عليه د تجاوز قصد لري خودقتل قصد په نه لري.
    ٣. خطا قتل: خطا قتل بیا په دری ډولونو ويشل شوي دي.
    ٤. ريعاعی تقسيم بندی: په دی تقسيم بندی کې قتل په خلورو ډولونو ويشل شوي دي:
    ٥. عمدي قتل
    ٦. شمېه عمد قتل
    ٧. خطا قتل
    ٨. جاري مجراء خطا قتل
    ٩. خمسائي تقسيم بندی: په خمسائي تقسيم بندی کل قتل په پنځه ډولونو ويشل شوي دي:
    ١٠. عمدي قتل
    ١١. شمېه عمد قتل
    ١٢. خطا قتل
    ١٣. جاري مجراء خطا قتل
    ١٤. بالاسبب قتل
    - د افغانستان د جزا قانون د ثالثي تقسيم بندی په بنسټ جور شوي دي، نو مونږ هم دا تقسيم بندی په نظر کي نيسو:
    ١٥. عمدي قتل: دا هغه قتل دی چې جانی فعل په عمدي دول د روح ازهاق وي.
    ١٦. شمېه عمد: دا هغه قتل دی چې جانی قصد د تجاوز په مجني عليه لري خودقتل قصدې نه لري.
    ١٧. خطا قتل: خطا قتل بیا په دری ډوله ويشل شوي دي.
    ١٨. عمدي قتل: عبارت د ترسره کولود هغه فعل چې شرعاً منعو دي چې هغه ازهاق د روح د مجني عليه ګنل شوي دي، نوکه جانی د مجني عليه د قتل قصد ونه لري یوازی تجاوز پر شخص عمدي قتل نه شمېرل کېږي، په دی حالت کې قتل یا شمېه عمد دی او یا هم ضرب مضى الی الموت شمېرل کېږي. په عمدي قتل کې د جانی قصد دېر مهم دي، ددې په خاطر چې وکولاي شو دغه قصد پېژشو ضروري ده چې د عمدي قتل جورندويه توکې (مشکله عناصر) مطالعه کرو.
    ٢٠. خطا قتل: دا هغه قتل دی چې دی تقسيم بندی کې فقاماو قتل په درې ډوله ويشل شوي دي:
    ٢١. عمدي قتل: دا هغه قتل دی چې دی تقسيم بندی کې فقاماو قتل په درې ډوله ويشل شوي دي:

عوامل فساد اداری از دلایل کاهش اسلام

استاد زین العابدین کوشان

الْسَّيِّئُونَ الْأَكْبَرُونَ
الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالْكَاوِرُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحَفْظُونَ لِتُؤْدِيُ اللَّهُ وَيَسِّيرُ
الْمُؤْمِنِينَ النوبه: ١٢

"(مؤمن) همان توبه کننده گان، پرسنل‌نده گان، سپاسگزاران، روزه داران، رکوع کنندگان، سجده کنندگان و امر کننده گان بکارهای پسندیده، بازدارنده گان از کارهای ناپسند و پاسداران مقررات خدایند و مؤمنان را بشارت ده"

حضرت علی (کرم الله وجهه) خلیفة چهارم اسلام فرموده است: «از حاکم قرار دادن امیال نفسانی برخود بپرهیزید که امیال شهوانی در حال حاضر مذموم و در آینده وخیم هستند، اگر نفس باهشدار و بیم دادن تسليم نشد، آنرا با تشویق و اميدوار کردن بدست بیاورید، چون بیم و امید وقتی جمع شوند، نفس تسليم می‌شود» (بررسی زندگانی خلیفة چهارم، ص ۵۲۸)

اینگونه یار وفادار فرستاده خدا، پیروی از خواهشات را خطروناک و وخیم خوانده است، که همین حالا جوامع اسلامی، بخصوص کشور عزیز ما افغانستان با گذشت هر روز پیامد این خصیصه سوء را، با تمام حواس خویش احساس ولمس می‌کنند.

خیلی فربه شده و در بازار به معرض فروش گذاشته است و دانست که به علت چرانیدن همراه با شتران بیت المال فربه شده است، بخاطر اینکه شتر پسر امیر است، آنرا در چراغهای بهتر چرانیده اند. ایشان این کار را سوء استفاده از مقام پدر تلقی کرده و پرسش را امر کرد که شتر را بفروشد و مفاد آنرا به بیت المال مسلمانان تحويل دهد». (اسلام دین فطرت، ج ۲ ص ۱۲۲)

دوشنبه های فساد اداری از نظر اسلام: اسلام، فساد اداری را استفاده ناروای شخصی و گروهی، از جایگاه اجتماعی می‌داند. برخی از مامورین در ادارت دولتی وجود دارند که همچنان، به تنها ی و با همدستان خویش، دست به فساد می‌زنند، فساد اداری را دامن می‌زنند و سبب ناهنجاری در اداره و جامعه می‌شوند.

فساد اداری در بعد اجتماعی، عبارتند از: رشوه خواری، پایمال، یا نادیده انگاری حق مردم، به کارگماری ناشایستگان، کوتاه کردن دست نیروهای توان مند از کارها و در بعد سیاسی: گماردن کارگزارن و نیروهای اجرایی، براساس گرایش‌های حزبی و جناحی، پشتیبانی از خطای کاران سیاسی، کارمندان خطای کار طرفداران خود و در بعد اقتصادی: اختلاس، فروش منابع طبیعی، کارخانه ها و واگذاردن پروژه ها به پیمانکاران ناشایسته و غیرکارдан و ناتوان است.

«در حالیکه در عهد خلفای راشدین سنت چنین بود که قبل از تقرر فردی به یکی از پست های حکومتی دارایی های وی حساب می شد و اگر بعد از تقرری در اموال وی از دیادی رخ میداد که امکان سوء استفاده را نشان میداد، مورد محاسبه شدید قرار می گرفت، زمانیکه عمر علیه السلام شتر پسرش را دید که

اسباب و دلایل فساد اداری

دلایل و عواملی که زمینه ساز فساد اداری اند، و کارمندان اداری بلند پایه را به فساد می کشانند عبارت اند از:

۱- فرمانبرداری از خواهشات شهوانی: اسلام معتقد است که بیشتر مشکلات و بیماریهای اجتماعی از بی اعتمایی به حقوق دیگران و تمرکز بر هوی و هوس فردی ناشی می شود که بر آن پایانی نیست. در اسلام نیازهای شهوانی، هوا و هوس نامیده می شود. این امیال علت اصلی فساد و خلافکاری در ادارات دولتی است. خداوند به کسانی که خود را از طمع و آز مصون دارند و کسانی که امر به معروف و نهی از منکر کنند و کسانی که حدود خدا را نگه می دارند و خبرهای خوشحال کننده به مؤمنان می دهند، نوید رستگاری داده است، خداوند متعال در مواصفات بنده های مؤمن می فرماید: الْتَّيِّيْنَ الْمُكِبِّرُونَ الْغَيْمُدُونَ

۴- عدم توجه به شایسته سالاری: در کشور ما با تأسف میتوان گفت که در تقری های ادارات دولتی ما اکثراً روابط بروضابط مقدم شمرده می شود، گویا فکر میکنند که العیاذ بالله در رابطه چیزی از اسلام نشنیده اند، حال آنکه از نظر دین مقدس اسلام، کسیکه در مربوطات ادارات دولتی و یا خصوصی مقرر می شود، باید در اجرای امور محوله توانمندی لازم را داشته باشد و با امانت داری کامل در جهت

انجام دادن آن تلاش نماید، و همه امورات مربوط به آنرا با تمام باریکی ها و ظرافت هایش بداند، رب العزت در کتاب منزل خویش از زبان دختران شعیب علیه السلام فرموده اند: ﴿إِنَّمَا مَنْ آتَيْتُهُنَّا مِنْ حَيْثُ مَنْ أَتَيْتُهُنَّا مِنْهُ﴾ القصص: ۲۶

"بهترین کسی را که برای کاری به مزد می گیری آن است که توانا و امانت کار باشد"

و می فرماید: ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَىٰ حَزَّابِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِظُ عَلَيْهِ﴾ بوف: ۵۰

"(یوسف) علیه السلام گفت: مرا بر خزانه های زمین مقرر کن زیرا من نگهدارنده دانا می باشم"

و در حدیثی که حضرت ابوذر رض صحابی جلیل القدر رسول خدا روایت می نماید، آمده است، که گفت: «قلت يا رسول الله ألا تستعملني قال فضرب بيده على منكبي ثم قال يا أباذر إنك ضعيف وإنها أيامه وإنها يوم القيمة خرى ون Dame إلا من أحذها ح بحقها وأدى الذي عليه فيها» صحیح مسلم، کتاب الإماء

" گفتم يارسول الله آيا مرا بکاری نمی گماری (در جایی بحیث امیرنامی فرستی)؟ ایشان با دست خود به شانه ام زده و فرمودند: ای ابوذر تو مرد

ضعیف هستی (توانایی لازم را برای امارت نداری) و این امارت، امانت است و در آخرت باعث سر افگندگی و ندامات

حضرت علی (کرم الله وجده) خلیفه چهارم اسلام فرموده است:

«از حاکم قرار دادن امیال نفسانی برخود بپرهیزید که امیال شهوانی در حال حاضر مذموم و در آینده وخیم هستند، اگر نفس باهشدار و بیم دادن تسلیم نشد، آنرا با تشویق و امیدوار کردن بدست بیاورید، چون بیم و امید وقتی جمع شوند، نفس تسلیم می شود».

است، مگر برای کسی که آنرا بحق آن فساد اداری می تواند باشد، نه، بگوییم و کشور و جامعه خود واجب است به نا بودی حتمی سوق ندهیم.

۳- عدم پرداخت حق الزحمه مناسب: حضرت علی رض به فرمانداران چنین توصیه می فرمایند. به کارهایی که از کارکنان انجام می دهند بنگر، بعد از این که آن ها را آزمودی آن ها را منصب نما و بر اساس رابطه گری و پارتی بازی آن ها را به کار مگمار زیرا این دو چیز منبع بگیرد و آنچه را که بالایش واجب است

معاش کافی که مایحتاج حد اقل یک فامیل را از ضروریات اساسی شامل، مسکن، ازدواج و حتی در برخی روایات وسائل حمل و نقل نیز یاد شده است می باشد، در حدیثی که عایشه رض زوجه رسول خدا روایت می نماید چنین آمده است: «أن عائشة (رضي الله عنها) قالت: لما استخلف ابوبكر الصديق قال لقد علم قومي أن حرفتي لم تكن تعجز عن متونة أهلی وشغلت بأمر المسلمين فسيأكل آل ابی بکرمن هذا المال و يحترف للمسلمين فيه»

(صحیح البخاری، کتاب البيوع، باب کسب الرجل و عمله)

" عایشه رض می فرماید: زمانی که ابوبکر خلیفه شد گفت: قوم بہترمیداند که حرفة و کاری که داشتم از تکافوی ضروریات و مصارف اهلم عاجز نبود. اکنون که بکار مسلمانان مشغول شده ام آل ابوبکر از این مال (بیت المآل) مصارف خود را میگیرد و ابوبکر برای مسلمانان کار می کند"

و همچنان آمده است: « عن ابن الساعدي قال استعملني عمر على الصدقة فلما فرغت أمرلي بعمالة فقلت إنما عملت الله قال:

پس انتظار قیامت را بکشید"

با در نظرداشت این آموزه های دین نجات بخش اسلام، لازم است تا حد اقل بعد از این، به چنین افکار که بستر خوبی برای

بن مالک نوشتند: کسی را به جانشینی خود تعین کن و همراه با گروهی از باران خود به سر زمین (کورة السواد) برو و در مورد فرمانداران من پرس وجو کرده و عملکرد و رفتار شان را بررسی کن.
(بررسی زندگانی خلیفه چهارم، ص ۶۹۹)

ابهام در قوانین و مقررات وسیله‌ای است برای کسانی که درگیر فساد اداری هستند و شرایط مناسب را برای فساد اداری فراهم کند. در کنار این شفافیت، تحکیم اخلاقیات در ادارات دولتی می‌تواند به عنوان یکی از عوامل جلوگیری کننده از بروز فساد اداری باشد. تحکیم نظام اخلاقیات در ادارات و افشاء اعمال غیر قانونی، میتواند میزان فساد را به صفر تقرب دهد و یا حد اقل کاهش دهد، بدین ترتیب مسؤولیت همه مردم مسلمان و متدين ماست تا اگر امری را خلاف قانون مشاهده کردند. آنرا به مسئولان مربوطه اعلام کنند و اگر مسئولان اقدام نکردند حق دارند مطالب خود را به صورت عام اعلام کنند.

عدم وجود اداره نظارتی قاطع: نبود نظارت دقیق و همه جانبه از کارکردهای مسؤولین بلند پایه حکومتی فرهنگ معافیت، تعامل غیرمتوازن با پدیده فساد و فساد پیشه گان و بالآخره عدم قاطعیت در تطبیق یکسان قانون، زمینه را هرچه بیشتر برای کشانیدن بقیه دست اندر کاران حکومتی، تجاران و مؤسسات خصوصی فراهم و میسرنموده است که واقعاً قابل دقت و تعمق بوده و وضعیت کنونی کشور، اجرآت‌جدى تر و قاطع تری را از متولیان امور بخصوص مطالبه می‌نماید. ادامه دارد...

خدا و انسان را متصرف وقت در آن می‌دانستند که می‌بايست بر اساس شروط و موازینی که خداوند^{علیه السلام} در نظر گرفته است در آن دخل و تصرف نماید. چنان که قرآنکریم آنجا که از مال و اتفاقش سخن می‌گوید، در مورد این نکته تأکید کرده و می‌فرماید: ﴿إِنَّمَا يُحِلُّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَئِنْفُوًا مَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَحْقِقَينَ فِيهِ﴾^{الحدید: ۷}

"از ابن سعید^{رض} روایت است که گفت: عمر^{رض} مرا برای جمع آوری صدقه مقرر کرد، چون از کارم فارغ شدم امر کرد تا اجوره علم را بدهنند. گفتم: من این کار را برای رضای الله انجام داده ام. ایشان فرمودند: چیزی را که برایت داده می‌شود بگیر، من هم در عهد رسول الله بکاری گماشته شدم و ایشان اجوره کارم را برایم دادند"

پس لازم است دولتمردان و مسؤولین امور کشور برای دست یابی به خود کفایی در ساحات مختلف پلان‌های دقیق طرح و به اجراء بگذارند و اوضاع اقتصادی و مالی که از مهمترین بخشی از حیات مردم و جامعه است از وابستگی بیش از حد به کشورهای دور و نزدیک و از فساد گسترش نجات دهند.

۵- عدم وجود شفافیت و پاسخگویی در نظام اداری: عدم شفافیت یکی از عوامل مهم بروز فساد در ادارات دولتی است. زیرا فساد اداری در محیط هایی که بسیار شفاف هستند نمی‌تواند پا بگیرد، اطلاع رسانی به موقع به مردم و ایجاد نظام پاسخگویی در نظام اداری می‌تواند از بروز فساد جلوگیری نماید.

حضرت علی^(کرم الله وجهه) از فرمانروایان خوبیش بطور مستمر و دوامدار نظارت، مینمود چنانچه روایت شده است: «روش نظارت امیر المؤمنین^(علیه السلام) مراقبت از فرماندارانش بود و اوضاع آنها را جستجو و پی‌گیری می‌کرد، در مورد آنها سوال می‌کرد و دراین راه از چند شیوه استفاده می‌کرد، یکی اینکه باز رسان خود را نزد فرمانداران می‌فرستاد، و در باره آنها از مردم سؤال می‌نمودند، و گاهی از کارکنان و مسؤولین در مورد یکدیگر شان می‌پرسید و به آنها دستور میداد که امور یکدیگر را بررسی نمایند، ایشان به کعب

خذ ما أعطيت فاني قد عملت على عهد رسول الله صلي الله عليه وسلم فعلمني»
(سنن ابو داود، کتاب الخارج والفن، باب ارزاق العمال)

در حالیکه نگاه مسلمانان در دوران خلافت راشده به مال و ثروت دید مالکانه نبود، بلکه ثروت را از آن

شیطان و استدلال قرآن مجید

هدایت الله "سعندری"

امام بیهقی نقل کرده است که حضرت عثمان رض می گفت: اگر دلهای ما پاک باشد هرگز از کلام پروردگار سیر نخواهد شد. من دوست ندارم حتی یک روز از عمر من بگذرد که قرآن مجید را از رو نخوانده باشم. وقتی حضرت عثمان رض به شهادت رسید دیدند مصحفی که از روی آن خوانده بود به دلیل کثرت تلاوت پاره شده است.^(۷)

ابن عمير می گوید من سوره‌ی یوسف را از قرائت حضرت عثمان یاد گرفتم زیرا او در نماز فجر به کثرت این سوره را تلاوت می کرد. حضرت علی رض بعد از رحلت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم چنان با قرآن مشغول شد که تا چندین روز از خانه‌اش بیرون نرفت.

درباره عبدالله بن زبیر، عمر و بن العاص، عبدالله بن عمر، عبدالله بن رواحه، عبدالله بن عباس، عبدالرحمن بن عوف از صحابه کرام و درباره سعید بن جبیر، مالک بن انس، منصور بن المعتمر از تابعین روایات و حکایات مشابهی در کتاب‌ها نقل شده است.^(۸)

حمزه که خادم حضرت اسماء بنت ابوبکر رض بوده می گوید: روزی حضرت اسماء را به بازار فرستاد. آن هنگام او مشغول تلاوت سوره‌ی طور بود و به این آیه رسیده بود: وَقَاتَنَا عَذَابَ أَسْمُورٍ (الطور: ۲۷) «پروردگار ما را از عذاب سوزان نجات داد». من به بازار رفتم و برگشتم دیدم هنوز همان آیه را می خواند.

هارون بن ایاب اسدی گاهی اوقات در نماز تهجد فقط این آیه را تکرار می کرد و می گریست: يَكِينَةً تُرُدُّ وَلَا تُكَذِّبُ يَكِينَةً رَسَّا وَكَوْنَةً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (الاعم: ۲۷)

وقتی سرم را بلند کردم، دیدم که اشک از چشم‌های مبارک رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم سرازیر است.^(۹)

حضرت ابودرد رض روایت می کند که شبی آن حضرت رض تا صبح این آیه را متبا تلاوت می کرد: إِنَّمَّا تُؤْمِنُهُمْ فَأَنَّهُمْ عَبَادُكَ وَنَّ تَقْرَئَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْمَغِيرُ الْمَكِيدُ (الملائكة: ۱۸)

«اگر آنان را عذاب دهی بندگان تو هستند و اگر بیامرزیشان تو چیره و توانا و حکیم هستی».

أم المؤمنین عایشه رض روایت می کند که حضرت ابوبکر صدیق رض بسیار رقيق القلب بود و هرگاه قرآن تلاوت می کرد بی اختیار به گریه می افتاد و نمی توانست اشکهایش را نگهدارد.

ابورافع می گوید: حضرت عمر رض در نماز فجر سوره‌های کهف، مریم، طه و مانند آنها را تلاوت می کرد. روزی در آخرین صفحه‌دان نماز می خواندم که بعد از آن صفحه‌ای زنان شروع می شد، حضرت عمر سوره‌ی یوسف را تلاوت می کرد و معمولاً صدایش بلند بود، وقتی به این آیه رسید: إِنَّمَا أَشْكَوْا بَيْنَ وَحْزَنٍ إِلَى اللَّهِ يُوسُفُ (یوسف: ۶)

«(سخن یعقوب رض که می گفت:) من رنج و غم خوبیش را فقط به خدا شکایت می کنم.» چنان گریه‌اش گرفت که قرائتش قطع شد و من فقط صدای گریه‌اش را شنیدم. حضرت حسن بصری می گوید: حضرت عمر رض گاهی در ورد شبانه‌اش به یک آیه می رسید چنان گریه می کرد که بر اثر آن بر زمین می افتاد و حالش چنان منقلب می شد که در خانه بستری می شد و مردم به عیادتش می آمدند.

هارون بن ایاب اسدی گاهی اوقات در نماز تهجد فقط این آیه را تکرار می کرد و مردم به عیادتش می آمدند.

ثایا: مطالعه کتاب‌هایی که در آن شرح حال صحابه و تابعین و ائمه، مجتهدین و فقهاء و محدثین و علماء و عارفان و اولیاء الله ذکر شده، و حکایات عشق و علاقه و ادب و تعظیم‌شان نسبت به قرآن مجید و کیفیت احساسات آنان هنگام تلاوت بیان گردیده است.

بدون شک مطالعه چنین مطالبی در وجود انسان شور و شوق ایجاد می نماید و دلها را مستثار می سازد و دیدگان را بینا می گرداند.

لذا در اینجا واقعات و حکایاتی از کتب مستند نقل می شود که در پرتو آن می توان به عشق و علاقه و ادب و تعظیم و اثربذیری صحابه و تابعین و علمای ربانی در برابر قرآن بی برد.^(۱۰)

نمونه‌هایی از تلاوت و تدبیر در قرآن:
ابتدا به بیان واقعه‌ای از سیرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می پردازم. صحابی بزرگوار حضرت عبدالله بن مسعود رض روایت می کند که روزی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به من فرمود: «برایم قرآن بخوان!» من عرض کردم آیا برای شما بخوانم در حالی که قرآن بر خود شما نازل شده است؟ فرمود: «آری! می خواهم آن را از دیگران بشنوم.» ابن مسعود می گوید: من شروع به تلاوت سوره‌ی نساء کردم، وقتی به این آیه رسیدم: فَكَيْفَ إِذَا يَعْصَنَا مُلْكُ أُمَّةٍ شَهِيدٌ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هُنُوكَ آیه رسیدم: شَهِيدًا؟

چگونه خواهد بود زمانی که ما از هر امته‌ی یک گواه بیاوریم و ترا نیز بر اینان به طور گواه بیاوریم.» یکی از اهل مجلس مرا متوجه کرد،

قسمت دوم و آخر:

رأي پوری (۱۳۳۷هـ / ۱۹۱۹م) می‌گوید: شیخ عبدالرحیم رای پوری در نماز شب قرائت را خیلی طولانی می‌کرد؛ گاهی گریه می‌کرد و هرگاه ذکر عذاب به میان می‌آمد می‌گریست و استغفار می‌کرد و چنان حالت تضرع به وی دست می‌داد که گویی مجرمی است که برای عفو جرمش زاری و التماس می‌نماید. و هرگاه به آیه‌ای که در آن ذکر رحمت الهی است می‌رسید خوشحال می‌شد و آرامش پیدا می‌کرد و سکوت می‌نمود.

خود مولانا عبدالقادر رای پوری در ماه مبارک رمضان، بعد از نماز عصر، در گوشه‌ای قرآن کریم تلاوت می‌کرد. یکی از ساکنان محله می‌گوید: وقتی از آنجا می‌گذشتم، تلاوت ایشان توجهم را جلب می‌کرد و از صمیم قلب دعا کردم که خدایا به من نیز توفیق عنایت کن تا آن گونه تلاوت کنیم. پس از ماه رمضان، روزی مولانا رای پوری آن شخص را فرا خواند و خطاب به او گفت: «بیا تا به شما بیاموزم که چگونه قرآن را تلاوت کنی! در قرآن آمده است که خداوند با حضرت موسی مکالمه می‌نمود و ایشان کلام الهی را از ناحیه یک درخت می‌شنید، شما نیز خود را به جای همان درخت تصور کن، بدین گونه که الفاظی را که خود تلفظ می‌کنی چنین بپندار که اینک خدای پاک با شما سخن می‌گوید و با گوش‌های خود چنین احساس کن که کلام الله را با صدای خودش می‌شنوی.» پس از این توصیه همان کیفیت را بر خود طاری کرده و در عمل به من نشان داد. بر اثر عمل به راهنمایی ایشان حالت مشابه همان کیفیت بر قلبم طاری می‌شد.

ماخذ و منابع:

- ۱- مراجعة شود به کتاب مذهب و تمدن از مؤلف: ص: ۲۰ - ۱۴.
- ۲- «الغيب ما غاب عن الحسن و العقل غيبة كاملة بحيث لا يدركها واحد منها بطريق البداهة» (تفسیر ابوالسعود)، غیب آن است که از حواس و عقل پوشیده باشد و به وسیله هیچ کدام از آن دو بدیهی بودن آن ثابت نشود.
- ۳- مطالعه‌ی فضایل قرآن تأثیف شیخ الحدیث مولانا محمدزکریا رحمة الله عليه، در این کتاب ها مطالب و حکایات بسیار جالب و موثری وجود دارد: ۱- کتاب قیام اللیل، محدثین نصر المروزی، ۲- مصنف الصفة، ابن الجوزی، ۳- احياء الطلوم، امام غزالی، ۴- حلیق الاولیاء، ابونعیم، اصفهانی، ۵- متفق علیه.

بسر خواهند برد.» دورش را با عبدالله ابن محب و عبدالله الزرعی ادامه داد. این دو بزرگوار خیلی نیک و با هم برادر بودند و ابن تیمیه تکلم قرائت‌شان را خیلی دوست می‌داشت، هنوز این دور ختم نشده بود که روزهای زندگیش به پایان رسید.^(۱۱)

شیخ نظام الدین بداعیونی دهلوی (۷۲۵هـ) دارای ذوق و علاقه خاصی نسبت به قرآن مجید بود، به حفظ آن خیلی تأکید می‌ورزید و به کثرت تلاوت تشویق می‌کرد. وقتی شیخ حسن سنجرجی با او مرتبط شد و به دستش بیعت کرد، خیلی مسن بود و از شاعران برجسته عصرش به شمار می‌آمد که سالیان بسیاری را در سروden شعر سپری کرده بود. شیخ نظام الدین به او توصیه کرد که ذوق قرآنیش را بر ذوق شعریش غالب سازد. شیخ حسن سنجرجی در «فوائد الفواد» می‌نویسد: «بارها از شیخ نظام الدین شنیدم که می‌فرمود: باید تلاوت قرآن کریم بر شعرگویی افزون تر شود و غالب آید.»

در باره حالات امام ربانی مجدد الفثانی شیخ احمد سرهندي آمده است که هنگام تلاوت قرآن کریم از رنگ چهره‌اش احساس می‌شد که حقایق قرآن بر وی منکشف می‌شود و برکات و فیوض آن نزول می‌نماید. حضرت مجدد در ماه مبارک رمضان حداقل سه مرتبه قرآن مجید را ختم می‌کرد. حافظ قرآن بود و در طول سال به تلاوت آن می‌پرداخت و در مجالش به اهتمام به آن گوش می‌کرد.^(۱۲)

علامه سید محمدعلی مونگیری (مؤسس دارالعلوم ندوة العلماء لکنو) می‌گوید: «من هنگامی که برای اولین بار با عارف بالله شیخ فضل الرحمن گنج مراد آبادی ارتباط برقرار کردم خدمت وی عرض نمودم: چرا لذتی را که در شعر احساس می‌کنم در تلاوت قرآن احساس نمی‌کنم؟ شیخ فرمود: هنوز خیلی دوری، هرگاه به مرتبه قرب رسیدی آنگاه چنان لذتی در قرآن احساس خواهی کرد که در هیچ چیز دیگر آن را نخواهی یافت. و روزی فرمود: ارتباط حقیقی با قرآن مجید منتهی‌الیه و هدف نهایی سلوک و عرفان است.^(۱۳)

علامه عبدالقادر رای پوری که خود از مشایخ معروف زمانش بود در شرح حال مرشد و مربی خود شیخ عبدالرحیم

«ای کاش دوباره برگردانده شویم تا ما نشانی‌های پروردگارمان را تکذیب نکنیم و از گروه مؤمنین بگردیم.»

حضرت حسن بصری یک شب فقط آیه‌ی وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا التعلیل را تکرار می‌کرد تا اینکه صبح شد. مردم از وی سبب را پرسیدند، حسن بصری فرمود: در این آیه خیلی پند و عبرت وجود دارد، به هر سو که می‌نگریم نعمت مشاهده می‌کنیم؛ البته نعمت‌هایی که آنها را نمی‌شناسیم خیلی بیشتراند.

این سلسله اثربازی و ارتباط عمیق با قرآن، نسل اnder نسل در میان امت جاری بوده است. آری امت اسلامی همواره به کلام الهی محبت و عشق ورزیده و از فیض و تأثیرش بهره برده و هیچ زمانی این سلسله منقطع نشده است.

در کتاب‌های تاریخ و سیره حکایات و واقعاتی از علمای راسخین، مجددان و مصلحان بزرگ و عارفان برجسته هر عصر نقل کرده‌اند که نشانگر عشق و علاقه و ارتباط عمیق آنان با قرآن مجید می‌باشد. انسان از حکایات آنان به خوبی پی می‌برد که چقدر این بزرگان در تلاوت قرآن مستغرق می‌شوند و از حلاوت و لذت آن بهره می‌برند. تویسند بزرگ، محدث جلیل‌القدر و مؤرخ برجسته علامه ابن جوزی هر هفته یک بار قرآن را ختم می‌کرد.^(۱۴)

سلطان صلاح الدین ایوبی فاتح بیت المقدس به گوش فرا دادن به تلاوت قرآن خیلی علاقه داشت، گاهی اوقات شبها در برج خود به تلاوت دو الی چهار جزء از قرآن مجید گوش فرا می‌داد. بسیار خاشع و فروتن و نرم دل بود و هر گاه قرآن را می‌شنید دیدگانش اشکبار می‌شد.^(۱۵)

شیخ‌الاسلام ابن تیمیه در هفتم شعبان سال ۷۲۶ هجری بازداشت شد و تاریخ ۷۲۸ ذی القعده در بازداشتگاه جان سپرد. بزرگترین مشغله و ورد او در این دوران تلاوت قرآن بود. او در این مدت دو سال و چهار ماه همراه برادرش شیخ زین الدین ابن تیمیه هشتاد بار قرآن را ختم کرد. بعد از آن وقتی دور جدیدی را آغاز کرد و به این آیه رسید: إِنَّ الْكَٰفِرَنَ فِي جَٰنَّتٍ وَّهُنَّ فِي مَقْعَدٍ صَدِيقٍ عَنْهُمْ مَلِيكٌ مُّقْنَدٌ الشعر: ۵۴ - ۵۵ «همانا پرهیزگاران در میان باغ‌ها و نهرها در جایگاهی بلند و نزد پادشاهی مقدار

وسطی و اعتدال در اسلام

سیدنصریه‌هاشمی

برگزیده و منتخب هر چیزی که دارای دو طرف متساوی و یک اندازه باشد. مثلاً می‌گویند: «فلان من اوسط قومه» فلانی در میان خویشاوندانش برگزیده‌ترین است.

معنای دیگر «وسط» دوری از افراط و تفریط می‌باشد، افراط عبارت از اضافه برخواسته و تفریط کمتر از آن است و آنچه حد وسط و برگزیده میان این دو باشد عدالت و میانه روی نام دارد..

در زبان عربی از میانه روی با عنوان «اعتدال» یاد شده و به معنای حد وسط در کمیت و یا کیفیت است.

مانند اینکه گفته شود: قد آن فرد نه کوتاه است و نه بلند. یا حالتی که در آن دو طرف از لحاظ کمیت و یا کیفیت در سازگاری و تناسب باشد. در زبان فارسی نیز از آن به «اعتدال» یاد می‌شود که برگرفته از عدل است؛ کسی که اهل عدالت است به افراط و تفریط گرایش ندارد.. در قرآن کریم برای بیان مفهوم اعتدال و میانه روی از واژه «قصد» استفاده شده است. البته واژگانی چون «وسط و سوء و حنفیه» نیز به این معنی به کار رفته؛ ولی بیشترین کاربرد آن در مفهوم و اصطلاح را می‌توان در واژه «قصد و اقتصاد» دریافت..

پیامبر اسلام ﷺ می‌باشد، پیامبری که سیرت و اخلاق قرآن گونه اش، بهترین الگو به اهل ایمان و نیکوکاران است.

پیامبری که در تمام عرصه‌های زندگی (مادی و معنوی، فردی و اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی، سیاسی و نظامی) و در همه امور و حتی در رویا رویی با دشمنان، و در میدان صلح و جنگ، روش وسطی و اعتدال را برمی‌گزید، و پیروانش را از افراط و تفریط، اسراف و تبذیر برحدار می‌داشت؛ تا اینکه امتی را پرورانید که به امت اعتدال پسند و میانه رو موصوف گردید، و مورد تقدیر خداوند سبحان قرار گرفت.

از بیان قرآن کریم در آیه متبرکه می‌فهمیم که «وسطیت» نیز فضیلتی از فضایل اسلام و منشی از منش‌های اخلاقی قرآنی و صفتی بزرگوار و اساسی است که خداوند منان آن را برای مؤمنان برگزیده است.

معنی و مفهوم اعتدال:

زبیدی در معجم تاج العروس امت میانه رو را چنین تعریف نموده "الحنفیة السمحۃ هی الملکة التي ما فيها ضيق ولا شدھ" یعنی حنفیت و اعتدال پسند ملتی است که در آن محدودیت و شدت وجود ندارد. اعتدال و میانه روی ترجمه واژه «وَسْطٌ» در زبان عربی است «اوْسِط الشَّيْءِ وَسْطَهُ»

وسطیت و اعتدال پسندی یکی از ویژه گیهای برآزنده دین مبین اسلام است. این ویژگی از مظاهر پیشرفت و تمدن در تاریخ پر افتخار امت اسلامی است.

الله ﷺ امت اسلامی را در قرآن عظیم الشأن به عنوان «امت وسط» اعتدال پسند و میانه رو توصیف نموده است، و این وسطیت اعتدال پسندی امت محمدی را، از خصایص و برتری های آن، برسایر امت‌ها قرار داده است؛ تا به نعمت گواهی بر مردم نایل آیند و پیامبرگرامی اسلام، گواه ایشان باشد.

خداوند سبحان به این ویژه گی برجسته امت اسلامی اشاره نموده می‌فرماید: ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِنَكُوْنُوا شَهَادَةً عَلَى النَّاسِ وَيَكُونُ أَلْرَسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾^{۱۴۳}

بدین گونه شما را امتی میانه قراردادیم تا بر مردم گواه باشید و پیامبر بر شما گواه باشد.

یعنی: شما را امتی گردانیدیم که به جز از اعتدال و میانه روی، افراط و تفریط را هرگز نمی‌پذیرد، معیار تنظیم امور شرح احکام و فرامین خداوند بی همتا، و دستایر

پیامبری که سیرت و اخلاق قرآن گونه اش، بهترین الگو به اهل ایمان و نیکوکاران است. پیامبری که در تمام عرصه های زندگی (مادی و معنوی، فردی و اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی، سیاسی و نظامی) و در همه امور و حتی در روایا رویی با دشمنان، و در میدان صلح و جنگ، روش وسطیت و اعتدال را بر می گزید، و پیروانش را از افراط و تفریط، اسراف و تبذیر بر حذر می داشت؛ تا اینکه امتی را پرورانید که به امت اعتدال پسند و میانه رو موصوف گردید، و مورد تقدیر خداوند سبحان قرار گرفت.

اندازه برای فرد مقرر می دارد که او را خدمت گذار جامعه نماید، و جامعه را هم ضامن و مسؤول فرد کند، و در نتیجه فرد و جامعه را هماهنگ و همگام گرداند.»

اصل اعتدال، که در قرآن کریم به آن عنایت فراوانی شده است، در کلیه اعمال و رفتار و زندگی پر برگت پیامبر اکرم ﷺ نیز به روشنی دیده میشود. ایشان هرگز در هیچ امری از اعتدال و میانه روی خارج نشدند. سیرت و سلوک رسول اکرم ﷺ در همه وجوده، و بعد از، سیره ای معتمد بود.

اعتدال گرایی نقش بسیار مهم و اساسی در تمدن سازی و شکوفایی آن دارد. خداوند در آیات متعدد سوره یوسف هنگامی که به علل شکوفایی تمدن در دوران حضرت یوسف ﷺ می پردازد تبیین می کند که چگونه نظامی که آنحضرت بر پایه عدالت و اعتدال بنیاد گذاشت، توانسته است تمدن بزرگ و شکوفا در امپراتوری مصر باستانی، پدید آورد.

مفسر اسلامی شیخ قرضاوی^۱ یکی از معانی میانه روی امت اسلامی را عدالت می داند، که در آیه کریمه به آن اشاره شده است، آنجا که اظهار می نماید: «حاجت و گواه بودن این امت بر تمامی جهانیان از همان ویژه گی نشأت گرفته است که همانا «عدالت» می باشد که برای پذیرفتن شهادت شاهد،

میانه گرایی یا وسطیت: وَسْطَ اسْمَ بِرَاءِ مابین دو چیز است و در کمیت های متصل الأجزا به کار می رود. لذا میانه روی و میانه گرایی همان وسطیت و اعتدال در مفهوم قرآنی آن است که عبارت از دوری نمودن از هرگونه افراط و تفریط در قول و فعل و اندیشه می باشد.»^۲

میانه روی یکی از ویژگی های برجسته دین مبین اسلام است که از آن به توازن هم تعبیر می شود، منظور از این ویژگی ها، میانه بودن یا تعادل میان دو طرف متقابل یا متضاد میباشد.. بگونه ای که هر طرفی به اندازه حقیقی اش میدان داده شود، بدون کاهش و افزایش یا افراط و تفریط و به دور از تجاوزگری و حق کشی؛ حق آن عادلانه با ترازوی دقیق سنجش و به آن اعطای گردد، همانگونه که در قرآن عظیم الشان به آن اشاره می کند:

﴿وَالسَّمَاءَ رَفِعَهَا وَوَضَعَ الْأَيْمَانَ وَأَقِيمَوا الْأَرْضَ إِلَّا قُسْطِلَوْلَا تُخْسِرُوا أَلْمِيزَانَ﴾ الرَّحْمَن: ۹-۷

و آسمان را بر افراشتن و ترازو را گذاشت. تا مبادا از اندازه درگذرید. و وزن را به انصاف بر پا دارید و در سنجش مکاهید.»^۳

برای فهم دقیق «امت وسط» در آیه متبکره و مسؤولیت آن جا دارد که سیری به «فی ظلال» نماییم، آنجا که سیدقطب شهیدمی فرماید: «امت مسلمان ملت وسطی است.

با تمام معانی ای که وسط دارد، چه از وسایط به معنی حسن و فضل باشد، یا به معنای اعتدال و میانه روی، یا به معنای وسط مادی حسی..﴾^۴ امّةٌ وَسَطًا﴾ ملت وسط و میانه روی است در جهان بینی و اعتقاد. نه در روحانیت صرف غلو و افراط می کند، و نه در مادیت تنها فرو میبرد و ماندگار می شود؛ بلکه از فطرت پیروی می کند که در روحی مجسم و نمودار است که جامه می

محققاً، مسلمانان در روز رستاخیز بر مردم گواه نخواهند بود، مگر آنکه در زندگی دنیا شرایط شاهد بودن با اقامه دین خداوند متعال در زمین و دعوت مردم بسوی اسلام را تکمیل نماید و به این ترتیب حجت را بر مردم تمام کنند؛ اگر آنها پذیرفتند هدایت خواهند یافت و اگر نپذیرفتند؛ مسئولیت از مسلمانان سبک خواهد شد، و در پیشگاه خدای تعالیٰ معذور خواهند بود.»^{۷۷}

اسلام دینی است که توان و تعادل را میان سنتگرایی و تجدد ضمانت کرده است «باید نگاهی به دیگر جوامع مانند جوامع کنونی غرب انداخت و دید که پذیرش خوش بینانه و بی قید و شرط و همه جانبی مدرنیزم، چگونه زیرینای زندگی اجتماعی آنان را متزلزل ساخته و پایه ای مستحکم برای تکیه گاه زندگی جمعی باقی نگذاشته است؛ نه عقیده ای، نه فضیلتی، نه آداب و رسومی، نه قانون و نه ارزشی از ارزش‌های والا بی که بشریت آنها را از کتابهای آسمانی و آموزه‌های پیامبران و شاگردان شان، به ارث برد است. پیامد این زیاده اندیشه و نوگرایی افراطی، عبارت است از: تزلزل و بی ثباتی کل زندگی، از نگرانی روانی گرفته تا تاریک اندیشه، تا افسارگسیختگی و از هرج و مرج اخلاقی، تا فروپاشی نظام خانواده تا لاقیدی و گستالت پیوند اجتماعی... در مقابل این زیاده روی: پدیده دیگری در جبهه مخالف شکل گرفت که تبلور آنرا می‌توان در رفتار جوانانی دید که تبدیل شدن جامعه شانرا به جوامع مادیگرا، و ماشینی رد کرده اند (پذیرفته اند)، و در نتیجه زندگی عجیب و غریبی مانند زنگی هیپ‌ها و گروه‌های همفکر آنان، در پیش گرفتند. آری! این هم، تندری و افراط به بار خواهد

از ابن مسعود[ؑ] روایت است که گفت: پیامبر[ؐ] به من فرمودند: (إقرأ على القرآن؟). قلت: يا رسول الله أقرأ عليك، وعليك أتنزل!؟ قال: (إِنَّى أَحُبُّ أَنْ أَسْمِعَهُ مِنْ غَيْرِي) فقرأت عليه سورة النساء حتى جئت إلى هذه الآية: {فَكَيْفَ إِذَا جَئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجَئْنَا بِكَ عَلَى هُولَاءِ شَهِيدًا} قال: (حَسْبَكَ الْآنَ) فاللفت إلَيْهِ: فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذَرَّفَانِ) «برای من قرآن بخوان؟» گفتم ای رسول خدا! من برای شما که قران بخوانم در صورتیکه قرآن بر شما نازل شده است؟! فرمودند: «من دوست دارم که آنرا از غیر خود بشنوم» و من سورة نساء را برای پیامبر[ؐ] تلاوت کرده ام، تا به این آیه رسیدم: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جَئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجَئْنَاهُ إِلَيْكَ عَلَى هُولَاءِ شَهِيدًا﴾^{۱۴۳}

ای پیامبر! حال اینان چگونه خواهد بود آن گاه که از هر ملتی گواهی بیاوریم و ترا نیز شاهدی بر اینان بیاوریم؟! انگاه فرمودند: «برایت کافی است» آنگاه به ایشان ملتفت شده دیدم که از چشم‌های مبارک ایشان اشک می‌بارید.

مفکر اسلامی، استاد محمد قطب در مورد وضعیت کنونی مسلمانان و حجم مسؤولیت شان در قبال انسانها، می‌نگارد: «مسلمانان امروز هرچند که به طور بی سابقه بی در خصیض ذلت، خواری، ناتوانی و رکود فرو رفته اند؛ به سبب اینکه در برابر دین خدا به مخالفت برخاسته اند، و درخصوص عقاید و احکام آن دچار تغیریط گردیده اند؛ ولی به هر حال این موضوع، نه فقط از حجم مسؤولیت ایشان نمی‌کاهد، بلکه مسؤولیت آنها را در برابر خودشان و در برابر بشریت بزرگ تر و سنگین می‌نماید؛ زیرا که آنان امت برگزیده ای اند که خداوند متعال خواسته است که آن امت در زندگی دنیا، برای بشر مشعل دارهادیت، و در روز واپسین بر سایر امت‌ها شاهد و گواه باشد: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِنَكُوْنُوْ شَهِيدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونُ أَرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...﴾^{۱۴۳}

بدین گونه شما را امت میانه و معتمد قرار دادیم تا گواهان مردم باشید و پیامبر بر شما گواه باشد.

یک ضرورت است؛ زیرا شهادت فرد غیر عادل، مردود و غیر قابل پذیرش است. اما نظر شاهد و قاضی عادل را همگان قبول دارند.

در مورد تفسیر(عادل) از واژه «وسط» در آیه متبرکه، از پیامبر[ؐ] چنین نقل شده است: امام احمد^{ره} از ابوسعید خذری[ؑ] روایت می‌کند که: «پیامبر[ؐ] واژه وسط را در آیه ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ به عدالت و راست روی تفسیر نموده می‌فرمایند: (الْوَسْطُ الْعَدْلُ).»^{۷۸}

عدالت عبارت است از موازنی و سنجش دو و یا چند جنبه‌ی متقابل به گونه‌ای که حق هر کدام منصفانه و بدور از حق تلفی به آنها عطا گردد»^{۷۹} امام رازی در تفسیر خود برای نکته پا فشاری نموده می‌گوید: وسط هر چیزی عادل ترین و میانه ترین نقاط آن چیز می‌باشد، چرا که فاصله آن با تمام نقاط دیگر آن چیز، عادلانه و برابر است.^{۸۰}

بنا بر این حدیث: وسط همان عدل است و نسبت میان عدل و اعتدال، یا ترافد و تساوی است، و یاعموم و خصوص مطلق، زیرا اعتدال از عدل، فرآگیر تراست و همه‌ی شوؤن حیات انسانی را سامان می‌بخشد. اما وسط به عنوان صفت برای امت یعنی امتی که از هرگونه افراط و تغیریط در زمینه‌های مختلف بدور است. اصل اعتدال، در همه احکام و فرامین اسلام، سیرت و اخلاق پیامبر[ؐ] طوری عملاً رعایت شده که برای هر عقل سلیمی،

قابل درک است، زیرا از سوی خرد و فطرت آدمی، نیز مورد تأیید قرار گرفته است، سامان دهی و استواری جسم و جان آدمی و امور فردی و اجتماعی او، در گرو رعایت همین اصل است.

الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْتَرُهُمُ الظَّاهِرُونَ
آل عمران: ١١٠

شما بهترین امتی هستید که برای مردم پدیدار شده‌اید به کار پسندیده فرمان می‌دهید و از کار ناپسند بازمی‌دارید و به خدا ایمان دارید و اگر اهل کتاب ایمان آورده بودند قطعاً برایشان بهتر بود برخی از آنان مؤمن اند [ولی] بیشترشان نافرمانند.

به قول شهید عقیده اسلامی «سید قطب» در فی ظلالش، این چنین خداوند مسلمانان را به اصالت نقش شان و اهمیت کارشان رهنمود می‌فرماید و آنانرا از بزرگواری جامعه شان آگاه می‌نماید. و این چیزیست که بر امت اسلامی لازم است، آنرا درک کند؛ تا حقیقت و ارزش خود را بشناسد و بداند که او آفریده شده است؛ تا پیشرو و پیش قراول بوده و آنرا، وظيفة امت اسلامی می‌داند؛ زیرا این امت لازم است که همیشه در مرکز رهبری و پیشوائی سایر امم قرار داشته باشد.

مراجع و مأخذ:

- این منظور، ج ۲، ص ۴۲۷۹ - ۴۲۸۰.
- دکتور یوسف قرضاوی، ویژگی های کلی اسلام، ترجمه جلیل بهرامی، نشر احسان، ۱۳۸۶، ط ۲، ص ۲۹۹.
- مسند امام احمد (رح)، ج ۱۷، ص ۳۷۲، إسناده صحيح، على شرط الشيخين.
- همان مرجع، ویژگی های کلی اسلام، ص ۲۰۴ - ۲۰۵.
- تفسیر امام فخر رازی، چاپ مصر، ج ۴، ص ۱۰۸ - ۱۰۹.
- متفق عليه، بخاری: (۴۵۸۲)، مسلم: (۸۰۰)، ریاض الصاحین، امام نووی، ج ۱، ص ۴۱۵.
- مذاهب فکریه معاصره، نوشته های محمد قطب، ص ۶۴۶ - ۶۵۱ با اندکی تصرف و اختصار.
- ویژگی های کلی اسلام، ط ۱، ص ۴۰۰ - ۴۰۱.
- دکتور یوسف قرضاوی، «خصائص التصور الإسلامي»، هـ ۱۴۱، ق، ط ۱، ص ۳۵۸ - ۳۵۹.

با این رویکرد صواب و حکیمانه، با نو گرایی بر خورد می‌کنیم و آن را به کمال اصلی خود هدایت می‌نماییم، در نتیجه هر دو امتیاز را به دست می‌آوریم: قهرمانی دنیا را احراز می‌نماییم بی‌آنکه دین را فدا ساخته باشیم، و رضایت پروردگار، و تحسین خردمندان جهان را داده اند، می‌خواهند جامه‌ای با جلب می‌کنیم.

آری! اعتدال و میانه روی را حلال تمامی نا بسامانی‌های کنونی در عالم انسانیت است. استناد قرضاوی در این مورد می‌نگارد: «براین باورم که اعتدال و میانه روی در بیانش، منش و روش، درمان تمامی دردها و حلال تمامی نابسامانی‌های ناشی از پراکندگی، عقب افتادگی علمی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی است. برای روبایی با روند رو به رشد، رویکردهای ناروا، کج اندیشی‌های کسل‌کننده و برداشت‌های خانمان برانداز، برماست که جبهه و جناح معتدل، منهجه میانه روی و مفاهیم و مبانی اعتدال را توضیح داده و برای تبلیغ و تقویتش از تمامی تربیونها و رسانه‌ها استفاده نماییم. چرا که موضوع بسیار حساس و حیاتی است، و فکر می‌کنم که یکی از مهمترین اولویتها و مسئولیتهای عالман، اندیشمندان، مبلغان و تمامی کسانی که خود را حامل پیام پیامبر گرامی اسلام به شمار می‌آورند، این است که برای غبار روبی از روی آینه اعتدال و پاک نمودن چهره پندارهای پذیرفته شده، قرآن و سنت صریح پیامبر از تمامی توان و ظرفیت خویش بهره از تRIX خشیخی دهیم. سپس نه از سر فریب بگیرند.»^۹

خداؤند متعال مسلمانان را در قرآن عظیم الشأن از حقیقت مقام و جایگاهی که در روی زمین دارند، و از حقیقت نقش و مسئولیتی که در زندگی بشریت بوعهدہ ایشان است و باید آنرا، ایفاء کنند، آگاه نموده، می‌فرماید:

﴿كُنُّمْ خَيْرٌ أُمَّةٌ أَنْجِيَتْ لِلنَّاسِ ثَمَرَوْنَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْنَ كَعِنِ الْمُنْكَرِ وَتَوْمَوْنَ بِإِلَهٍ وَكَوْنَهُنَّ أَهْلُ الْكِتَبِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمْ﴾

در جهان اسلام برخی از جوانان منسوب به اسلام در نتیجه ای عدم آگاهی کامل به ارزش‌ها و تعالیم اسلام، و ارزیابی نادرست، تن به مدرنیزم داده اند، نو‌سازی، نوآندیشی و پیشرفت را بهانه قرار داده اند، می‌خواهند جامه‌ای با آریش دین و فرهنگ را از تن امت اسلام بیرون نموده و آن را از میراث گران قیمت نیاکان پاک طینت شان محروم سازند.

بی‌تر دید ریشه بسیاری از انحرافات فردی و اجتماعی را می‌توان در عدم رعایت اصل اعتدال جست؛ چه مشکلاتی که انسان در رابطه با خود پیدا می‌کند و توانایی حل آنها را ندارد و چه مشکلاتی که در خانواده و روابط خانوادگی ظهور یافته و چه مشکلاتی که در جوامع به سبب عدم رعایت این اصل ظهور و بروز می‌کند. اصولاً شأن عقل اعتدال است و شأن جهل عدم اعتدال. یعنی انسان عاقل انسانی معقول است و انسان جاهل انسانی غیر معقول.

علامه قرضاوی در خاتمه کتابش «ویژه گیهای کلی اسلام» بنای امت اسلامی را در موضع گیری با مدرنیزم چنین توصیه می‌نماید: اصلاح راستین این است که اموری را که لازم است پویا و نوپذیر باشند؛ دقیقاً تشخیض دهیم. سپس نه از سر فریب خوردگی و تقلید، بلکه اندیشمندانه و دلیرانه، تمامی جهد و تلاشمان را در جهت نو‌سازی و بازسازی آنها، مجدانه به کار بندیم. همچنین اموری را که همواره باید استوار و مستحکم باقی بمانند، شناسایی کنیم. اموری مانند: ارزشها و اندیشه‌ها، باورها و اخلاق، آداب و قوانین، که حتی اگر کوه‌ها از جای خود کنده شوند، اینها اندک تکانی نباید بخورند.

آورد.^۸

معرفی اماکن تاریخی

مجتبی الرحمن افضلی

قسمت اول:

۵. بناء سلطان مراد خان العثمانی.^{۲۳}
این پنج بناء در تاریخ مکه مكرمه ثابت گردیده است.

شهر مکه معظمه را هم ام القری گفته اند.
چنانچه در قصه ابراهیم علیه السلام بطور واضح
بیان گردیده زمانیکه اسماعیل علیه السلام به
جوانی رسید و عروسی کرده الله متعال به
ابراهیم علیه السلام فرمان داد که در مکه بزود و
آن جایگاه که بیت المعمور بود یک خانه
بنا کند. اسماعیل گفت: که: سمعاً و طاعتاً.^{۲۴}

گروهی گویند که ملکی بیامد جایگاه آن
خانه را به ایشان وانمود کرد. و گروهی
گویند که ماری بیامد و گرد و برگرد آنجا
برفت و خطی در کشید، تا ایشان آن
جایگاه بشناختند و بدانستند. و پس هر
دو بر فتند و در کار ایستادند، و آن مقام را
به زمین فرو بردن، تا بنابر آن جا نهند.^{۲۵}

بخی احکام مسجد العرام

الف: طواف به دور کعبه

خداؤند برای هیچ کس و هیچ ساختمن و
بنیانی غیر از کعبه(خانه مبارک) خود
اجازه طواف نداده است، و آن را از بهترین
کردارها به حساب آورده است و در قرآن
می فرماید:

﴿وَلَيَطْوُفُوا بِأَبْيَاتِ الْعَيْقِ﴾^{۲۶} (الحج: ۷۹)

تو جمه: «و بر گرد خانه گرامی کعبه،
طواف کنند».

از عبدالله بن عمر رض روایت است که
می گوید: از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم شنیدم که می گفت:
«مَنْ طَافَ سَيْعًا فَهُوَ كَعْدُلٌ رَّقِبَةٍ»^{۲۷} هر که

بوده دیوار های آن ناهموار و غیرمساوی
می باشد. از طرف دروازه به حجر اسود ۱۱,۶۸
متر و از طرف سنگ حجر اسود ۹,۹۰ متر
در میان رکن شامی و رکن یمانی ۱۲,۰۴
متر در بین حجر اسود و رکن یمانی
۱۰,۱۸ متر و ارتفاع آن ۱۴ متر می باشد.^{۲۸}

کعبه به چندین نام مسمی می باشد:

۱. البيت
۲. بيت الله
۳. البيت الحرام
۴. المسجد الحرام
۵. البيت العتيق
۶. القبلة
۷. کعبه

برخی از منابع تاریخی اشاره میکنند که
اولین مرتبه بنای کعبه توسط ملائکه صورت
گرفته است. و برخی دیگری توسط آدم علیه السلام
و برخی گفته اند، الله متعال قبل از پیدایش
زمین هزار سال قبل کعبه شریف را پیدا
نموده است سپس زمین از زیر و ماحول آن
گسترش پیدا کرده است. همانطوریکه ذکر
شد کعبه چندین بار بناء گردیده است. که
تنها پنج مرتبه آن ثابت می باشد.

۱. بناء حضرت ابراهیم علیه السلام با پسرش
حضرت اسماعیل علیه السلام.
۲. بناء توسط قبیله قریش زمانیکه
آن حضرت علیه السلام به پیامبری مبعوث نگردیده بود.
۳. بناء عبدالله بن زبیر رض.
۴. بناء حاج بن یوسف الثقیقی

دریافت تعریف واقعی و شناخت اماکن
و مقامات تاریخی در سراسر این جهان
پنهان آور از اهمیت و تأثیر به سزائی
برخوردار بوده و هر کدام آنها به زبان
حال پیام ها و خبرهایی دارد که عبرت
گیری، پند پذیری و اعمال آموزه های
منبعث از آن د رظرز دید و انتخاب
شیوه ها و روش های عقیدتی و عملی
انسان نقش حساس و تعیین کننده ای
دارد و در این راستا نقاط تاریخی
جاگرفته در مکه مكرمه موقعیت ویژه
خود را داشته و لزوم دارد تا هریکی از
مسلمانان حتی قبل از رفتن به حج
اماکن مربوط را در مکه محضور از حیث
تاریخی بودن و از لحاظ تبرک و تقدس
و هم از نظر احکام در به سر رسانیدن
فریضه حج بشناسند زیرا در تعریف
حج می آید (فعال مخصوص در زمان
مصطفوص و مکان مخصوص) بناء
مکانهای مخصوص که جزء
مراسم حج است با غیر آن باید
تشخیص گردد.

اینک مبحث مستقلی را روی
تحقیق این هدف برگزیدیم تا
حجاج محترم از فرایند آن
تسهیلات لازمه را دریابند.

الف: اماکن مربوط به مراسم حج

-۱-

کعبه (مسجد الحرام).

کعبه خانه الله متعال است که در
وسط مسجد الحرام مکعب شکل

کعبه را درست نماید. مساحت سنگ ۴۰/۴۰ سانتی متر و ارتفاع آن ۵۰ سانتی متر می باشد.

زمانیکه ابراهیم علیه السلام بالای سنگ بالا شد پاهای او به اندازه ۱۰ سانتی متر فرو رفت و طول پای او ۲۲ سانتی متر و عرض آن ۱۱ سانتی متر می باشد.^{۱۰}

زمانيكه بيت الله تكميل گردید بالاي
همين مقام بالا شده صدا زد چنانچه الله
متعال مسغري مابد:

﴿وَأَذِنْ فِي النَّاسِ يَأْتِيُكَ بِمَا لَا يَعْلَمُ كُلُّهُ﴾
 صَارِمَ مَالِيَّنْ مِنْ كُلِّ فَقْعَ عَيْنِكَ
 ۲۷ ﴿الحج﴾
 توجهه: و در میان مردم برای [ادای] حج
 بانگ برآور تا [زایران] پیاده و [سوار] بر
 هر شتر لاغری که از هر راه دوری
 می آیند به سوی تو روی آورند.

این سنگ به دیوار کعبه چسبیده بود و اولین کسی که آن را به جای فعلی آن منتقال داد، عمر بن خطاب بود. مقام ابراهیم علیه السلام برای مردم معروف است و آنان مکلف اند که در آن دو رکعت نماز طواف را ادا کنند.

علماء در این باره که نخستین بانی خانه
کعبه چه کسی بود، اختلاف نظر دارند. این
کثیر پس از آن که نظرهای مختلف در

این رابطه را نقل می کند، می کویید: «غالب کسانی که به این روایات استناد می کنند، مرجع آنها منابع اهل کتاب است و اینها اخباری است که نه تصدیق می شود و نه تکذیب و نه بر آنها صرفاً می شود اعتماد کرد، اما اگر حدیثی در این باره به صحت رسید، پس بر سر و چشم می پذیریم.»^{۱۱}

ما آخذن

- ١- مكة المكرمة تاريخ معلم تأليف محمود حموص ٤٠
  - ٢- همان ص ٤٢
  - ٣- برگرفته از ترجمه تفسیر طبری ج ١ ص ١٣٣.
  - ٤- همان
  - ٥- سنن النسائي حديث: ٢٩١٩
  - ٦- مكة المكرمة تاريخ معلم ص ٤٨
  - ٧- سنن نسائي حديث: ٣٩٠٢
  - ٨- سنن ترمذی حديث: ٨٧٧
  - ٩- فضائل واحکام مكة مكرمة ص ٥٢
  - ١٠- مكة المكرمة تاريخ معلم ص ٦٠
  - ١١- تفسیر انوار القرآن ص ١٣٥.

است که بزرگترین قطعه آن مانند یک خرما می باشد. و آخرین ترمیم که صورت گرفته در سال ۱۴۲۲هـ در زمان پادشاهی ملک فهد بن عبدالعزیز می باشد.^{۶۶} از آیات و نشانه های آشکار در حرم امن الهی است. جهت سخن از جایگاه و احکام و آداب مربوط به آن به ذکر مسائل زیر می پردازیم.

الف: حجر الأسود از بهشت است:
عبدالله بن عباس رض روایت کرده است
که پیامبر ﷺ فرمود:
«**الحجر الأسود مِنْ الجنة.**»^{۷۷}

سنگ حجر الأسود از جنت است .
و ترمذی نیز آن را با عبارت دیگری از ابن
عباس رض روایت نموده است : « **نَوْلُ الْحَجَرِ**
الْأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ وَ هُوَ أَشَدُ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ فَسَوْدَاتُهُ
خَطَايَا بَنِي آدَمَ» .^{۸۰}

حجرالاسود از بهشت فرود آمده است از
شیر سفیدتر بوده است ولی گناهان
فرزندان آدم آن را سیاه کرده است. و اگر
اثر گناهان بر جمادات اینگونه می باشد،
پس اثر آن بر دلها چگونه باشد؟ پیان به الله.

ب: لمس و بوسیدن حجر الأسود
پیامبر ﷺ طریقه مشروع تجلیل از
حجرالاسود را به ما آموزش داده است،
هر کس بخواهد کعبه را طواف نماید، طواف
خود را از آن آغاز می کند، و اگر ممکن
شود سنت است که آن را ببوسد، و اگر
امکان بوسیدن فراهم نشد با دست آن را
لمس کند و بر روی آن دست بکشد، سپس
دست خوبیش را ببوسد، و یا با عصا و یا
چوبی آن را لمس نماید، و آنچه از عصا که
با سنگ تماس پیدا کرده است ببوسد، و
اگر به خاطر ترس از اذیت و آزار دیگران
امکان بوسیدن، با لمس، نمودن، فراهم نشد،

ام ابڑا ہم

مقام ابراهیم سنگی از بهشت است که
توسط حضرت جیریل امین به سید نا
ابراهیم ﷺ نازل کردیده است تا
ابراهیم ﷺ بالای او استاده شده و بنای

هفت بار طواف کعبه را به جای آورد
همچون آزاد کردن پرده ای است.

ب: کعبه قبله زنده ها و اموات مسلمانان است خداوند کعبه بیت الحرام خود را قبله گاه مسلمین قرار داده است که در نماز برای پروردگار خویش به آن روی کنند، خداوند با حالت دستور به پیامبر ﷺ فرستاده خود می فرماید:

۱۴۴- (القرآن: سُورَةُ الْأَعْمَادِ) شَرْطُ مَسْجِدِ الْحَرَامِ فَوْلَ وَمَهْكَ شَرْطُ مَسْجِدِ الْحَرَامِ رُوْ بِهِ مَسْجِدُ الْحَرَامِ كَنْ ج: نَهِيٌّ أَزْ رُوْيِ وَبَشْتُ نَمُونَدِنْ بِهِ قَبْلَهُ دَرْ هَنْكَامْ قَضَى حَاجَتْ

جهت تعظیم و تجلیل حرمت کعبه پیامبر ﷺ از استقبال و پشت نمودن به قبله در هنگام قضای حاجت نهی نموده است، بخاری و مسلم از ابو ایوب انصاری ؓ نقل کنند که پیامبر ﷺ فرموده است: (هرگاه قضای حاجت نمودید به قبله رو نکنید، و به آن هم پشت نکنید، ولیکن طرف راست با جب را به آن بنمایند.

د: استحباب نماز در داخل کعبه برای کسی که
برایش میسر گردد: خواندن نماز برای کسی
که بدون دردرس و اذیت برایش میسر
گردد مستحب است، به دلیل اینکه
پیامبر ﷺ در روز فتح مکه وارد کعبه شد و
در آن دو رکعت نماز خواند، بخاری از سالم
از پدرش روایت کرده است که گفت:
پیامبر ﷺ و اسامه بن زید و بلال و عثمان
بن طلحه وارد کعبه شدند و در را بر روی
خود بستند، وقتی در را گشودند اولین
کسی که وارد شد من بودم، به بلال
برخورد نمودم از او سؤال کردم آیا
پیامبر ﷺ در آن (کعبه) نماز خواند گفت: آری،
میان دو ستون یمانی نماز را به جای آورد.

حجر الاسود سنگی است که از جنات
توسط جبرئیل ﷺ به زمین پایین آورده
شده است برای ابراهیم ﷺ گذاشته شد
درر کن شرقی بیت الله نصب گردیده
وارتفاع آن از صحن طواف (۱،۱۰) سانتی
وآن را با یک قاب از نقره خالص محافظت
می کنند وسط آن به قسم بیضوی می
باشد، در ابتداء حجراسود یک سنگ واحد
بود لکن بعد از مرور زمان شکست و
پارچه، پارچه شد فعلاً هشت قطعه آن باقی

حاجات حجاب از مظاهر اسلام

مولوی عنایت الله شریفی

که فرمود: بر حرم الله نساء المهاجرات الأول
لما أنزل الله هذه الآية (وليضرن بخمرهن على
جيوبهن) أخذن أزرهن فشققنه من قبل
الحواشي فاختمنهن بها آخرجه البخاري^(۱)

«خداؤند زنان مهاجرین اول را رحمت
کند. هنگامی که خداوند آیت نازل
کرد پارچه های (عبا) خود را پاره کرده
واز آن خمار (زیر چادری و چادر) و
حجاب ساختند». خواهان گرامی! اگر
مانند آن صحابیات نیستید لا اقل
خود را به آنان شبیه سازید چون
شباهت ورزیدن به کریمان عین
rstگاری است.

آیا زنان نمی داند که در انجام این امر
به فرمان خالق، رازق، خالق آسمانها و
زمین گردن می نهند؟ همانکسی که
می داند چه چیز، خلق را هدایت
می کند و چه چیزی آنان را به وادی
گمراهی روان می سازد.

﴿لَوْمَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ البقرة: ۲۸۴
آنچه در آسمانها و زمین است همه
ملک خداوند است. خواهر من! خالق
تو خداوندیکتا است که: **﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ**
رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَ
فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَوَكِيلٌ﴾ الأنعام: ۱۰۲

او است پروردگار شما که جز او هیچ
الهی نیست و او خالق همه چیز است
پس او را عبادت کنید و او بر همه چیز

می شود که از طریق پشت پرده رویت
محارمش صورت نگیرد.

خواننده گرامی آیا فکر می کنی که زنان
چرا حجاب به تن کرده اند؟ واقعیت حال
بر آن دلالت می کند که تعداد آنها
حجاب را به عنوان عادتی از عادات
گذشته اجتماع می بینند. آن را از مادر به
ارث برده، و در پوشیدن آن عادت نموده
گردند نهاده اند. و می پندارند که حجاب
رسم و عادتی دیرینه است که باید بر
حفظ آن کوشید. در حالیکه امر و اطاعت
از خداوند است که می فرماید:

﴿وَقُلْ لِلّٰهِ مُنَتَّبٌ يَقْصُدُنَّ مِنْ أَصْرَهِنَّ وَمَحَفَّلَنَّ
فُرْجَهُنَّ وَلَا يُنِيبُنَّ زَيْنَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهُنَّ
وَلِيَصْرِفُنَّ بِخُرُّهُنَّ عَلَى جُمُوْهُنَّ﴾ الرسول: ۳۱

و به زنان مؤمنه بگو که چشمانشان را از
نگاه ناروا بپوشند و فروج خود را محفوظ
دارند و زینت و آرایش خود را بجز آنچه
که قهرآ ظاهر میشود آشکار نسازند و
بر جستگی ها و گردن خود را با پوشش
سر خود بپوشانند.

یا آنکه از زینت خود، مگر آنچه را که
امکان پنهان کردنش نیست، همانند
ملابسی که هیچ زینت و نمائی ندارد، چیز
دیگری را ظاهر نسازند. یک زن باید
پوشش سر خود را بر سینه اش بیاندازد
تا سینه و گردن خود را از انتظار پنهان
کند. عائشه رضی الله عنها اینگونه روایت می کند

﴿يَأَيُّهَا النَّٰئِيْهِ قُلْ لَا تَرْفَعِهِ وَنَذَلِهِ
الْمَوْهِيْنَ يَدْنِيْهِ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَسِيْهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى
أَنْ يُعْرَفَ لِلْأَيُّوْذِنِ وَكَانَ اللَّهُ عَفْوًا رَّحِيْمًا﴾
=الأحزاب: ۹

ای پیامبر به زنان و دختران خود و
زنان مؤمنان بگو که خویشتن را با
جلباب فروپوشند که اینکار برای
شناساندن آنها بهتر بوده و در نتیجه
مورد آزار و اذیت قرار نخواهد گرفت
و خداوند آمرزند و مهربان است».
با اینکه: حجاب: سنگر حفظ عفت و
معرف شخصیت زن در جامعه، حفظ

زیبایی و شکوه زن، حفظ صحیح
ارتباطها و رشته های اجتماعی،
جایگاه حفظ اخلاق فردی و اجتماعی،
دژ خلل ناپذیر، برای دوام و بقای
مرزها و شیرازه های روایط مختلف
بوده و کیان خانه و خانواده را از
هرگونه انحراف و گمراهی، نگه
میدارد.

حجاب در لغت به معنای مانع،
پرده و پوشش آمده است.
استعمال این کلمه، بیشتر به
معنی پرده است. این کلمه از
آن جهت مفهوم پوشش می دهد
که پرده، وسیله‌ی پوشش است،
ولی هر پوششی حجاب نیست؛
 بلکه آن پوششی حجاب نامیده

دنیای جاهلیتی قرار گرفته ایم که دنیای غرب و الگو تراشان غرب زده، حتی در کشورهای اسلامی شکستن چنین سنگر و دژی را علامت ترقی، رشد و تمدن می دانند و به عکس حجاب و حفظ حریم عفاف را نشانه عقب گرد و واپس گرایی. دزدان عفت و غارتگران استعمار، برای فریب اذهان، و سیله قراردادن زنان به عنوان یک کالا، می خواهند زنان که نیمی از جامعه انسانی هستند از همین راه، از درون تهی کنند، و با این کار به تهاجم فرهنگی خود ادامه دهند، آنها چنین القاء می کنند که: حجاب؛ سدی بر سر راه تکامل آنهاست. حجاب؛ زنان را در زندان زندگی حبس کرده و آنها را از تعالی و رشد باز می دارد. حجاب؛ از توسعه علمی، فکری، فرهنگی، هنری زنان می کاهد...

و این باور در میان مسلمانان کم اطلاع و یا بی اطلاع از اسلام که خود را روشن فکر قلمداد می کنند هم وجود دارد. این افراد، چنان به التقاط دینی و سکولاریسم نافهمیده خو گرفته اند که از درک این مطلب که اسلام دین جهانی و جاودانی است. اگر به یک مطالعه واقعی دنیای اسلام پردازند حق را دریافت می نمایند در حالیکه حجاب اسلامی، آنگونه پیامدهای شوم را ندارد، بلکه سیله و سنگر محکمی برای استواری زندگی بانوان

بوده و پشتونه نیرومندی برای آنها در راستای توسعه علمی، فکری، فرهنگی و هنری است.

ای خواهانم حجاب تیغ شما سست تیغ خود را از دست نیندازید. و نیز شرف زن به یمن عصمت اوست این شرف را از تن نزنجانید و این را بدانید که: زنان غیرعرب، هم در سراسر دنیا، به دین اسلام وقتی

سازد و کتاب سماوی و حکمت الهی بیاموزد؛ با آن که پیش از این، همه در ورطه‌ی جهالت و گمراهی بودند.

از قرآن کریم استفاده می شود که هدف از تشریع حکم الهی، وجوب حجاب اسلامی، دست یابی به تزکیه نفس، طهارت، عفت و پاکدامنی است. علاوه‌اً در قرآن از انواع دیگر حجاب که در رفتار خارجی انسان تجلی می کند، نیز نام برده شده است؛ مثل حجاب و پوشش در نگاه چشم است که مردان و زنان در آن مواجه می‌شوند با نامحرمان توصیه شده است: ﴿قُلْ لِلّٰهِ مُّبِينٍ يَعْضُوُا مِنْ أَصْكَدُهُمْ وَمَخْطَلُوا فُرُجُهُمْ ذَلِكَ أَنْكَلْمُمُ﴾ المرسال: ۲۰

ای رسول ما مردان مؤمن را بگو تاچشم‌ها را از نگاه ناروا بپوشند و فروج و اندامشان را محفوظ دارند، که این بر پاکیزگی جسم و جان ایشان اسلحه است.

حجاب در گفتار: نوع دیگر حجاب و پوشش

قرآنی، حجاب گفتاری زنان در مقابل نامحرمان است: ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقُولِ فِي طَمَعِ الَّذِي

فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾ الآخران: ۳۲

پس زن‌هار نازک و نرم با مردان سخن

نگویید؛ مبادا آن که دلش بیمار (هوا و

هوس) است به طمع افتاد.

بعضی از زنان فکر می‌کنند در رابطه حجاب که یک مجبوریت عرفی است که به ناچار اطاعت کننداز آن سنت‌های عرفی. بنابرآن، حجاب، نماد ظلم و ستم گذشتگان و مانع استقلال و آزادی عوام فریبانه زنان از دوران جهالت و اعصار

تاریک حریت رنان میسر نخواهد شد؛

مگر با درک حفظ حجاب!؟. با کمال

تأسف دنیای غرب و دنباله رو های آنان

این مسئله بسیار مهم اسلامی و اخلاقی

را نادیده گرفته، بلکه بر عکس با کمال

گستاخی بر ضد آن، گام بر می دارند و

آنرا عامل تخدیر و رکود و واپس گرایی

دانسته، تا آنجا که در مکاتب و

دانشگاههای خود، دختران دارای

پوشش را اخراج می کنند، براستی در چه

وکیل است». و او است که نعمتش را بر تو ارزانی داشته:

﴿وَمَا يَكُمْ مِنْ نَعْمَةٍ فَمَنَّ اللّٰهُ بِالنَّعْمٰةِ﴾ الحل: ۵۳

«وهرنعمت که شماداریداز خداوند است.

هدف حجاب: هدف اصلی تشریع احکام در اسلام، قرب به خداوند است که به وسیله‌ی تزکیه نفس و تقوا به دست می‌آید: ﴿إِنَّ أَكَمَّ مَكْرُمٍ عِنْدَ اللّٰهِ أَقْنَمٌ﴾ الحجرات: ۱۳

بزرگوار و با افتخار ترین شما نزد خدا با تقواترین شماست.

حجاب، به معنای پوشش اسلامی زنان، دارای دو بعد ایجابی و سلبی است. بعد ایجابی آن، واجب پوشش بدن و بعد سلبی آن، حرام بودن آن است یعنی خود نمایی زن به نامحرمان است؛ و این دو بعد باید در پهلوی همدیگر باشد تا حجاب اسلامی محقق شود؛ گاهی ممکن است بعد اول باشد، ولی بعد دوم نباشد، در این صورت نمی‌توان گفت که حجاب اسلامی محقق شده است.

به معنای عام، هر نوع پوشش و مانع از وصول به گناه را حجاب بدانیم، حجاب می‌تواند اقسام و انواع متفاوتی داشته باشد. یک نوع آن حجاب ذهنی، فکری و روحی است؛ مثلاً اعتقاد به معارف اسلامی، مانند توحید و نبوت، از مصادیق حجاب ذهنی، فکری و روحی صحیح است که می‌تواند از لغزش‌ها و گناههای روحی و فکری، مثل کفر و شرک جلوگیری نماید.

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأَمَمِنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتَلَوَّ عَنْهُمْ مَا يَنْهِي، وَيُنَزِّهُمْ وَيَعْلَمُهُمُ الْكِتَبَ وَالْحِكْمَةَ قَلَّ كَافُؤُمِنْ قَبْلَ لَفِي ضَلَالٍ ثُبِّينَ﴾ الجاثیة: ۲

اوست خدایی که فرستاد در میان مردمان ناخوان عرب امی (قومی که خواندن و نوشتمن هم نمی‌دانستند) پیغمبر بزرگوار از همان قوم برانگیخت، تا بر آنان وحی خدارا تلاوت کند و آنها را (از لوث جهل و اخلاق زشت) پاک

بهترین زنان سوار شوند شتر را (قدرت مند توانائی برداشت شداید بیابان را تحمل کرده بتواند) و طایفه فرش که پیامبر ﷺ که از آن قبیله بودند سزاوار می داند که زنانش نیز تحمل دشواری های زندگی را داشته، در مقابل فرزندان مهربان، نگهبان و یاور شریک زندگی اش باشد و او را در غیاب خوانواده پاسبانی کند (در اسلام، سعی زن بر این است که برای شوهرش زیبا جلوه کند و شوهر هم می کوشد تا برای همسرش زیبا باشد). طوریکه اسلام به حساسیت بیش از حد درباره حفظ شخصیت زن از آزار های جنسی پوشش موقر و نجیبانه را بر وی توصیه می کند: **﴿وَلَا تَبْخَعْنَ**

٣٣

از این جهت پوشیدن دامن کوتاه، می تواند پیام برای مردان؛ مبنی بر «این باشد» من در دسترس هستم **﴿فَلَا تَحْضُنْنَ بِالْقُولِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ** مرض **٤٢**

اما حجاب، اعلام واضح می کند که «من برای شما ممنوع شده ام پیامبر گرامی اسلام ﷺ از دخترش حضرت فاطمه سلام الله علیها پرسید: «بهترین چیز برای یک زن چیست؟» وی طبق دستور قرآن فرمود: «این که نه مرد نامحرمان را ببیند و نه در معرض دید نامحرمان باشد». پیامبر ﷺ خشنود شد و فرمود: «به درستی که تو دختر منی». این سخنان، نشان می دهد که برای زنان بهتر است که در خانه بمانند و تا حد امکان، از نگاه نامحرمان به دور باشند. در خارج خانه، نیز رعایت حجاب، همان اثر را دارد.

حجاب و فتاری:

حجاب رفتاری زنان در مقابل نامحرم. به زنان دستور داده شده است به گونه ای راه نرونده که با نشان دادن زینت های خود باعث جلب توجه

بعضی از افراد مسلمین می کوشند که دنیای کفری را از خود به صورت های ممکنه راضی نگه دارند ولی ناممکن به نظرمی رسد زیرا مکترین رضایت کفار از مسلمان این است که فقط در عبادت خود مسلمان بوده اما در عمل، ادب، سلوک، رفتار، لباس، افکار و سایر امور دنیای خود تابع آنها باشند.

چنانچه رسول خدا چه زیبا می گوید که: **﴿أَتَسْتَعِنُ سَنَنَ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرْعًا بِذِرْعٍ حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي جُنُرٍ ضَبَّ لَأَتَيْتُهُمْ وَهُمْ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَلِهُوَ وَالنَّصَارَى قَالَ: فَمَنْ؟﴾** **٤٣**

«سنن و رفتار آنان که پیش از شما بودند را وجب به وجوب و ذراع به ذراع دنباله روی خواهید کرد تاجاییکه اگر در سوراخ ضسب (نوعی مارمولک صحرائی) داخل شدند، بدنبال آنان شما نیز داخل آن خواهید شدید. پرسیدم ای رسول خدا، آیا منظور شما یهود و نصاری هستند؟ و ایشان جواب دادند: پس چه کسی دیگری؟». (روایت مسلم).

خواهرم! تو بایستی بصورتی شایسته به لباس اهتمام ورزی و برای خود شخصیتی داشته باشی. تو بایستی که در بذل جان و مال به خدیجه، در فقه دین به عائشه، و در صبر، نگاهداری و حفظ دین خداوند به آل یاسر اقتدا کنی. این امر برای مسلمانان قابل تحمل است. مشابهت به گونه ای لباس و آرزو داشتن زندگی ای چون زندگی یک راهبه، کشیش برای زیاد کسان غربی هاست. چرا برای مسلمان نی؟.

«عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ الَّذِي صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ أُمَّ هَانَىٰ ، فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّي قَدْ كَرِثْتُ وَلِي عِيَالٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خَيْرٌ نِسَاءٌ رَكِبْنَ الْإِبْلَ خَيْرٌ نِسَاءٌ قُرَيْشٌ ، أَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغْرِهِ وَأَرْعَاهُ عَلَى رُوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ» **٤٤**

حضرت ابو هریره **رض** درباره ام هانی و شکایت وی از روزگار در پاسخ فرمود: همان هدایت راستین است».

می گروند و حجاب را به عنوان یک شرط دینی و مذهبی می پذیرند. آن را مربوط به کدام سرزمین، مردم و زمانی مربوط نمی دانند، همان است که کسانی که دین اسلام را برگزینند، حجاب را در حد خود رعایت می کنند. اما! شکل حجاب، بسته به کشوری که یک فرد در آن زندگی می کند و یا میزان آگاهی وی از اسلام چه اندازه است، متغیر می باشد. مثلاً کسی در فرانسه زندگی می کند تنها سالی برسر می گذارد که از نظر رنگ، با دیگر لباس هایش متناسب باشد. این ترکیب، تقریباً مدد به حساب می آمد. و در عربستان سعودی اکثراً حجاب سیاه سرتاسری بر تن می کند که حتی چشمان را هم می پوشانند. به این ترتیب، حجاب از ساده ترین شکل تا کامل ترین آن، به شرع شریف باید رجعت داده شود. تا واقعیت معنای حجاب را دریافت؟ درک و عرف ها مساوی تماماً شامل و مساوی با اسلام شاید نباشد.

این امر مبرهن است که پوشش و لباس در میان جوامع بشری مشابهت های زیاد وجود دارد، در حالی همانند شباهت لباس راهبه های کاتولیک تقریباً همانند لباس و روپند یک زن مسلمان است، اما در باره راهبه های کاتولیک هیچ سخنی نمی گویند؛ ولی از روپند یک زن مسلمان به شدت انتقاد می کنند و آن را نماد تروریسم و ظالم می انگارند. **﴿وَلَنْ تَرَفَعَ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى حَتَّى تَتَبَعَ مَلَئِمَ قُلْ إِنَّ**

٤٥ هَذِهِ الَّلَّهُ هُوَ الْمُهَدِّى

«یهود و نصاری تا اینکه ملت آنان را دنباله روی و تبعیت نکنی، از تو خوشنود نخواهند گشت. بگو که هدایت خداوند همان هدایت راستین است».

نامحرم شوند» **وَلَا يَضْرِبُنَّ إِلَيْهِمْ لِعْنَمَا يُنْهَقِينَ مِنْ زِيَّتِهِنَّ**^{۳۱} و آن طور پای به زمین نزنند که خلخال و زیورپنهان پاها بیشان معلوم شود. از مجموع مباحث طرح شده به روشنی استفاده می شود که مراد از حجاب اسلامی، پوشش و حریم قابل شدن در معاشرت زنان با مردان نامحرم در انحصار مختلف رفتار، مثل نحوه پوشش، نگاه، حرف زدن و راه رفتن است.

فلسفه حجاب

بنابراین، حجاب و پوشش زن نیز به منزله‌ی یک حاجب و مانع در مقابل افراد نامحرم است که قصد نفوذ و تصرف در حریم ناموس دیگران را دارند. همین مفهوم منع و امتناع در ریشه‌ی لغوی عفت نیز وجود دارد؛ حجاب و پوشش برای بانوان – به ویژه حجاب برتر – و توجه به تحریم عفاف و حراست آن در زن از اصلی ترین سنگر زنان و از مهمترین و سودمند ترین قانون الزامی آفرینش برای آنها در جامعه است، به عبارت روشنتر، حجاب و پوشش، سنگر سعادت و پیروزی و رستگاری زنان و جامعه است، که اگر این سنگر آسیب ببیند و یا فرو ریزد، عوامل سعادت، پاکزیستی و شرافت آنها فرو می ریزد. لزوم پوشیدگی زن در برابر مرد بیگانه یکی از مسائل مهم اسلامی است، در خود قرآن کریم در باره این مطلب تصریح شده است، پوشیدن زن از مرد بیگانه یکی از مظاهر لزوم حریم میان مردان و زنان اجنبی است، همانطور که عدم جواز خلوت میان اجنبی و اجنبیه یکی از مظاهر آن است. پس جایی که زنان بنا به رسم، در بیرون از منزل چهره‌هایشان را با نقاب می‌پوشانند اگر به همین پوشیدن نقاب عادت کردید، متوجه

است؛ پر از وقار، آرامش و اعتماد به نفس؛ اما تعصب که چشم دیگران را کور کرده است، مانع از دیدن این زیبایی می شود. «به راستی که این چشم‌ها نیستند که کور می شوند؛ بلکه این دل‌های درون سینه‌ها هستند که کور می شوند». دیگر چگونه می‌توان بهتر از این، تفاوت میان ما و چنین انسان‌هایی را بر سر فهم و درک حجاب، توضیح داد؟ رعایت حجاب، باعث شادمانی، نشانه فرمان برداری از خداوند و تجلی ایمان زن مسلمان است. و باعث اعتماد و اطمینان قلبی، روح و روان شوهر است، به این ترتیب، حجاب باعث تقویت پیوند زن محجبه با دیگر خواهران مسلمان کمک می‌کند. حجاب برای یک خانم خیلی زود، به یک امر طبیعی و کاملاً اختیاری تبدیل شده. هیچ کس نمی‌تواند او را مجبور به ترک رعایت حجاب کند و اگر هم می‌کند، تا پای جان خویش از امر پبوردگارش سریچی نمی‌کند. زیرا که: «خداآنده، حجاب راجداً توصیه می‌کند» و در اسلام، ما باید از خواسته‌های خداوند اطاعت کنیم. حجاب به مردم یادآوری می‌کند که خداوند وجود دارد و همیشه به من یادآور می‌شود که زنان باید مثل یک مسلمان رفتار کنند؛ درست مانند افسران پولیس، که در لباس خدمت، آگاه‌تر و مراقب‌تر هستند؛ زن مسلمان با حجاب، بیشتر احساس اسلامی و راحت ماخته:

۱- البخاری (۳۳۲۵)
۲- رواه مسلم
۳- الاحاد والثانی (ج ۵- ۳۱۲)

خواهید شد که اصلاً ناراحت نیستید در واقع، زن محجبه با نقاب، احساس و فکر می‌کنم که نه می‌توانی آن را ببینی و نه شناسی. وقتی یک زن غیرمسلمان، یک زوج مسلمان را در خیابان می‌بیند، به این می‌اندیشد که آنها کاریکاتورهایی هستند که ادای زندگی را در می‌آورند؛ ظالم در کنار مظلوم؛ در حالی که با این نوع پوشش، زن مسلمان، احساس می‌کند ملکه‌ای است که خدمتکارش او را همراهی می‌کند. این اشتباہ است که فکر کنیم زنان مسلمان خود را می‌پوشانند؛ چون جزء اموال خصوصی شوهر انشان محسوب می‌شوند؛ بلکه در واقع، آنها با این کار، شرافت، متنانت و وقار خود را حفظ می‌کنند و از این که توسط بیگانگان تصاحب شوند، جلوگیری می‌کنند. باید به حال زنان غیرمسلمان و زنان مسلمان لیبرال تأسف خورد که آن‌چه را باید بپوشانند، در معرض دید عموم قرار می‌دهند. نگاه به حجاب از بیرون، دیدن حقایق پنهان درون آن را غیرممکن می‌سازد. تفاوت موجود در دو زاویه دید، تا حدی می‌تواند خلاً موجود در فهم اسلام را توضیح دهد. کسی که از بیرون به اسلام می‌نگردد، ممکن است آن را عامل محدود کننده مسلمانان بداند؛ اما از درون اسلام، چیزی جز صلح، آزادی و لذت‌الذی که هیچ کس قبلًا آن را تجربه نکرده است، نیست. پیروان اسلام، چه آنها که مسلمان زاده شده‌اند و چه آنها که بعداً به اسلام گرویده‌اند، اسلام را به جای آزادی خواهی دریک جامعه سکولار برگزیده‌اند. اگر اسلام به زنان ظلم می‌کند، چرا شمار زیادی از زنان جوان و تحصیل‌کرده در اروپا، آمریکا، ژاپن، استرالیا و...، آزادی «استقلال» خود را رها می‌کنند و به اسلام روی می‌آورند؟ زن آراسته به حجاب، به زیبایی فرشته

د شک

تشویش او وسوسو در ملنہ

استاد شمس الرحمن فرحان

هیچ کارنلری لیکن هفه نور او ایمان چې ستا په زیده کې د هفه درته کبودوی او کله چې ستا په عقیده او اعمالو کې شک پیدا شونوته به همیشه په غم کې یئ او ناراحته به وئ او د شیطان همدا اصلی هدف ده. الله تعالی په قرآن کې فرمایی: ﴿لَعْزُنَ اللَّيْمَانَ مَأْمُنًا وَلَيْسَ بِضَائِرٍ لَهُمْ شَيْئًا إِلَّا يَأْذِنُ اللَّهُ وَعَلَى اللَّهِ فَلَيَتَوَكَّلُ الْمُؤْمِنُونَ﴾ =^{۱۰} (المجادلة: ۱۰)

يعنى ددې لپاره چې مؤمنان خفه کړي او ترڅو چې الله ونه غواړي هیڅ ضرر ورته نشي رسولای. نو پدي باید یقین ولري چې د شیطان یواځي دغه وسوسه له لاسه کېږي او هیچا باندي برالسی او زورور نده بلکې پخپل مکرا او فربې کې بې حد ضعیفه ده الله تعالی فرمایی:

﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَنِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ =^{۷۶} (النساء: ۷۶)

د فتنو په ډک دور کې هم د شکوکو او شهباتو خپرول د میدیا په مختلفو وسایلو کم ندي، د باطل پرسته ادیانو پلويان خو پربرده په دیر تأسف سره هفه زمونبر خپل ورونه چې د غربی تکنالوژي او مادي پرمختنگ خخه متاثره شوی هفوی هم دداسې شکوکو په راپارولو او خپرولو کې پراخه ونډه لري. کله د الله (ج) وجود په اړه کله د قضاء او قدر په اړه بې منطقه خبرې او سوالونه کوي هدف یې فقط د

د الله رسول صلی الله عليه وسلم ورته په جواب کې وايی چې (ذلک صريح الايمان) رواه مسلم يعني دا ستاسو په بشکاره ايمان دلالت کوي.

الحمد لله اسلام له اولي ورخي خخه زمونبر او ستاسو د وسوسو علاج کړي په حدیث کې راخی: (باتی الشیطان احدکم فيقول من خلق کذا من خلق کذا حتى يقول من خلق ربک فإذا بلغه فليستعبد بالله ولبيته) يعني کله چې وسوسه درته پیدا شوھ سم دستی ورته د پای تکی کده. ددې مطلب هرگز دا نده د پوهې او علم خخه لاس واخلو بلکه د الله په اړه او ددين په اصولو کې هرخومره چې وسے وي تحقیق به کوو خپل معلومات به زیاتو او په اسرارو او معجزو کې به فکر کوو ليکن شک او وسوسه کول ندي پکار حکمه دا ستا ذهن خرابوي ژوند دي ترخوي او ناراحته کوي.

يو اختلافی فروعی مسائل دي که په هفه کې چا شک وکړ خیر ده لیکن داسې به نه وايی چې ودرېږدې خیرنه کوم جي الله یو ده او که دوه؟ یا شراب، سود، زنا، غلا، قتل د خنزير غوبنه کې شک وکړي چې دا به حلال وی که حرام.... شیطان تا سره په دنيوي کارونو کې

د نېي دور یو لوی نفسی مرض دا دی چې دېر خلک د وسوسو او سوچونو بشکار ګرخیدلي او تردی اندازی چې د نېي په هر کونج کې پري انسانان اخته دي، خینې ورونه راته وايی چې احساس کوم چې نعوذ بالله کافرشوی یم بل وايی د دېر سوچونو له لاسه دا ژوند راباندي تنگ شوی بل وايی سخت ناراحته یم او فکر ونونو کې دوب یم، بل په او داسه کې شک کوي چې پاک شوی به یم او کنه؟ بل وايی عربان غلط شوی وو او یوه روزه مو خورنې، او ګوره سپورمي غته بشکارې دله یا ناري بشکاریده. او بل پدې اړه تشوش لري چې دا ډونځونه به مې قبول شوی وي کنه او هسي نه چې هندوستري خدائي ناراضه ګوندي به پرمغ روان

پیام!

دا او ددې په خبر شکوک او شهبات خه نوي خبره نده بلکه حتی بعضې صحابوو ته به هم پیدا کېدل تردې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغل او ورسره یې دا خپل مشکل شریک کړ چې مونبر ته کله ناکله داسې خبرې په زدونو کې راخې چې په خوله یې نشو راوستي نو

مطمئن کوي او د راحت احساس وربني
خکه مونبرد خپلی وسې سره په عمل
کولو مکلف يواو عمل قبلول نه قبلول
ثواب ورکول نه ورکول دا تول د الله جگړ
کارونه دي مونبر سره تعلق نلري او نه
باید پکي په ناوره سوچونو خپل اعصاب
خراب کرو.

همدارنګه لازم ده چې د دادسي انسانانو
څخه لري او وسوسه چي ناوره او منفي افكار
لري، الله تعالى دا په قرآن کريم کي هم
 واضح ولې:

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَمْنَعُونَ فِي إِيمَانِنَا فَاعْرِضْ
عَنْهُمْ ... فَلَا تَنْقُضَ بَعْدَ الْأَذْكَرِي مَعَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ﴾ = الأعْمَامُ ٦٨

يعني که چا کېډو په خبرې کولې ته
تري مخ واروه!

د وسوسو او شکوکو په دفعه کولو کې
يوخه اوراد او اذکار هم موثردي لکه
(اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ويل.
همدارنګه (حسبي الله و نعم الوکيل)
همدارنګه (لا حول ولا قوه الا بالله)
همدارنګه (اللهم الهمني رشدی واعذني من
شر نفسي) همدارنګه سورت فلق او
سورت ناس لوستل. او په آخره کې دا
هم مهمه ده چې يواړمتخصص عصبي
يا ارواح پوه داکترته مراجعه وکړي
داسي ديردرملونه او تکنيکونه د
اعصابو پیاوړتیا لپاره شته دي او یا
هم که د چا وس وي له باداما او
چارماغو څخه استفاده وکړي نو

دا تول دېر مثبت او د پام ور
تاثيرات لري.

الله تعالى د مونږ تول له هر قسم
فتنو او د شیطان له وسوسه
شکوکو او شهاتو څخه په خپل
حفظ او امان کې وسائی او الله د
مریضانو ته شفاء ورکړي.

د قمر تولنیزو او اسلامی
تحقیقاتو د بنست لخوا

الحمد لله اسلام له اولي ورځي څخه زمونږ او ستاسود وسوسه علاج کري په
حدیث کي رائي: (یأتی الشیطان احدکم فيقول من خلق کذا من خلق کذا حتی يقول من
خلق ربک فاذا بلغه فليستعد بالله ولینته) يعني کله چې وسوسه درته پیدا شوه سم
دستي ورته د پاي تکي ګده. ددي مطلب هرگزدا نده د پوهي او علم څخه لاس
واخلو بلکه د الله په اړه او د دين په اصولو کي هرخومره چې وسه وي تحقيق به
کوو خپل معلومات به زیاتو او په اسرازو او معجزو کي به فکر کوو ليکن شک او
وسوسه کول ندي پکار څکه دا ستا ذهن خرابوي ژوند دې ترخوي او ناراحته کوي.

مسلمان شکي کول او بې باوره کول دي
دا تول يا د کم علمي يا ما ده پرسشي يا د
مسلمانانو د وروسته پاني والي اويا هم د
ضد په وجه کوي دامي نده چې حق له
دوی څخه پيت اويا پري نه پوهېږي.
الحمد لله زمونږ دين یواخیني حق دين
دي چې په دلایلو، معجزو، منطق او
تاریخي شواهدو ولاړ دي.

د وسوسه علاج:

اول داچې د دامي فتنو په وراندي
ثابت پاتې کيدل دا کلک او راسخ ايمان
غواړي هغه ايمان چې په علم او پوهه
ولاروي او که دامي نوي نو دېر خلک
دادامي شهاتو په اوريدلو مذبذب شوي
حیران شوي په کېډو دو خبرو او بکواس
ې سرشوی نعوذ بالله. نوباید هر رور
تل د علم او پوهې په لته کې اوسي او د
علم حاصلول پخپله یو مستقل عبادت
ده. زمونږ په دين کې هرڅه د لمړې خير
ښکاره دي شپه یې د ورڅه په خير وېښاهه
ده او د علم په برکت هريو کولای شي د
هر قسم وسوسو او شکوکو څخه خان
په بنه دول وړغوري.

بل دا چې په کوم شي کې درته شک
غورزېږي هغه بیا مه تکراروه لکه اودس
ملونځ روژه استنجاء غسل خوبونه
لیدل، څکه دا په فقه کي قاعده
ده (الیقین لا یزول بالشك) يعني شک
يقين ته زيان نشي رسولاني.
بل دا چې پر الله توکل وکړه دا د تولو
نفسی او جسمی امراضو بهرين علاج ده
نو په شريعت کې هر عمل د ترسره کولو
نه وروسته هغه الله ته وسپاره او پر
هغه د قبلي دو یقين کول دا انسان

قش ملکیت اقتدار خانوادہ اقتدار کسرو

غلام حسن زاده

می باشد.

علت فروپاشی اقتصاد خانواده

پرسش که در اینجا ایجاد می شود این است، چرا اقتصاد خانواده از هم می پاشد و خانواده ها دچار کسر بودجه می شود؟ دانشمندان و کارشناسان اقتصاد خانواده به این پاسخ چنین بیان می نمایند.

خانواده هایی وجود دارند که خرج شان نسبت به درآمدش بیشتر است.

خانواده هایی که دارای چنین زندگی هستند پایه های اقتصاد شان بر مبنای قرض گرفتن استوار است. در واقع اقتصاد این خانواده ورشکسته می باشد. با گرفتن قرض، قرض دار می شود. برای بازپرداخت قروض باید افراد این خانواده دوشیفت کار نماید ناممکن است. در وضعیت کنونی که زندگی می کنند و هر روز این آمار به صورت س سام آ، و به صعمد است.

این که چطور اقتصاد خانواده شکست می خورد به خاطر ندامن خانواده ها است. باید قرض بگیرد، باید دوشیفت کار نماید، زیرا فرد که دوشیفت کار می نماید آن فرد از دیگر کارهای خانواده باز می ماند. مانند تربیت فرزندان، مدیریت خانواده، دید و بازدید از اقوام و فامیل ها و غیره. به طور کلی می توان علت از بین رفتن اقتصاد خانواده را به چند نکته خلاصه کرد:

افزایش درآمد، به معنی بهبود معاش خانواده نیست، بلکه افزایش درآمد افزایش هزینه‌ها را به دنبال خواهد داشت، بلکه مدیریت مصارف است که هنر گردانندگان اقتصاد خانواده را آشکار می‌کند. خانواده‌ها نمی‌توانند هنگام مواجه با کمبود بودجه شان یک متمم بودجه بسیارند و هزینه‌های اضافی را حذف کنند. بنابراین باید قادر باشند هزینه‌ها را مدد بیکنند.

آنچه اقتصاد خانواده را منحصر به فرد می‌کند وجود ارتباطات درونی بین تقاضهای شغلی و خانوادگی است. با این وجود نباید فعالیت‌های اقتصاد خانواده را ششوحی و سرگرمی دانست، بلکه باید با جدیت و برنامه‌ریزی دقیق، آن‌ها را پیگیری کرد. این بدان معناست که تمام اعضا خانواده موظف اند از سیاست‌های اقتصادی خانواده در جهت پیشبرد اهداف آن تبعیت کنند. مدیریت اقتصادی خانواده در شرایط عادی باید براساس میزان درآمدهای هر یک از اعضای خانواده و هزینه‌ها تنظیم شود. همان‌طور که در خانواده، والدین باید مدیریت عاطفی، روانی و اجتماعی را اعمال کنند، در بحث هزینه کردن و ایجاد تعادل بین عواید و مصارف نیز نیاز به مدیریت است و این بزرگ‌ترین رمز موفقیت اقتصاد خانواده‌ها

مقدمه: خانواده‌ها هسته و اساس یک اجتماع را تشکیل می‌دهد. همین خانواده‌ها هستند که افراد سالم و ناسالم را تقدیم جامعه می‌نمایند. در واقع خانواده‌هایی هستند که جامعه را به سوی ترقی و پیشرفت یا به سوی انحراف و انزوا می‌کشاند، زیرا خانواده‌ها نقش کلیدی در راستای پویایی اقتصاد، فرهنگ، سیاست، ارزش‌های دینی، اخلاقی... دارند. اقتصاد خانواده امروز در همه کشورهای متعدد و توسعه یافته مطرح بحث است و به سرعت روی این موضوع مهم کار می‌کنند. اصل مهم و اساسی در اقتصاد خانواده تعادل میان مخارج و عواید شان می‌باشد. ارسطو دانشمند یونانی اقتصاد را علم خانه‌داری می‌دانست، اما هنر اقتصاد خانواده به معنی برقراری تعادل میان منابع محدود درآمد و مخارج است و تأمین اقتصادی یکی از رموز بقای خانواده‌ها است.

و زم موقفیت در اقتصاد خانواده
اقتصاد خانواده تنها محدود به
خانواده‌های مرغه و ثروتمند نیست.
این علم برای اقسام کم درآمد که
اتفاقاً دخل و خرچ شان هم خوانی
ندارد کاربردهای بیشتری خواهد
داشت. از نکات قابل توجه در
اقتصاد خانواده این است که

سطح بازدهی و بهره وری را افزایش می‌دهد، تعامل مناسب بین اعضای خانواده و همچنین اولویت‌بندی نیازهای اقتصادی سبب تقویت و سلامت اقتصاد خانواده می‌شود.

۵. جایگاه فرزندان در اقتصاد خانواده این عصر بسیار مهم است. در ابتدا شناسایی شود که کدام فرزند خانواده دارای کدام شاخصه هستند؟ با درنظرداشت ویژه گی‌های منحصر به فردشان برای شان موقف و وظیفه سپرده شود. نقش کودکان و فرزندان به عنوان یکی از مصرف کنندگان عمده در خانواده‌ها از یک سو همچنین جایگاه آنان در اقتصاد آینده خانواده‌ها از سوی دیگر لزوم توجه به آموزش صحیح و هدایت آنان را ایجاب می‌کند. با رهبری صحیح و به جا در اقتصاد خانواده، خصوصیات جمع‌گرایی، صداقت، دلسوزی، صرفه‌جویی، مسئولیت‌پذیری و دیگر خصوصیات مثبت رشد و پرورش می‌یابد. هدایت فرزندان در مسیر شناخت مسایل، مشکلات، کمبودها و محدودیت‌های اقتصادی خانواده‌ها می‌تواند در اصلاح رفتار مالی و همچنین واقعیت نگرانی آنان نقش مهمی ایفا کند.

۶. نقش مدیریت زنان در اقتصاد خانواده زنان در مدیریت و برنامه‌ریزی الگوهای مصرفی در خانواده نقش اصلی را دارند و در جوامع سنتی این نقش در مسیر قناعت در خانواده پر رنگ‌تر بود. در جوامع سنتی و عنونی مرد کارهای بیرون را انجام می‌دهد

و خانم کارهای خانه را تنظیم می‌کند، به این معنی که مدیریت اقتصاد خانواده مستقیماً به دوش زن خانواده می‌باشد.

برخی از کارشناسان مصرف را کلید فهم تحولات اجتماعی بیان می‌کنند، چرا که بر این اساس واقعیت خانواده را بهتر می‌توان شناخت. با توجه به این که سطح زندگی افراد در جامعه دچار تغییرات اساسی است نگاه امروز به

۲. استفاده از مشاوره‌های اقتصادی

همان طوری که در اسلام مشوره یک اصل شمرده می‌شود، برای انجام هر کاری مشوره و مصلحت ضروری پنداشته می‌شود. بعضی خانواده‌ها در مدیریت اقتصادی خود از توان لازم برخوردار نیستند و یا این که با مسایل و مشکلاتی مواجه می‌شوند که به تنها بی از عهد آنان بر نمی‌آیند. امروزه منابع و مراجع بسیاری با موضوع اقتصاد خانواده وجود دارد. ادارات مشوره دهنده معتبر، شناخت مرجع شایسته و مراجعه به آن و کسب مشاوره صحیح است. از منابع بالقوه اطلاعات و مشاوره می‌توان به دولستان و آشنایان، اقوام، اعضای خانواده، همکاران شغلی و... اشاره کرد.

۳. بلند بردن سطح آگاهی اقتصادی خانواده

ابتدا بین مرجع برای افزایش سطح دانش و آگاهی و به روزماندن، کتاب‌ها و نشریات است. آگاهی برای خانواده منوط به فرهنگ و تمدن یک جامعه است. به هر اندازه‌ای که فرهنگ جامعه بالا باشد به همان میزان آگاهی شهر و ندان نیز ارتقا پیدا می‌کند. ارایه‌ای آموزش‌های لازم به فرزندان و ارتقای سطح عمومی دانش اقتصادی خانواده می‌تواند زمینه خوبی برای تصمیم‌گیری‌های صحیح اقتصادی باشد. ما می‌توانیم آگاهی و فهم خانواده‌ها را از طریق دایر نمودن سیمینارها، ورکشاپ‌ها و کورس‌های آموزشی ارتقا دهیم تا فرصت تنظیم اقتصاد خانواده فراهم شود.

۴. روحیه و انگیزه همکاری بین اعضای خانواده در قرن معاصر انگیزه در همه امور شرط اساسی است. امروز برای موضوعاتی نظری انگیزه، روحیه، تشویق و ترغیب ساعت‌ها سیمینارها و ورکشاپ‌ها گرفته می‌شود. انگیزه و روحیه ای کاری یکی از موضوعات داغ امروز در سازمان‌ها و ادارات می‌باشد. بدون انگیزش هیچ کارمند کار خوبی را به خوبی انجام نمی‌دهد. روحیه کاری بین اعضای خانواده و تقسیم کار بین ایشان

۱- اسراف در منابع و امکانات

۲- خرج بیشتر از دخل

۳- ندانم کاری خانواده، یعنی عدم هماهنگی بین اعضای خانواده که در واقع کیان و عظمت خانواده را به شدت صدمه می‌زند.

۴- در اختیار نداشتن برنامه‌ریزی برای استفاده از بودجه دست داشته.

۵- وام (قرض) گرفتن و دوشیفت کار کردن یعنی دو شغله بودن زن و مرد.

۶- آگاهی نداشتن در مورد روش‌های استفاده از دارای خانواده.

۷- همکاری نکردن زن و شوهر با همیگر.

۸- اصول و چارچوب مهم برای دوام و بقای اقتصاد خانواده

۹- برنامه‌ریزی یا پلان‌گذاری برای آینده اقتصاد خانواده

بدون شک برنامه‌ریزی برای آینده زندگی در تمامی خانواده‌ها مطرح است. در بطن یک مدل سیستمی اقتصاد خانواده، خانواده و اقتصاد آن را نمی‌توان از هم مجزا کرد. بنابراین زمانی که برای هر یک از آن‌ها برنامه‌ریزی می‌کنیم، ناگزیریم دیگری را نیز مدنظر قرار دهیم. توجه به نیازهای آنی خانواده و همچنین شناخت فرصت‌ها و تهدیدهای اقتصاد خانواده در این راستا اهمیت دارد. این کار برای تمام اعضای خانواده مفید خواهد بود. می‌توان جلسات خانوادگی را روی این موارد متمرکز کرد.

بدون برنامه‌ریزی دقیق نمی‌توان به نتیجه مطلوب دست یافت. امروز هر فرد برای این که به مقاصد عالی اش نایل گردد، نیاز به برنامه‌ریزی دارد.

خانواده رکن اساسی جامعه است و اشد ضرورت به پلان‌گذاری دارد، در واقع برنامه‌ریزی برای خانواده‌ها مشخص می‌سازد که کدام طرف روان باشد. در برنامه‌ریزی تمام جوانب تجزیه و تحلیل می‌شود.

خانواده نادیده گرفته نشود.
۷- برای بهترشدن اقتصاد خانواده از مشوره و مصلحت کار گرفته شود.

راهکارها
اقتصاد خانواده مهره‌ای اصلی اقتصاد کشور پنداشته می‌شود. همان‌طوری که در متن از اهمیت و نقش اقتصاد خانواده برای بهتر شدن اقتصاد کشور بیان شد. در عصر کنونی اقتصاد خانواده بخشی از چرخه اقتصاد کشور می‌باشد و جایگاه سازنده را در اقتصاد کشورها بازی می‌نماید. اما متأسفانه در افغانستان به این موضوع پژوهی نمایت، جایگاه قایل نیستند. برای این که اقتصاد خانواده در کشور جای پا نماید و زمینه‌ساز رشد اقتصاد کلان شود لازم است دولت مردان و دستگاه حاکمه کشور از این پیشنهادات استفاده بھینه را ببرند:

- ۱- توجه به اقتصاد خانواده توسط دولت نیاز مبرم می‌باشد.
- ۲- برنامه‌ریزی دقیق برای بهتر شدن اقتصاد خانواده، زیرا اقتصاد خانواده موجب شگوفایی اقتصاد کشور می‌شود.
- ۳- جا دادن اقتصاد خانواده در پلان اکتشاف استراتژی ملی.

۴- همکاری نهادهای غیر دولتی (انجمن‌ها، فعالان جامعه مدنی، موسسات تحصیلی، اطاق‌های تجارت، اتحادیه‌های صنایع و شرکت‌های تولیدی) برای پیاده‌سازی اقتصاد خانواده در جامعه.

منابع و مأخذ:

۱. زهره پور حاتمی، سبک زندگی اسلامی و اقتصاد خانواده.
۲. استراتئی ملی افغانستان.
۳. تاثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر الگوی مصرف، ۱۳۸۸ ه. ش.
۴. سایت دنیای اقتصاد

یا... اختصاص داد یا آن را برای کالای مصرفی بی‌دوام مثل رستورانت رفتن، صرف کرد. این موضوع در مورد تعداد فرزندان، بین کیفیت آموزش، بهداشت یا کمیت (تعداد) نیز صادق است، یعنی ما همواره باید حواس خود را جمع کنیم تا انتخابی را انجام دهیم که اولاً بین در آمد و هزینه‌ها تعادل برقرار باشد، یعنی امکان پذیر باشد. ثانیاً با توجه به تفاوت در ترجیحات، سلیقه، فرهنگ حاکم در جامعه و خانواده انتخابی را داشته باشیم که وقتی به آن انتخاب دست یافتیم، به منظور تغییر آن، تلاش دوباره ای انجام نشود.

نتیجه‌گیری
در یک جمع‌بندی کلی بنده به عنوان دانش آموخته اقتصاد به این نتیجه می‌رسم که اقتصاد خانواده مهم‌ترین عامل پیشرفت اقتصاد کشور پنداشته می‌شود. زیرا این خانواده‌ها هستند که جامعه را به وجود می‌آورند. هرگاه خانواده‌ها درک کردنده که چگونه در آمد خویش را با مصارف منطبق نمایند آن گاه با اعتماد راسخ می‌توان گفت که تغییرات بنیادی در اقتصاد کشور رونما خواهد گردید. به صورت خلاصه به نکات زیر اشاره می‌نمایم.

- ۱- اقتصاد خانواده، هسته اقتصاد کشور را تشکیل می‌دهد. تغییرات و تحولات در اقتصاد کشور، رابطه مستقیم در تغییرات اقتصاد خانواده‌ها دارند.
- ۲- اقتصاد خانواده را می‌توان چگونگی سازمان دهی و مدیریت منابع خانه تعریف نمود.

۳- در اقتصاد خانواده اولویت بندی صورت گیرد یا از مصارف فرصتی یا **Opportunity cost** استفاده شود.

۴- اقتصاد خانواده برمبنای برنامه‌ریزی استوار باشد، زیرا برنامه‌ریزی همه چیز را مشخص می‌کنند و مانع انحراف اقتصاد خانواده‌ها می‌شود.

- ۵- زنان در اقتصاد خانواده نقش مدیریت یک سازمان را ایفا می‌نمایند.
- ۶- فرزندان خانواده مصرف کنندگان به شمار می‌آیند. بناءً جایگاه شان در اقتصاد

اقتصاد در جامعه نگاهی وسیع و گستردۀ است.

با توجه به جایگاهی که زن در خانواده به عنوان مادر و فردی که در انتقال ارزش‌های اخلاقی به نسل بعد مؤثر است، می‌تواند در اصلاح الگوی مصرف نقشی بسیار مهم داشته باشد. اگر در خانواده مصرف و استفاده از کالاهای مصرفی توسط مادر خانواده مدیریت نشود اقتصاد خانواده دچار مشکل می‌شود. همان‌طور که نقش زن در جامعه سنتی در قناعت، بسیار چشم‌گیر بوده است، در جوامع مدرن هم در گرایش یا عدم گرایش افراد خانواده به مصرف گرایی بسیار مؤثر است. زن با استفاده از جایگاه ویژه ای که از لحاظ احساسات و عواطف در خانواده دارد نیز می‌تواند روی الگوی مصرف و نظام اقتصادی خانواده تأثیر مستقیم داشته باشد.

۷. افزایش بهره‌وری در خانواده
برای کاهش هزینه خانواده، قبل از استفاده از هر روشی، قیمت روش‌های مختلف را با هم مقایسه کنید. آن گاه از روشی استفاده کنید که ضمن تحقق خواسته نهایی و ایجاد مطلوبیت در خانواده، پایین ترین هزینه را داشته باشد. مثلاً در انتخاب وسائل زندگی با توجه به قیمت انواع کالا و در نظر گرفتن کیفیت هر کدام، موردی را انتخاب کنید که در عین ارزان‌تر بودن، هدف

شما از به کارگیری آن وسیله را هم به نحو مطلوبی محقق می‌سازد. برای این که به حد اکثر مطلوبیت دست پیدا نماییم باید بهره‌وری از کالا و خدمات را افزایش دهیم.

در زندگی خانواده گی باید تصمیمات مختلفی اتخاذ شود. می‌توان بودجه خانواده را به کالای مصرفی بادوام مثل یخچال، تلویزیون، موتور، مسکن

Michael Jackson

در قرآن و سنت و رشتهای امامان دین

محقق یار محمد "صمدی"

کنند و در موارد زیاد عمیق و پیچیده
نباشد، با شریک سازی دیدگاه های شان
زمینه ای کاهش نظریات افراط و تفریط را
مهیا سازند. قرآنکریم اعتقدال، وسطیت و
میانه روی را یکی از ویژه گی های این
امت میخواند میفرماید: **﴿وَذَلِكَ جَعْلَتُكُمْ**
أَمَّةً وَسَطًا لِئَنَّكُمْ شَهَدَأُمْ علىَ النَّاسِينَ وَيَكُونُونَ
الْأَرْشُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا كَمَا

و همانگونه) که برای شما قبله ای مستقل تعیین کردیم) شما را امتنی میانه (معتدل) قرار دادیم، تا شما در روز قیامت) برمودم گواه باشید و این پیامبر هم بر شما گواه باشد. وسط، اشیاء متوسط یا امر میانه در میان دو امر و وسط مکان را خیر گویند؛ زیرا وسط میان دو طرف یا در غلو و یا هم در تقصیر است، چنانکه یهود در حق انبیاء در تقصیر بودند، که آنها را به قتل رسانیدند و نصرانی ها در حد غلو بودند، که انبیاء شان را می پرستیدند، و بدین سان از مردم های فاضل و شریف به مردم میانه خطاب میشود و بهترین امور

انتخاب وسط است، هر جایکه در آن اصلاح مردم مطرح باشد به آن مکان(وسط) گویند، پس هدف از امت وسط آن است که مسلمان‌ها به تعبیر خیر و عدل بازگشته است؛ زیرا این امت به خداوند ﷺ و تمام پیامبران و شرایع آسمانی ایمان و باوردارند و از موارد افراط و تغفیریت و اوهمات خرافی بدور هستند؛ بناءً از میان امت بحیث وسط و شاهد بر دیگران بر گزیده شده اند، این امت با داشتن چنین اوصافی باید

اسلامی خواستند نهادینه سازی نمایند، که با این دستاواری منفی در جامعه اذهان عامه را به سوی شکوک و ابهام بکشانند، پس برای رهایی از این معرض و راهیابی به جهت همدیگر پذیری و مدارای مذهبی و برداشت درست و سالم بگونه ای اعتدالی آن و اخذ به سیل امور که آنرا جزء از همدیگر پذیری دینی و مذهبی می خوانند، بایست به آن مسیر راه افتاد و برای حل پرابلم های جتماعی با یک تفاهم کلی و همسویی با موارد اتفاقی و همکاری و همگام درمسایل اختلافی در محدوده ای یک دیدگاه اعتدال گرایانه زمینه ای یک همزیستی مذهبی را در جامعه نهادینه ساخت، تا بتوانیم با این گزینش چالش ها را از مسیر جامعه بادیدگاه اعتدال گرایی بدور سازیم.

بازتاب تیویری اعتدال در قرآنکریم: بحیث قانون ماندگار در میان مسلمان‌ها همواره در محورهای عدیده زنده گی انسان‌ها نسخه فرا راه آنها قرار داده است، تا در شاهراه زنده گی از آن استفاده نمایند، پس با یعنی نگرش قرآن کریم مسلمان‌ها را بصوبه یک زنده گی جمعی و با همی در عرصه همزیستی دینی و مذهبی یاری میرساند، هدایات همه شمول را تشار مسلمان‌ها نموده است. پس اعتدال گرایی را ویژه گی این امت خوانده است، امتی که خداوند^{علی} او را از میان سایر امم عالی و برجسته توصیف نموده است و آنرا مزیت بیشتر بخشیده است. و این دین را با اعتدال و عاری از غلو و افراط و تفریط حفظ نموده است. و به ایجاد این روحیه در بسا موارد نظرداده است. تا علماء و دانشمندان جهان اسلام با تأیید این مسیر راهکارهای تقارب میان مذهبی را جستجو

مقدمه: از آنجایی که اسلام به عنوان آیینی برتر و همه شمول برای حل معضله های جامعه اسلامی نسخه شفا بخشی ارایه میدارد، که با دست رسانی به این رهنمود ها میشود به یک راه حل منطقی راه یافت، پس با این نگرش اسلام هم دین است و هم قانون که راهنمایی هایش در لایه های صفحات زیرین دو منبع اصیل و تغیر ناپذیر چون (قرآن و سنت) ملموس می باشد. از اینکه این دین با پهلوهای پهنه و فرآگیرش در امتداد زمان در میان سایر ادیان الهی که با عقل و منطق رسای انسانی سازگاری دارد، همواره مورد قبول اکثریت جامعه انسانی قرار گرفته است. خوشبختانه اسلام برای برقراری نظام جامعه اسلامی و تقدیم روحیه همزیستی و همدیگر پذیری با انگیزه برقراری روابط مودت، حسن همگواری، حسن معامله و رویه انسانی بار بار توصیه داشته است، با این نگرش که اسلام دارای برنامه ها و ابعاد گسترده است. که در مدار زمان همه امامان و بزرگان دین با برداشتی که از دین و متون آن داشته اند، همه آن بزرگ مردان مطابق دید و اندیشه های شان مذاهب مختلف را جهت ایجاد سهولت در زنده گی پیروان شان پایه گذاری کرده اند. با این باور مندی و اخلاص در مابعد زمان آنانی که خود را علمبردار و پیرو این روش ها میدانستند. دانسته و یا نادانسته با ارایه موقف گیری های ضد و نقیض با پرخاشکری ها بدون تأمل و در نظر گیری فرهنگ همدیگر پذیری با منازعه و کشمکش پرداختند و زمینه بروز ناهنجاری های اجتماعی را در جامعه

منافع فرد و اجتماع در تعارض قرار گیرد در قدم نخست میکوشد تا راه حلی در میان شان پیدا نماید و اگر راه حل بدیلی پیدا نشد منافع اجتماع را بر فرد ترجیح میدهد، و در نتیجه پیدا نمودن رزق حلال را عبادت دانسته و به مصرف آن از مجرای شرعی تشویق نموده و نفقة گان در راه خدا را مستحق پاداش دنیوی و اخروی میداند^(۱)

۲- تبیین مقاییم و سطیت در سنت فبوی: سنت عبارت: از اقوال، افعال، سکوت در برابر اعمال انجام شده نزد پیامبر را گویند که همواره در حل و تشریح احکام شرعی بحیث مرجع دوم بازگو شده است. که میشود در حل قضایای زنده گی از آن استفاده نمود. یکی از این محور های قابل بحث تبارز رفتار های اعتدالی در سنت نبوی میباشد. با روی آوری به سنت نبوی میخوانیم: "خیر الأمور أوطها".^(۲) بهترین کارگزینش امرمیانه میباشد. و همچنان پیامبر پیرامون اوصاف امت میانه میفرماید: "إن الله رضي لهذه الأمة اليسرو كره لها العسر".^(۳) خداوند به آسانی این امت راضی و مشکل آفرینی را بد می بیند. و بدینگونه پیامبر اسلام پیرامون نرمی و مهربانی با مسلمانها به یکدیگر و برای تأمین یک همزیستی مسالمت آمیز میفرماید: "إن الله تعالى رفيق يحب الرفق، ويعطي عليه ما لا يعطي على العنف"^(۴) به تحقیق خداوند دوست و مهربان است، مهربانی، نرمی، مدارا کردن، لطف خوش را دوست دارد، و پاداش چنین کس را میدهد که بر شدت کننده گان و درشت خوبیان و قسی القلوب چنین مکافات را نمی دهد. و در جای میفرماید: "لَا تُشَدِّدُوا عَلَى أَنفُسِكُمْ، فَإِنَّمَا كُلُّكُمْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِتَشْدِيدِهِمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ"^(۵) برخود ها سختی نکنید؛ زیرا گذشتگان که برخود سختی کردنده هلاک شدند. و در یک پیام و فرا خوان به همه امت خطاب کنن میفرماید: "يَسِّرُوا وَلَا تُعُسِّرُوا، وَسُشْرُوا وَلَا تُنَفَّرُوا"^(۶) بر مردم آسان گیرید و سختی نکنید و به ایشان بشارت و مژده دهید و مورد نفرت مردم واقع نشود. پس باوضاحت معلوم می گردد اسلام یک آئین معتمد و عاری از هر نوع غلو و افراط و تفریط است، که درین معنی اعتدال و میانه روی وضاحت دارد و در این دین جایی برای تشدد و

فرهنگ ظالمان شده بود و این عمل را بزرگترین شهکاری می خواندند و تجاوزات دائمنه اش از سطح فامیل و قراء و قصبات فرا میرفت و حد و مرزی را نمی شناخت، گاهی هم در ضمیر و مهربانی بمشاهده نمیرسید و دختران را هنگام ولادت زنده بگور میکردند و یا هم دختران را با داماد یکجا به آتش می انداختند، از داشتن داماد سخت ننگ و عار داشتند و زمانی هم به حدی رفتار های احمقانه داشتند که گزند به حشرات و خزنده گان را حرام می پنداشتند و ذبح حیوانات را حرام واستفاده از گوشت و پوست آنها را حلال میدانستند، با مشاهده این حالت اسفبار زمانی که نور اسلام در جزیره العرب پرتو افسانی نمود می بینیم که با آمدن این نعمت الهی همه پایه های ظلم و عدالتی سست و مض محل می گردد به انسان عزت و کرامت داده میشود و ریختن خون مسلمان جز در شرایط خاص و معینی تجاوز خوانده میشود، حتی فرا تراز آن به انسان حقوق کامل داده میشود که حتی رعایت آن را در اثنای جنگ در برابر نا مسلمان ها هم لازمی میداند و قانون منظم در جامعه تصویب میشود که رعایت آن در جامعه شهروندان را بسوی سعادت دنیوی و اخروی سوق میدهد.

۴- اعتدال در اقتصاد: یکی از محور های بارزی این دین اعتدال در معیشت و زنده گی است امری که این نظام را مستقل از سایر نظام های اقتصادی می سازد دیده میشود که بعضی از نظام های جهان برای جمع سرمایه حدود و قیودی را وضع ننموده است و انسان را در جمع آوری سرمایه آزاد گذاشته است. و از طرف نظام اقتصادی دیگری مالکیت فردی را منسخ خوانده همه سرمایه ها را ملی میداند و به مالکیت فردی هیچ توجه ندارد، و فرد را فاقد ملکیت می شمارد و در نتیجه هردو نظام در پی جمع آوری و رقابت اند و هیچ چیزی دیگری را نمی نگرند، ولی اسلام بر عکس در جمع آوری سرمایه حد و مرزی قابل است نه به نظام سرمایداری تکیه میکند و نه هم طرفدار نظام سرمایه اشتراکی است بل از خود نظام خاصی دارد و طرق جمع آوری سرمایه را از راه های شرعی و حلال عبادت دانسته هم به ملکیت اجتماعی احترام قائل است و هم به ملکیت فردی و درجای که

در تمام شئون زنده گی اجتماعی، و سایر محورها از چنین شیوه کار گیرند؛ زیرا باگزینش این روش میشود سهولت های بیشتری فرا راه زنده گی مردم ایجاد نمود، و مردم را بسوی این اهداف عالی و حیات جمعی تشویق و ترغیب نمود.

محور های اعتدال در قرآن: جناب محترم مفتی شفیع در تفسیر خویش به چهار محور اشاره دارد که در ذیل به هر کدام آن بطور مختصر اشاره مینمایم.

۱- اعتدال در عقیده: با توجه به رفتار های امت های گذشته که آنها انبیای شانرا پسران خدا^۷ میخوانند و ایشان را می پرستیدند چنانچه قرآن کریم میفرماید: ﴿ وَقَاتَتِ الْيَهُودُ عَزْرَأَبْنَ اللَّهِ وَقَاتَلَ الْأَنْصَارَ إِنَّ اللَّهَ كَفِيلٌ بِالْأَمْرِ ﴾^۸

یهود گفتند: عزیز پسر خدادست و نصارا گفتند: مسیح بچه خدادست. اما امت محمد^۹ با وجود که به تمام پیامبران خدا^{۱۰} ایمان و باور دارند، و به پیامبر خویش محبت دارند که در برپرش از هر نوع فدا کاری دریغ نمی ورزند باز هم خدا را خدا و رسولش را بنده و فرستاده او خطاب میکنند.

۲- اعتدال در عمل و عبادت: در امت پیشین احکام شرع در برابر مبلغی ناچیزی به فروش میرسید و باگرفتن رشوه در کتاب های آسمانی تغیرات می آورند و با فریب احکام شرع را تغیر میدادند و دنیا را گذاشته پی رهبانیت میرفتند و نعمات حلال خدا دادی را بر خود حرام میدانستند و تحمل بیش از توان را ثواب و عبادت میدانستند، اما امت محمدی با وجود ویژه گی ها که دارند رهبانیت را مردود شمرده و با عشق و جذبه به محبت و عبادت خدا میپردازند و با وجود افتخارات

۳- اعتدال در اجتماع و تمدن: بزرگی فاتح قیصر و کسری هستند و به دنیا نشان داده اند که میان دین و دنیا و دیانت و سیاست منافات وجود ندارد، دین تنها در گوش مسجد و خانقاہ خلاصه نمی شود بل فراتر از آن بر تمام زوایای زنده گی اعم از بازار، اداره، وزارت، امارت حکم فرماست.

۴- اعتدال در اجتماع و تمدن: دنیای گذشته بحثی از حقوق انسانی بچشم نمی خورد ظلم و بی عدالتی و سرکوبی مخالفین جزء

اقوال و مذاهب ائمه آگاهی کامل نداشته باشد"^(۷)

نتیجه: از آنچه نبسته آمدیم چنین نتیجه میگیریم که وسطیت و اعتدال بعنوان یک ارزش همیشه در قرآن و سنت گهربار رسول خدا باز تاب کلی یافته است، با این نگرش اعتدال و وسطیت همانا از ویژه گی های خاصی این امت خوانده شده است که بی تردید این امت را از سایر امم بر جسته نشان میدهد؛ زیرا امت های گذشته همواره در افراط و تفریط قدم گذاشته اند، و از سوی دیگر تبلیغ و وسعت این اندیشه ما را در پروسه دعوت کمک خواهد کرد، پس با این گونه رفتارها میشود از سهولت های که اصل دین را لطمeh نزند به نفع دین و جامعه اسلامی خدمت شایان نمود؛ زیرا در شرایط فعلی از همه بیشتر رفتار به مسیر اعتدال و وسطیت اثرات مثبت درمیان مردم خواهد داشت و با این نگرش کشور ما از همه بیشتر به تأسیس این گونه مراکز نیاز مبرم دارد، تا با توجه به این مفاهیم و ارزش شود از کاستی و نا هنجاری کنونی و رفتمندی به صوب یک جامعه متعبد با قرائت درست از دین را به تجویه گرفت و زنده گی مملو از همدیگر پذیری دینی و مذهبی را در جامعه نهاده یعنی ساخت.

منابع و مأخذ

- ۱- مقتی محمد، شفیع، معارف القرآن، مترجم، مولانا محمد يوسف، ناشر، مکتبة فاروقی، بشاور، پاکستان، ج ۱ ص ۳۹۵-۳۹۷.
- ۲- الامام الحافظ، شهاب الدین، ابن حجر العسقلانی، ناشر، دار المعرفة للطباعة والنشر، لبنان، بیروت الطبعة الثانية، ج ۵ ص ۶۶.
- ۳- ابوالفداء اسماعیل، بن عمر بن كثير، القرشی، البصري، الدمشقی، تفسیر ابن كثير، رقم الحديث (۵۳۲) ناشر، دار الكتب العلمية، سال نشر، ۱۴۱۹، ج ۹ ص ۸۰.
- ۴- ابوالد الرحمن، احمد بن شعیب، النسائی، السنن الکبری، ناشر، مؤسسه الحدیث (۵۸۵۹)، ج ۴۲۱، ص ۳۸۳.
- ۵- ابویکر، احمد بن الحسن، بن علی، البیهقی، السنن الکبری، و فی ذیله الجوهر النقی، رقم الحديث (۱۲۹۰) ناشر، مجلس دائرة المعارف النظامية، الکائینة، فی الهند ببلدة حیدر آباد، الطبعة الاولى، سال نشر، ۱۳۴۴، ج ۱ ص ۲۶۲.
- ۶- شاه ولی الله دھلوی، راه اعتدال در مسائل اختلافی، ترجمه محمد نسیم قیری، ناشر، ریاست دعوت و ارشاد اتحاد اسلامی افغانستان، ۱۹۹۲، ۲۱۳،
- ۷- السنن الکبری للبیهقی، ج ۱ ص ۲۶۰. رقم الحديث ۱۲۷۸.

میباشد. شما درین زمان ملاحظه کنید که آن بزرگواران چگونه در برابر همدیگر از احترام کامل برخوردار بودند و اکنون حال پیروان شان چگونه است؟ امام شافعی علیه السلام چهت اجتناب ازین کجروی ها می فرماید: "هرگاه در مورد مسئله رأی بدhem و یا اصولی را وضع نمایم بعدها فرمانی از رسول الله علیه السلام در مخالفت آن بدست آید؛ پس رأی مرا نادیده و نا منظور بدانید فرموده ای رسول الله علیه السلام قاعده و اصول اصلی بوده بقیه همه هیچ میباشد" چنانکه باتفاق در گفتار امام ابوحنیفه علیه السلام میخوانیم: "کسیکه بر دلیل من واقع نباشد، به هیچ صورت حق آنرا ندارد، تا بر قول من فتوی دهد" زمانیکه خود فتوی میدادند میفرمودند: این رأی نعمان ابن ثابت است (رأی من است) که آنرا به علم و فهم خویش بهتر دانسته و ابراز نموده ام و اگر کسی بهتر و احسن آنرا ارایه نماید، پس آن رأی در مقابل رأی ما صائب و به حق بیشتر و نزدیک است. همچنان امام ابوحنیفه علیه السلام چنانکه به احادیث رسول الله معتقد و باورمند بود که هیچ چیز نزدش با ارزش تر و گران تر از سخن رسول الله نبود؛ چنانکه خود میفرماید: "اذا صح الحديث فهو مذهبی" هرگاه حدیث به پایه صحت برسد، پس او مذهب من است. یعنی عمل به آن حدیث نسبت به نظر من ارجحیت دارد، و بایست مذهب و طریقه من اگر در مخالفت آن حدیث قرار داشته باشد خواه مخواه به حدیث رسول الله عمل صورت گیرد. "امام مالک علیه السلام میفرماید: اقوال هر شخصی به دوگونه است بعضی از آن قابل اخذ و پذیرش و بعضی قابل رد است فقط یک ذات ازین قاعده کلی مستثنی است و آن ذات معصوم رسول الله میباشد" امام شافعی علیه السلام میفرماید: هرگاه حدیثی به پایه صحت برسد آنرا مذهب من بدانید و یا در قول دیگر فرموده اند: زمانیکه قول مرا مخالف حدیث نبوی یافتید، پس به حدیث عمل کنید و قول مرا به دیوار بکویید" امام احمد بن حنبل علیه السلام میفرماید: در برابر خدا و رسولش رأی هیچ کسی ارزش ندارد، شما نه از من تقليد کنید و نه از کدام امام دیگر همانطور که آنها معرفت احکام دین را از کتاب و سنت فرا گرفتند، شما نیز فرآگیرید، هیچ کسی حق فتوا دادن را ندارد، تا وقتی که بر تمام

افراط و تفریط وجود ندارد و همواره از مسلمان ها میطلبد، تا در همه برخورد های زنده گی به ویژه در عرصه های اجتماعی، بایست جهت رعایت حد اعتدال از شیوه و مسلک اعتدال و میانه روی کار گرفت؛ زیرا سیرت نبوی علیه السلام و رفتار های اصحاب کرام این واقعیت را در صحنه های زنده گی جمعی بر ملا ساخته اند، پس می زیبد تا همه امت به ویژه علماء و دانشمندان و سیاسیون زمان از این شیوه کار گیرند.

بازتاب اعتدال گرایی در رفتار امامان دین: امامان دین که خود رهروان راه رسالت اند، همیشه در رفتارهای شان از اصول و خط سرخ که اسلام برای شان ترسیم نموده اند، از آن پیروی می نمودند و همواره می کوشیدند، تا امت اسلامی در رفتار شان از خط اعتدال گیرای که هدف همه ای انسان ها در زنده گی است حرکت نمایند و فرهنگ همدیگر پذیری دینی و مذهبی را بر مبنای مسلک وسطیت بپذیرند و به طور مداوم از تشدد و افراط و تفریط و پی آمدهای منفی آن در همه عرصه های زنده گی به مسلمان ها خبر میدادند متأسفانه باید گفت: این پیروان مذاهب اند که خود دانسته و نا دانسته گاه گاهی دست به اختلاف و منازعه می زنند و مسایل را بغرنج می سازند، آن چنانکه دیده میشود در میان ائمه مذاهب یک سلسله اصول رعایت میشند و وضع بگونه که دیگران تصور میکردند نبود، چنانکه با موقف گیری های امامان مذاهب این وضعیت بخوبی نمایان میگردد، چنانکه (روزی) امام شافعی علیه السلام در کنار آرامگاه امام ابوحنیفه علیه السلام نماز فجر را ادا نمودند، و محض بخار احترام و ادب به وی دعای قنوت را ترک کردند، همچنان فرمودند: که بسا اوقات به مسلک اهل عراق نیز عمل میکنیم (بدین متوال زمانی که امام ابو یوسف علیه السلام روز جمعه غسل نمودند و نماز را با مردم به جماعت ادا کرد، سپس از انتشار مردم به خانه و دیار شان به او گفته شد: که در چاه حمام یک موش مرده دیده شده است امام گفت: ما درین وقت به مسلک برادران مدنی (مالکی ها) عمل میکنیم یعنی: "إِذَا كَانَ الْمَاءُ فَلَيَجْسَدْ شَيْءًا" ^(۹) یعنی وقتی که آب به مقدار دو قله برسد، پس هیچ شيء او را نجس نمی سازد، حکم آن عین حکم ماء کثیر

به مناسبت روز وحدت ملی درگشوار

سید مسلم شاه اسدی

عرضه های ملی و بین المللی با هم دیگر
متعدد شویم و نگذاریم دشمنان انسانیت
و اسلام با ایجاد تفرقه و اختلاف به
مقاصد شوم خود برسند؛

دین مبین اسلام به نحو احسن ما را در
اجراه احکام و برنامه های عبادی،
اجتماعی و سیاسی که هر یک به نوبه
خود سبب و سیله مؤثری برای تحکیم
وحدت ملی می باشد، مکلف نموده است

که از جمله این احکام امور ذیل است:
تشريع وجوب حج / تشريع نماز جمعه /
تشريع نماز جماعت اعیاد ماه مبارک
رمضان و عید قربان / تشريع حکم
وجوب صله ارحام و ... خداوند متعال در
احکام شرعی بدین طریق جهت تحکیم
وحدت مسلمین آنها را به اجتماع
سالانه، هفتگی و روزانه و نهایتاً در
فرصت های متعدد موظف فرموده است.
ما اگر به واقعیت اجماع داشته باشیم و
اگر با پیروی از رهبریت واحد اهداف
بلند اسلام را دنبال کنیم و در موقع نیاز
با حضور یکپارچه خود از سیاستهای
واحد حمایت کنیم این همه محرومیت و
بدبختی که مولود نفاق و برتری طلبی
های بی مورد است مرتفع خواهد شد.

لذا برای گریز از اختلاف و تشتبث آراء به
دو مطلب باید توجه داشت و به این
وسیله مرز های تنفر انگیز و جدایی را
تبديل به اتحاد و یکپارچگی نمود:
الف: شناخت دشمنان مشترک مردم و
موانعی که برسر راه تعالی آنها ایجاد می

مسئلان ضمن تحلیل و درک موضوع به
آن تعهد جازم داشته و توجه نمایند.
قاعدتاً مسئولین دولت مردمی، برای بقاء و
تدابون حیات اجتماع، نخست نیازمند درک
آن اند، چون قرار گرفتن در رأس نظام
درک مسؤولیت می طلبند، باید شناخت
کاملی از راهکار و ظرفیت ملت خود در
راستای تأمین وحدت اجتماعی داشته
باشند.

اگر وحدت ملی در جامعه برقرار باشد،
اهداف و فواید بلند انسانی و دینی در همه
سطح بر آن مترب بوده که بدون شک
این امر تأمین کننده کلیه نیازمندی های
ملت است.
رهبریت جهان اسلام، به صورت مسأله ای
جدی دنبال کنند و مسلمانان به آثار و
فواید آن بی ببرند، بی شک می توانند به
بزرگ ترین قطب جهانی تبدیل گردند و
تمام ابرقدرت ها را تحت تاثیر خود قرار
دهند. اگر امروز ما مشاهده می کنیم که
کشورهای اسلامی وضع نابسامان
اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی
دارند، به خاطر اختلافات طبقاتی و درک
ناصیح از ضرورت این امر مهم (وحدة
ملی) می باشد.

به یاد داشته باشیم که بخش مهم رسالت
پیامبران الهی که همانا دعوت مردم به
یکتایپرستی و توحید است، بزرگترین الگو
برای ما می باشد که می توانیم با استفاده
از این نعمت الهی و تممسک به آن در

﴿ وَاعْصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَنَقِّرُوا
وَإِذَا كُرُوا بَعْثَمَ إِذَا كُرُمَ أَعْدَاءَ فَالَّذِينَ
قُلُوبُكُمْ فَأَصْبَحُمْ بِنَعْيَتِهِ إِلَّا هُوَنَا ... ﴾
آل عمران: ١٠٣

{ و همگی به حبل متین الهی چنگ زده
و متفرق نشوید و به یاد آرید نعمت
بزرگ خدا را که با هم دشمن بودید و
خداد دلهای شما الفت و مهربانی
انداخت و به لطف خداوند همه برادر
دینی یکدیگر شدید.}

اتحاد در لغت به معنی {یگانه شدن،
یکجا یابی و باهمی} است.
و {ملی} از نظر لغوی منسوب به ملت
می باشد و آنچه در یاد و اختیار ملت
است و گاهی در ادبیات گفتاری، دولت را
به سبب وابستگی آن به ملت، ملت
می گویند.

از نظر اصطلاحی وحدت در مفهومی کلی
عبارة است از:
اتحاد گروه های مردمی که بنابر مصالح
اجتماعی و شخصی یا گروهی و
حزبی به صورت جماعت یا
دسته های مختلف گرد هم
می آیند و از هر گونه کشمکش و
درگیری دورند و صرف به مصالح
علیای ملی کشور می اندیشنند.

بنابر این، برقراری وحدت و پیوند
عميق میان اقشار مردم یکی از
ضروریات انکار ناپذیر جامعه
قلمداد می گردد و صیانت کننده
شیرازه و بقای نظم اجتماعی
است که به طور خاص باید

پدید می‌آید. در واقع ملت جزء مهم دولت می‌باشد و یکی از ارکان اساسی و مهم آن است که بی وجود ملت، دولت مفهوم خاص خویش را نخواهد داشت. از این رو در صورتی که میان ملت و دولت ارتباط و وحدت همه جانبه برقرار باشد، چنین ملتی هرگز اجازه نخواهد داد، دولت در مشکلات و گرفتاری‌ها تنها بماند و به ضعف و انحلال دچار شود. در همه زوایا اتحاد مردم با دولت قابل توصیف و سرمنشأ تمام پیروزی‌ها دانسته شده است اتصال نظام، دولت، حکومت و مسئولان با مردم، یکی از نعمت‌های الهی برای ملت تعریف شده است. اگر مردم همکاری نکنند و فدایکاری‌ها آنان در همه عرصه‌ها نباشد، ما با این همسایه‌های بد‌اندیش و مداخلات بیرونی دیگر تا حالا منزوی و متلاشی می‌شدیم؛ بنابراین وحدت مهم ترین عامل برقراری پیوند عاطفی عمیق میان ملت و دولت است که در صورت نبود آن جامعه به تشتمت، هرج و مرج و اضمحلال دچار می‌شود.

۶- وحدت کلمه و ایجاد دولت مقتدر: یکی از تفاوت‌های اساسی نظام سیاسی اسلام با مکاتب سیاسی و حقوقی معاصر در مژبدنی موجود میان «ملت و امت» است. اسلام از آن جهت که دین جاودانه و جهان‌شمول است و جامعه بشری را مخاطب خویش می‌داند، بدون توجه به مژهای سرزمینی و تفاوت‌های نژادی، قومی، زبانی، ملی و فرهنگی برای دفاع از حیثیت جامعه انسانی از میان همه انسان‌ها سربازگیری می‌کند و نام «امت واحده» را بر پیروان خویش می‌نهد.

تشکیل امت واحده و اسلامی فرآگیر میسر نیست، مگر در سایه اتحاد کلمه. البته اگر ما اتحاد کلمه داشته باشیم و بر روی آن تأکید کنیم، مسلمانًا دولت مقتدری خواهیم داشت که در تمام عرصه‌ها جزء دولت با عزت جامعه جهانی خواهد بود و در برقراری عدالت اجتماعی گام‌های ارزنده‌ای برخواهد داشت.

۳- معنی استعمارستیزی و برقراری عدالت اجتماعی:

یکی از اهداف اولیه و اساسی فقهای اسلام و اولیای دین استعمارستیزی و برقراری عدالت اجتماعی می‌باشد. دانشمندان و مردم متدين و آگاه ما با پیروی از این مسلک، از بدو اجرای این رسالت، در مقابل استعمار و استثمار با تمام قوا و توان مقابله کردند و در صدد برآمدند تا عدالت اجتماعی را به مفهوم واقعی خویش در جامعه اجرا نمایند.

مردم کشورما، با چنگ زدن به این مسأله، ثابت نموده اند که دیگر آن ملت با داشتن تاریخ تلخ گذشته نیستند که تابع توطئه‌ها، مستمع هر صدا و پیرو هر خودکامه باشند؛ چراکه خداوند در قرآن کریم به صراحة پیروزی مومنان آگاه به تکلیف شان را وعده داده و نقشه‌های منافقان را خنثی اعلام کرده است.

۴- تقریب احزاب و گروه‌های سیاسی کشور باوی حل مشکلات جامعه:

هر جامعه در درون خود متشکل از احزاب و گروه‌هایی است که به خاطر برخی اهداف خاص تشکیل گردیده است و در سیاست‌های کلان جامعه مداخله می‌نمایند. در کشور مانیز احزاب و جناح‌های مختلفی وجود دارد که هر کدام براساس مرام و اهداف خاصی به وجود آمده‌اند و در حیات سیاسی جامعه فعالیت می‌نمایند.

بناءً با رعایت منافع علیای کشور، گسترش وحدت و تأمین عدالت اجتماعی، باید در جایگاه حقیقی خود محکم باشند و با در دست گرفتن ابتکار عمل، و توافق گردهم آیند و با حفظ اصول مشترک و پیروی از مبانی دینی، عدم جدایی دین از سیاست، مژهای خود را در برابر ملت مشخص کنند و وحدت ملت را عینیت بخشنند.

۵- ارقاب دولت و ملت:

ملت را می‌توان یک واحد بزرگ انسانی تعریف کرد که عامل پیوند آن فرهنگ و آگاهی مشترک است. این پیوند است که احساس تعلق به یکدیگر و اساساً واحد میان افراد متعلق به آن واحد نمایند و با این طریق زمینه ناامنی فردی و اجتماعی را فراهم می‌کنند.

ب: شناخت اهداف مشترک و تعیین چشم انداز پیشرفت و تعالی و فهم این نکته که از کجا شروع کرده و قصد رفتن به کجا را داریم.

افرادی که امنیت فردی و اجتماعی ما را تهدید می‌کنند دشمن مشترک ساکنان این جغرافیا هستند؛ نه دشمنان قوم، قبیله و مذهب خاصی، بناءً در شعاع تعریف وحدت ملی و به دنبال اتحاد ملت باید در مقابل آنان قرار گرفت و برای چنین حرکت اسلام را که دین اول و آخر خداوند است. **﴿إِنَّ الَّذِينَ عَنْهُ لَا يَتَكَبَّرُونَ﴾** آیت عصرا: ۱۹ عامل اصلی رسیدن به طریق مقاصد خود را بدانیم.

فرازهای اثر گزار وحدت ملی عبارتند از:

۱- همنوایی و مشارکت: میان اقسام مختلف مردم و حضور در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و... در پرتو این مهم است که قشرهای مختلف مردم، دست در دست هم می‌نهند و برای سازندگی کشور خویش گام‌های مؤثری برمی‌دارند. و سرمایه‌های مادی و معنوی ملت از دستبرد اجانب مسئون می‌ماند.

۲- در برابر تهاجمات داخلی و خارجی وقتی وحدت و همدلی میان تمامی مردم برقرار باشد، مردم، بر اساس پابندی و التزاماتی که نسبت به وطن، نوامیس ملی و سرمایه کشورشان دارند، اجازه نمی‌دهند هیچ گونه لرزشی در درون خود نسبت وفاداری به اصول اسلامی و ملی به وجود آید و محکم در برابر همه نوع تهدید، اعم از داخلی یا خارجی، مقاومت می‌نمایند.

واضح است جامعه‌ای که در آن وحدت و یکدلی حاکم باشد، کمتر آسیب پذیر است؛ زیرا در چنین ماحول به علت استحکام حکومت و حمایت مردم، دشمن امید کمتری برای رخنه در آن دارد زیرا راه‌ها را بر روی خویش مسدود می‌بینند، از این‌رو نمی‌تواند جامعه را به آسیب و بحران دچار سازد و اوضاع را متضیج نماید.

را فراهم سازند و زمینه‌های رخنه دشمنان را به داخل مزهای کشور و مردم مسدود نمایند.

همچنان نمایندگان محترم ملت در مجلسین شورا، باید به دقت مراقب باشند که مبادا خدای نخواسته تصمیم و اظهارات آنان، دلسردی و یأس را از تربیون عمومی مجلسین شورا، در سطح جامعه پراکنده سازد، مظہر اقتدار و اختیار ملت باشند...

(ج) مردم: به عنوان مهم ترین رکن تشکیل دهنده جامعه، یعنی مردم، در صورتی که با ادارات دولتی هیئت رهبری دولت هماهنگ باشند و انسجام درونی خویش را حفظ نمایند، پیروزی تمام میادین خواهد بود.

آری در سایه چنین وحدتی، دولت و سیستم های اجرایی کشور به ملت، و ملت به دولت دلگرم می شوند و با حفظ اتحاد کلمه و وحدت، در برابر تمام مصائب استقامت می کنند و تسلیم ایداد و احباب نمی شوند.

۲- عوامل اجتماعی:

عوامل اجتماعی به آن دسته از اقداماتی اطلاق می شود که دولتمردان و کارگزاران اداری دولت به منظور رفاه حال مردم و از بین بردن مشکلات اجتماعی آنان انجام می دهند مانند از بین بردن فقر، بیکاری و...

عوامل اجتماعی می تواند به شیوه های مختلف در برقراری وحدت مؤثر باشد که از تشریح آن در این مختصر مذکوریم.

۳- عوامل اقتصادی:

عوامل اقتصادی درواقع به مجموعه ای از اقداماتی گفته می شود که دولتمردان و مسئولان اجرایی یک کشور برای بهبود مشکلات اقتصادی جامعه انجام می دهند.

امروزه یکی از مسائل مهمی که می تواند در موفقیت یا رکود اهداف جامعه و دولتمردان آن سهم بسزایی داشته باشد مسائل اقتصادی می باشد. در پرتو رسیدگی به این مهم، مردم دغدغه ای برای مشکلات معیشتی ندارند و در صورت به وجود آمدن مشکلی به خوبی با

حال مجریان قانون و مسئولین رده ها چگونه می توانند محبت و اطمینان مردم را جلب کنند؟ قاعده کلی این است که بین مردم اعتماد سازی نمایند و مردم باید به آنها اعتماد داشته باشند. اگر آنان دنبال مسائل شخصی، گروهی و منطقوی خود رفته باشند، به فکر زندگی شخصی خود افتادند، دنبال تجملات و تشریفات رفته باشند، در خرج کردن بیت المال و ضایع ساختن حقوق عامه هیچ حدی برای خود قائل نشند؛ اگر هرچه توانستند خرج کردند و امتیاز هم گرفته باشند، آیا اعتماد مردم باقی می ماند؟ مگر مردم کورند و نمی بینند؟ بدین ترتیب این کشور مشهود است، همین است!! مردم هم می بینند و هم میدانند که در ادارات تصمیم گیرنده، با سرنوشت شان چه می شود!!!

قوه قضائیه نیز در کنار قوه مجریه می تواند سهمی بسیار مهم در سلامت، مسئولیت و کمال جامعه داشته باشد. قضایا در هر کشوری، جزء مجموعه های وزین و عالیقدر و برخوردار از وزانت های علمی، اخلاقی و تقواهی هستند که می توانند در ایجاد (وحدت ملت) { ما و برقراری عدالت اجتماعی و احقاق حقوق مستضعفان گام های مؤثری بردارند. عملکرد مسئولان قضایی باید به گونه ای باشد که مردم به آن اعتماد داشته باشند؛ زیرا در غیر این صورت، اعتماد عمومی مردم از بین

می رود و باز تفرقه و آشوب به جای وحدت و امنیت کشور را فراخواهد گرفت. ادارات قضایی در تأمین زندگی مردم دخالت مستقیم دارند یعنی همین که کسی مشکلی پیدا کرد، مظلوم واقع شد، یا مورد کمترین اجحافی قرار گرفت، در دل و زبان بگوید و اطمینان کند که به نزد قضایا مراجعه می کنم، تا ظالم سر جای خود بنشیند. باید چنین روحیه ای در مردم به وجود بیاید.

مجلسین شورای ملی و مشرانو جرگه نیز به عنوان قوه قانونگذار است، که قوانین کشور را تنظیم می نمایند، ضمن حمایت شان ادارات قضایی و اجرایی باید باهوشیاری و بصیرت کامل و با اقدامات شایسته و خداپسندانه موجبات رضایت عموم مردم

الزاماً وحدت اسلامی را در بین خود، با کمال قوت حفظ کنیم. نگذاریم دشمنان مغرضی که به اسم و کارگردان شان همه آشنا نیم، بتوانند یا طمع کنند که بین ملت اختلاف ایجاد کنند.

مولفه های اتحاد ملت

۱- گزینه های سیاسی:

گزینه های سیاسی به دسته ای از عوامل اطلاق می شود که دولتمردان و کارگزاران دولتی در آن ها بسیار تأثیرگذارند. در این دسته از عوامل جایگاه حکومت بسیار مهم است. حکومت مسئول از سه جنبه بررسی شدنی است:

(الف) سهم دهی علمای عامل و خبربرای آگاهی عوام، آشنایی به قواعد سیاسی و اجتماعی اسلام و هدایت مردم به وظیفه و مسئولیت شان در پرتو فرمایشات دینی که این امر از پیش زمینه های دولت وارسته است.

در حقیقت برقراری حاکمیت دینی و تحقق وحدت ملی، با سهم گیری علمای دین و یاری مردم تحقق می یابد. مردم در این صورت نیز دوستدار عدالت اجتماعی در سایه وحدت ملی بوده و از همکاری شان با علماء دریغ نمی کنند. اما در این میان وظیفه رهبری است تا به اشکال مختلف مردم را در صحنه نگاه دارد و در تمام امور از حقوق مردم دفاع نماید.

(ب) قوای سه گانه (مقنته، اجرائیه، قضائیه) و ادارات اثربازار دولتی:

از عوامل مؤثر و مهم دیگری که می تواند در رکاب رهبری، سهم بسزایی در برقراری وحدت ملی این میان مردم داشته باشد، هماهنگی قوای سه گانه در

جهت خدمت به مردم است.

ادارات دولتی، به خصوص قوه مجریه، که مجری قوانین وضع شده از سوی مجلسین شورای ملی و مشرانو جرگه آیا

قوه قانونگذار است، باید با به کار گماردن مدیران و کارگزاران لایق هدف اصلی خویش را حل معضلات اجتماعی و گرفتاری های مردم بداند و انسجام درونی را حفظ نماید.

بستر سازی | وحدت ملی | مؤثر باشد:
(الف) نزدیکی و همدلی میان نیرو های مسلح و دولت:

بدون تردید به وجود آمدن هرگونه تشنج، اختلاف و سوء اعتماد میان نیروهای مسلح، اعم از اردو، پولیس و امنیت ملی، نتیجه کارآمد و حسابده برای کشور ما خواهد داشت؛ زیرا در سایه مکدر عدم اعتماد، تشنجات و اختلافات داخلی، دشمن به راحتی در دل ما نفوذ خواهد کرد و پایه های امنیتی کشور را متزلزل خواهد ساخت. در حالیکه چشم مردم و دولت چنین است که این نیرو ها کشور را به قله رفیع اسقلال نظامی سوق داده و الحمد لله این افتخار را دارند.

فراموش نکنیم، استقلال نظامی زمانی است که کشور بدون اتكا به بیگانگان و اعتماد دولت و مردم قدرت دفاعی از خود را داشته باشد و نیز بدون وابستگی به قدرت های بزرگ از عهده پاسداری از تمامیت ارضی خود برآید. ان شاء الله ما به نیروی ذاتی و قدرت و توانایی ها و لیاقت فرزندان این ملت متنکی هستیم، می توان سهم عوامل دفاعی کشور را در استمرار و زمینه سازی | وحدت ملی | که متشکل از فرزندان صدیق همه افشار ملت اند، و در یک سنگر برای دفاع از نوامیس ملی قرار دارند برجسته دانست. پایان

در واقع فرهنگ رکن رکین هر جامعه ای است که در صورت رشد و شکوفایی آن، می توان به استقلال و خودکفایی رسید و دست بیگانگان را از رسوخ در امور فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی کشور قطع کرد.

از آنجایی که جامعه ما، جامعه ای دینی و مذهبی است، با جوامعی که صرفاً مسائل مادی زندگی مردم در میان آن ها اهمیت دارد، تفاوت های بسیاری خواهد داشت. در چنین جامعه ای در کنار مسائل مادی و معیشتی مردم، اهداف معنوی و فرهنگی آنان نیز، که با روح و قلب آنان عجین می باشد، برنامه ریزی می شود.

با این اوصاف، به طور اختصار می توان سهم مسائل فرهنگی را در تحقق | وحدت ملی | این گونه بیان نمود: با توجه به اینکه فرهنگ در بردارنده کلیه، عادات، ملکات، اخلاق و رسوم انسانی است، لذا در صورت توجه و احترام به این مقولات، می توان وحدت را در بین اقوای مختلف که دارای عادات، رسوم و خلقيات متفاوتی هستند، ايجاد نمود؛

۵- عوامل نظامی:

به آن دسته از اقداماتي اطلاق می شود که مسئولان و دولتمردان کشور به منظور بهبود اوضاع فرهنگی کشور انجام می دهند و با ايجاد مراکزی نظیر مراکز علمی، تحقيقاتی، آموزشی، کتابخانه ها، دانشگاه های خصوصی، مطبوعات و...

بسیارهای لازم برای تقویت | وحدت ملی | را تحقق می بخشن. یکی از مقولات مهمی که امروزه می تواند در دگرگونی اوضاع هر جامعه ای تأثیر بسزایی داشته باشد مقوله فرهنگ است. هر ملتی دارای ذخیره های فرهنگی است که نسبت به عمق و فraigیری و قدمت آن، باعث قوام ملی و پیوستگی افراد و نسل های یک ملت با هم و با گذشته خویش می شود. اين ذخیره ها که حاصل از آنچه تصور می شود ضعیف و ناتوان می شدیم... این است آن نیروی اصلی مردم و دولت و این سرمیں متنکی به این نیرو است.

نيروهای مسلح در واقع، به عنوان مهم ترین دشمنان نخست نابودی فرهنگی و تحلیل نا درست از فرهنگ یک ملت را مقدمه استفاده از عوامل زیر در ايجاد و

آن مقابله می کنند و انسجام درونی آن ها ابدا" از هم نمی پاشد.

دولت و مسئولان اجرایی کشور باید با توزیع عادلانه درآمد، با هرگونه فقر، فساد و تبعیض در جامعه مبارزه کنند و تلاش نمایند تا منابع و درآمدهای حاصله به صورت يکسان، در اختیار اقوای مختلف مردم قرار گیرد، به طوری که این توزیع در تمامی نقاط کشور يکسان انجام شود و هیچ فرقی بین طبقات شهری، دهاتی، عشايری(قبيلوي)، ثروتمند و فقیر نباشد.

بنابر این لازم است که مسائل اقتصادی نیز در کنار سایر عوامل دخیل، در ايجاد زمینه های مناسب برای تأمین | وحدت ملی | مورد توجه جدی مسئولان و مردم قرار گیرد. مسئولان دولتی باید به جای شعار دادن، در تحقق این مهم گام بردارند و در صدد برآيند مشکلات اقتصادی مردم را که در شرایط جاري کشور خيلي پريشان کننده و درد آور است، رفع کنند.

۴- عوامل فرهنگی:

به آن دسته از اقداماتي اطلاق می شود که مسئولان و دولتمردان کشور به منظور بهبود اوضاع فرهنگی کشور انجام می دهند و با ايجاد مراکزی نظیر مراکز علمی، تحقيقاتی، آموزشی، کتابخانه ها، دانشگاه های خصوصی، مطبوعات و...

بسیارهای لازم برای تقویت | وحدت ملی | را تحقق می بخشن. یکی از مقولات مهمی که امروزه می تواند در دگرگونی اوضاع هر جامعه ای تأثیر بسزایی داشته باشد مقوله فرهنگ است. هر ملتی دارای ذخیره های فرهنگی است که نسبت به عمق و فraigیری و قدمت آن، باعث قوام ملی و پیوستگی افراد و نسل های یک ملت با هم و با گذشته خویش می شود. اين ذخیره ها که حاصل از آنچه تصور می شود ضعیف و ناتوان می شدیم... این است آن نیروی اصلی مردم و دولت و این سرمیں متنکی به این نیرو است. دشمنان نخست نابودی فرهنگی و تحلیل نا درست از فرهنگ یک ملت را مقدمه استفاده از عوامل زیر در ايجاد و کارشان قرار می دهد.}

اسلامي و زندگانی مطلب ای

استاد محسن هنفی

زیارت: چی کله بشی طلاقی کری او دوی د خپل عدت پای ته ورسپری، نودوی د دی خخه مه راکرخوی چی د خپلو خاوندانو سره نکاح وکری چی کله دوی په بشه توکه په خپلو کی سره خوش شوی وي، به دی سره ستاسو هغه چا ته نصیحت کبری چی په الله اود آخترت په ورخ ایمان لری، دا تاسی ته دبر صفا راوستونکی او پاکوونکی کار دی، الله پوهبری او تاسونه پوهبری.

دا آیت کریمه بشی چی په واده کی به هم د میرمنی او خاوند تر منخ خوبنی وي او هم به د اسلامی دود سره سم وي. نه به جبری واده وي اونه به اسلامی ارزشتنونه په کی تربیتو لاندی کبری. د آیت وروستی برخه **ذالکُ آنَّكَ لَكُمْ** دا مطلب لری چی د دوی ترمنج په خوبنے واده د تولنی په پاک ساتلو کی دبر کتور کار دی: هم به د اخلاقی فساد مخنیوی وشی او هم به د هغه کورنیو شخیو او جکرو مخنیوی وشی چی د دی خایه را ولایری. د دی پر عکس چی کله بشخه داسی خای واده غواری چی پاک ملن په هلتنه خوندی او طبیعی مشروع غوبنی پی پوره کبری، خود هغی د غوبنی پر خلاف داسی چا ته په زوره واده شي چی د هغی خوبن نه وي، طبیعی مشروع غوبنی پی هلتنه نه پوره کبری. د دغه کار په پایله کی دغه پاک لمبی بشخه زنا ته مجبوره کبری او داسی کری په خپله د خرابی اور ته ملن و هل او تولنه د فساد پر لور هخ قول دي.

د خاوند او مبرمنی تر منخ په مشروع دول خوبنی د هغه خایه هم بشکاري چی پیغمبر ﷺ ویلی: **الْأَئِمْمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيَهَا، وَالْإِكْرَ شَتَّانَدُنْ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صَمَّانَهَا.** ^{۲۲}

زیارت: پی مبره بشخه د خان په هکله تر خپل ولی دبره حقداره د او د پیغالي د واده په اړه

مه کوه. پی شکه چی اسراف کوونکی د شیطانانو ورونه دی او شیطان د خپل رب ناشکره دی. تبذر له «بذر» خخه اخیستل شوی دی. «بذر» د غنمو او نورو دانو تخم ته ویل کبری. د تبذر مطلب دا چی مال هر لوري ته د تخم په خپل پا�ل شي. له تبذر خخه منع مطلب دا چی مال بی ضرورته مه ضائع کوی. ورپسی وايی: اسراف کوونکی د شیطانانو ورونه دی. نو دا توري د اسراف شدید حرمت بشی: خکه له یوپی خوا دا خبره ده چی قرآن کریم پر معمولی شیانو خوک د شیطان ورور نه کنی. له یوپی خوا دا خبره ده چی په پای کی وايی: شیطان د خپل رب ناشکره دی او د الله تعالی په وراندی دا دول ناشکري تینګه حرامة ده.

دا چی آیا زمور په هیواد کی دونه خه دول دی؟ اسرافونه لری که پی نه لری؟ دا به دبر بیان ته ارتیا نه لری. خو بیا هم لر وروسته ورته را کرخو. اوس په لنډه توکه دا بیانوو چی په اسلامی واده کی کوم شیان په کار دی؟

لومړۍ: په واده کی د خاوند او مبرمنی په خوبنے یو د بل انتخاب: خکه واده د دوو انسانانو «نرا و بشی» تر منخ اوردمهاله ترون دی چی د ژوند تر پایه به کې ژوند کوي. نو په دې کی د واده کوونکی انسان رضایت تر تولو مهم دی: خکه د خپل ژوند سره پی ترپی خبره ده او په دې قرآن کریم اونبوي احادیثو تصريح هم کړه ده: الله تعالی ولي:

﴿وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَلْلَهُمَّ أَجْلِهِنَّ فَلَا يَضُلُّهُنَّ أَنْ يَنْكِحُنَّ إِذَا تَرَأَسْتُمُّ بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكُمْ يُوعَظُونَ مِنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَأَيْتُمُ الْأَخْرَ ذَلِكُمْ أَنَّكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنَّمُّ لَا تَعْلَمُونَ﴾ ^{۲۳۲}

په کوم هیواد کی چی اسلام قانون وي، هلتنه ارتیانه وي چی له هرشی په پای کې «اسلامی» صفت ور زیات شي: خکه کوم خای چی اسلام قانون وي هلتنه قانونی کړنی اسلامی وي، خوبه او سني ګډود دور کي د دبرو شیانو په پای کی اسلامی او غیر اسلامی توري اضافه شوی دی، واده هم یوله هفو شیانو دی چی اسلامی او غیر اسلامی توري په پای کی ور زیات شوی دی. اوس که وضاحت وغوبنیتل شي چی اسلامی واده خه ته ویل کبری؟ زمور د خلکو تر منخ په عملی دکر کی دا خبره دېر مشهوره ده چی اسلامی واده هغه دی چی د موسیقی په کې نه وي، د موسیقی خای د کوم عالم نصیحت او موعظی ته ورکول شي، نور که هرڅوره اسراف، دېر ولور او نور هر دول ناوره دودونه ولري، د هغه په وجهه پی دېر ناخبره خلک غیر اسلامی نه بولی. دا په داسی حال کی چی اسراف تر موسیقی دېر ناروا دی؛ خکه موسیقی که نور رقص او بی حجابی له خان سره ونه لری، نولېر تر لریه پی په حرمت کي خواختلاف شته.^{۱۱}

اما د اسراف د حرمت په اړه صريح **عَنْ نَصْوَصٍ**: آيتونه او حدیثونه شته:

الله تعالى ويلي دی: **وَكُلُّوا وَشَرِبُوا لَا شَرْفُوا إِنَّمَا لَا يُحِبُّ الْمَسْرِفَنَ** ^{۲۱} الاعراف:

زیارت: خوری، خښی، خوا اسراف مه کوی؛ خکه الله تعالی اسراف کوونکی نه خوبنی. **وَمَاتَ ذَا الْقَرْنَ حَقَّهُهُ وَالْمَسْكِينَ وَابْنَ الْتَّسْبِيلِ وَلَا بَذْرٌ تَبْذِرًا إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيَاطِينُ لِرَبِّهِمْ كَوْرَا** ^{۲۲-۲۳} الاسراء:

زیارت: خپل «قرب»، مسکن او مسافرته د هغه حق ورکړه او اسراف

ښخو لپاره کالی یاست.
نو چې دواړي خواوي یو بل ته اړتیا لري، ولی
ښځی دومره سخت شرائط او رواجونه رامنځ
ته کوي چې خانونه یې له واده خڅه ېږي
کري وي؟ د رواج پرته بل چا مجبوره کري
دي؟

د افغانستان غوندي غرب هیواد کي د ولور
او هوټل په مصرف دېرولو کي سیالي ېږي
او نامعقوله لاره ده. په دې هیواد کي په
مصرف لېرولو کي سیالي په کاره. هونسیار
انسانان هغه دي چې نورو ته لو مصرف دود
چور کري. د واده مصرف لېرولو کي سیالي
دود کول باید لوی شخصیتونه شروع کري.
ستاسو د لارښود (پېغمبر ﷺ) د مېرمني او
لونو ولورونه او د واده مصارف خومره ول؟
د واده مصرف او ولور که هغومره دېرولي
چې د تولني د عامو خلکو تروس لور وي، د
ناروا توب لپاره یې دېر دلائل دي: اول دا چې
مشروع واده ته د رسبدو په وراندي خند
جورېږي. خوانان او پېغلهاني دواړي خواوي ېږي
واده پاته کبیري او ناروا ته مجبوره کبیري.
دوم دلیل ئې دا دی چې لور ولورونه او په
هوټلونو کي دول - دول مصارف اسراف دی
جي مخکي ېې د حرمت دلائل یاد شول.

درېبیم دلیل دا چې د پېغمبر ﷺ د تکلاري خڅه
دېرېبی حده مخالف کاردي: قال: عَمَرُ بْنُ
الْخَطَّابِ: لَا تَعْلَمُوا صَدَقَةَ النِّسَاءِ، فَإِنَّهَا لَوْ
كَانَتْ مُكْرِمَةً فِي الدُّنْيَا، أَوْ تَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ لَكَانَ
أَوْلَأَكُمْ يَهَا نَبِيُّ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، «مَا عَلِمْتُ رَسُولَ
اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَكَحَ شَيْئًا مِنْ نِسَائِهِ وَلَا أَنْكَحَ شَيْئًا
مِنْ بَنَائِهِ عَلَى أَكْثَرِ مِنْ ثُنُثِ عَشْرَةِ أُوقِيَّةٍ». ^{۱۰}

زېړاړه: خبرښي د سخو په ولورونو کي د حده
تبري مه کوي؟ خکه که دا په دنيا کي عزت او
د الله په خوا کي تقوا وای، نود دي کار دېر
ور بیا د الله پېغمبر ﷺ وو. مانه نه

معلومېږي چې پېغمبر ﷺ دی خپلي

کومي مېرمني تر (۴۸۰) درهمه دېر
ولور وکړي وي یا دې خپله کومه

لور تر دغه په زبات ولور واده کري
وي. دلته خینې خلک په شعوري او

خینې په غير شعوري دول یو بل خه
اضافه کوي چې واي: د عمر رض له

دغه بیان وروسته یوه بشخه ولاړه
شوه ونې ويل چې ته دا حق نه لري
چې د ولور له دېرولي ممانعت وکړي
خکه الله تعالى ويلی: **﴿وَمَا يَنْهِمُ
إِنْهَدَنَهُنَّ قَنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ
شَيْئًا﴾**

دویم: ولور مېرمني ته ورکول
د اسلامي وده بله خانکونه دا ده چې ولور
مېرمني ته ورکړه شي. ولور په حقیقت کي
بواړي د مېرمني حق دي: الله تعالی امر کړي
دی چې ولور به خپله مېرمني ته په روښتیا
دول ورکول کبیري:

**﴿وَمَا أَنْوَ أَلْيَسَةَ صَدَقَتِهِنَّ غَلَةً فَإِنْ طَنَّ لَكُمْ عَنْ
شَوْقِ وَمِنْهُ فَسَاسَ عَلَوْهُ هَيْنَكَارِي بِكَارِي﴾**

زېړاړه: بشخو ته دوی تاکل شوی ولورونه
ورکړي. که دوی د خپل زړه په خوبنه د هغه
څه شي درکړنوه ګه بې زحمته حال واره
وځورئ.

کومي بشخی چې واده ورسره ناروا دی، د
هغوي تريبان وروسته الله تعالی دېلی:

**﴿وَأَحَلَ لَكُمْ مَا وَرَأَهُ ذَلِكُمْ أَنْ تَسْتَغْوِيَ أَتَأْنُوكُمْ
عَصْمَيْنِ عَيْرَ مَسْفِعِيْنِ فَمَا أَسْتَعْمَمُ بِهِ مِنْهُنَّ
فَأَتُوْهُنَ أُجَرَهُرِيْنَ فَرِضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَضِيْتُمُ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيْمًا
حِكْمَاتِكُمْ﴾**

زېړاړه: له یاد شویو بشخو پرته نوري درته روا

دي چې تاسي ئې په خپل مالونو وغواړي په
داسي حال کي چې نکاح کوونکي یاست نه زنا
کوونکي، نوکومي بشخی چې تاسي کته
ورڅخه اخیستې وي د هغوي تاکلی ولور
هغوي ته ورکړي، او د تاکلی ولور وروسته
چې پرکوم خه تاسي (دواړه لوري) سره
راضي شئ، په هغه کي پرتاسي خه کناه
نشته، بي شکه الله پوره پوه حکمت والا دی.
له دغو ايتونو خڅه دلور په اړه خو خبرې
ښکاري:

أَ وَلُور د بِشَعْيٍ خَيْلٌ حَقٌ دِيْ. دِ بِشَعْيٍ لَهْ
خُوبِنِي پرته هیڅوک په کې د لاسوهې حق
نه لري.

ب) ولور د نراو بشخی دوارو په خوبنه تاکل
کړي. نو په کاره د چې ولور هغومره وي چې
نه پرخاوند تحميلى او جېږي تېل شوی وي
او نه د تولني د عامو خلکو تروس پورته وي.
ولور د نارينه له لوري مېرمني ته یو اکرام
خرکندول دي، د بشخی قيمت یا بېنه نه ده:
خکه بشخه آزاد انسان دی پلورول ېې لوي

جرم دي.

بشخه دي پر خپل ژونډ ملي (مېړه) دومره
دروند بارنه اېږدي چې د ستومانۍ (ستريما)
او د دوی تر منځ د کړکي ايجادولو لامل شي.
کډ کور ته یوازې نراپتیا نه لري. بشخه هم
کډ کور ته اوپتا لري. الله تعالی ويلی:
﴿مَنْ لَيَأْتِشْ لَكُمْ وَأَتَمْ لَيَأْتِشْ لَهُنَّ﴾

زېړاړه: بشخی ستاسو لپاره کالی دی او تاسو د

به اجازه ورڅخه غوبښتل کبیري او دې اجازه
چوبېتیا ده.

پورته حدیث کي د یادي شوي بې مېړه بشخی
په معنی کي کوندې بشخه خواتفaci او یقیني
دول داخل ده، د پېغله په هکله اختلاف دي.
يو شمېر عالمان د دې لفظ اصل معنی ته په
کتو سره واي: کوندې او پېغله دواړي په دې
لفظ کي داخل دي: خکه د «الْأَيْمَ» لفظ په
عربي کي بې واده انسان ته ويل کبیري. خو په
مقابل کي نور عالمان واي: دا لفظ که خه هم
په عربي کي کوندې او پېغله دواړو ته ويل
کبیري، خو دلته پېغله وروسته په جلا دول
ياده شوې، نو دلته مراد یوازې کوندې کبدای
شي. ليکن د دليل په لحاظ قوي خبره دا ده
چې په واده کي رضایت خپله د بشخی معتبر دي
او د بشخی دولي اجازه هم لازمي ده: خکه په
دې حدیث کي د افعل تفضیل (احق) لفظ د
 بشخی د حق دبرشت او دولي د حق کدون
ثابتوي او د نبی ﷺ په دور کي د بشخی تېښتل
او خپل سره واده ثبوت او تایید هم نه لري.
بلکي د بشخی دولي خڅه په درناوي اجازه
غوبښتل کبදله ^۳ ترڅودا یوه درنه دوامداره
دوسټي شي او دا عقلاني وجه هم لري. هغه دا
چې که دا بشخه یو غلط جکړه مارخاوند
انتخابوي، سبا یې د جکړې سرخورې پېړته
پلار او ورور ته راجع کبیري. نو په دې خاطرد
هغوي مشوره او اجازه هم اړينه ده. ليکنولي
ته ئې دا حق هېڅکله نه دی ورکړي چې بشخه
داسي خاړ واده کري چې دې نه وي خوبن.
که داسي صورت را منځ ته کبیري، په هغه
صورت کي دې حکومت مداخله کوي: خکه
دا دول جېږي واده د پېغمبر ﷺ په قول دور کي
نه دی منل شوې، بلکي پېغمبر ﷺ جېږي واده
رد کړي دي: د دې خېږي پخالی هغه حدیث
شریف هم کوي چې قاسم نې نقلوي، واي:

أَنْ اُمْرَأَةٌ مِنْ وَلَدٍ حَقْرَ، تَحْوَقْتُ أَنْ يُرْوَجَهَا وَلِيَهَا
وَهِيَ كَارِهَةٌ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْ شَيْخِيْنَ مِنَ الْأَصْلَارِ: عَنْ
الرَّحْمَنِ وَمَجْمَعِ الْيَتِيْنِ جَارِيَة، قَالَا: فَلَا تَخْتَسِنِ، فَإِنَّ
خَنْسَاءَ بَنْتَ حِدَامَ أَنْكَحَهَا أَبُوهَا وَهِيَ كَارِهَةٌ، فَرَدَ
الْيَتِيْنِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ». ^۴

زېړاړه: د جعفر د اولادې یوه بشخه وپېډله چې
د دې ولې به ئې د دې دناخوبنې په حالت کي
چا ته واده کبیري، نو دې د انصارو دوو عالمانو:
عبدالرحمن او مجتمع الیتی جاریه، قالا: خکه خنساء بنت
دوایرو وویل: ته مه وېږدې: خکه خنساء بنت
خدمات پلار چا ته په نکاح ورکړي وه په داسي
حال کي چې دا ناخوبنې وه. نو پېغمبر ﷺ هغه
واده بېرته رد کړ.

ناروا حرکات به نه وي. لنده دا چي واده کله خوک د اسلام سره سم ترسره کوي، نوله اوله تر آخره دي د اسلام لارسوني به کي رعایت کوي؛ لکه نکاح د داور و په خویشه ترسره کول، په مشروع دول مهر مبرمني ته ورکول، د هر دول اسراف خخه به واده کي دده کول چي نه به دلوري کي اسراف وي او نه هم د واده لپاره په هوتلونو کي اسراف وي. يو شخجه به د بلي په بدل کي نه ورکول کبري. د نارينه او بشخو تر منځ به کبودي او پي حجايي نه وي.

مراجع:

- ١- د تفصیل لپاره وکوره: صحیح البخاری حدیث نمبر: ٥١٦٢، و نبل الأوطار باب الدُّفَّ وَالْهُوَ فِي النِّكَاحِ وَبَابُ مَا جَاءَ فِي اللَّهِ الْهُوَ، والمحل بالآثار مسألة بیع آلات الْهُوَ. همه مخکنی مرجع.
- ٢- صحیح البخاری کتاب النکاح باب مُنْ قَالَ: لَا نَكَاحٌ إِلَّا بُولِيٌّ. ٥١٢٧ وکوره.
- ٣- صحیح البخاری کتاب الحیل باب فی النکاح: ٦٩٦٩ وکتاب النکاح باب إِذَا زَوَّجَ ابْنَتَهُ وَهِيَ كَارَهَةً فَنَكَحْهُ مَرْدُودٌ.
- ٤- صحیح البخاری کتاب البيوع باب إِثْمَ مَنْ باعَ حُرًّا: ٢٢٢٧ وکوره.
- ٥- سنن الترمذی حدیث نمبر: ١١١٤.
- ٦- تفسیر القرطبی [١/ ٢٨٧] تر همدی سورۃ النساء ٢٠ نمبر آیت لاندی.
- ٧- السنن الکبری للبغیقی [٧/ ٣٨٠] حدیث نمبر: ١٤٣٦.
- ٨- تفسیر ابن کثیر [٢/ ٢١٣] و المقادص الحسنة [ص ٥١٢] و کشف الخفاء [٢/ ١٣٩].
- ٩- په دی اړه تفسیر الطبری: ٥١٧/ ١٣ وکوره.
- ١٠- القسیر الکبر للفخر الرازی: ١٣/ ١٠.
- ١١- البحر المحيط: ٣/ ٥٧١ وکوره.
- ١٢- صحیح مسلم کتاب النکاح باب تَحْرِيمِ نَكَاحِ الشَّغَارِ وَبُطْلَانِهِ: ١٤١٥.
- ١٣- همه مخکنی مرجع: ١٤١٦.

فَنَطَارًا لَا يَدْلُلُ عَلَى حَوَازِ إِبَيَاءِ الْفَنْطَارِ كَمَا أَنَّ قَوْلًا: لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَهُ^{الآیة: ٢٢}
لَا يَدْلُلُ عَلَى حُصُولِ الْأَلْهَةِ، وَالْحَاقِلُ اللَّهُ لَا يَلْزُمُ مِنْ جَعْلِ الشَّيْءِ شُرُطًا لِشَيْءٍ أَخْرَى كَوْنُ ذَلِكَ السُّرُطُ فِي نَفْسِهِ جَائِزٌ الْأُنْوَافُ.^{الآیة: ١١}

ڙیاوه: زما په اند په دغه آیت کي دلور

ڇبروالی پر جواز هیخ دول دلالت نشته؛ خکه

د^{هـ} وَمَآتَيْتُمُ اِعْدَاهُنَّ قَطَارًا^{الآیة: ٢٠}

جمله د بير مال پر ورکولو دلالت نه کوي؛

لکه د^{هـ} لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَهُ^{الآیة: ٢١}

جمله چي د معبدانو (خدایانو) پرشتون

(مشروعیت) دلالت نه کوي. حاصل دا چي

يو شی د بل شي لپاره شرط کول پر دې

دلالت نه کوي چي شرط دي په خپله

مشروع وي. مفسر ابو حیان نحوی هم دغه

نظر تأیید کوي دي.^{الآیة: ١٢}

درېبیم ډا چي مخی / بدل یاسري به په واده ګي نه وي:

بدل دا دی چي بشخه په بشخه بدله کوي یوه

يا د بلي ولور يا پي د لور یوه برخه جوره شي

يا ورته شرط شي. چي دا هم د هفو تبرو

شويو دلالتو مخالف کاردي چي بشخه ته د

ولور حق ثابتوي او هم له دي حدیث

مخالف کاردي چي پېغمبر^{ویلی:} مخالف کاردي چي بشخه^{ویلی:}

«لَا شَغَارٌ فِي الْإِسْلَامِ». ^{الآیة: ١١}

ڙیاوه: په اسلام کي مخی «سری / بدل» نشته.

عن ابی هریثة، قال: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشَّغَارِ» رَأَدَ ابْنُ نُعْمَانَ: "وَالشَّغَارُ أَنْ يَقُولُ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ: رَوْجَنِي ابْنَتَكَ وَأَرْوَجُكَ ابْنِتِي، أَوْ رَوْجَنِي أَخْتَكَ وَأَرْوَجُكَ أَخْتِي". ^{الآیة: ١٤}

ڙیاوه: د ابواهیره^{ویلی:} خخه روایت دی چي پېغمبر^{ویلی:} د مخی له نکاح خخه منع کوي ده.

ابن نعیم (رواوی د شغار په تفسیر کي زباتوي) واي: مخی دي ته واي: چي سري بل

سری ته واي: خپله لور ما ته په نکاح راکره، زه خپله لور تا ته په نکاح درکوم.

خپله خور ما ته په نکاح راکره، زه خپله خور

تا ته په نکاح درکوم.

په دی اړه چي کومو فقهاء کرامو خه خبره

کري ده، هغه ئې د دې لپاره نه ده کوي چي

بدل نکاح کناه نه لري. بلکي واي: که واقع

شي، نو خپني واي: د نافذ کبدو لپاره ئې لاره

دا ده چي مهر مثل ورته وتاکل شي، وروسته

نافذه شي.

په اصل کي پي هفوی هم کناه بولي.

څلوره: دا چي پي حجايي، د نارينه او بشخو تر

منځ کبودي، یوبل ته بشکاره رقص او نور

وای: په پاکي عمر^{ویلی:} وویل: بشخه حق ته ورسبدله او سری خطا شو.^{ویلی:}

خود ډغه روایت د سند او من له پلوه کمزوری دی. د سند په لحاظ خبره خوی په ده چي

بېهي د ډغه روایت نقلولو وروسته ویلی: هدا مُنْقَطَعٌ.^{ویلی:} يعني سند پي پري دی. این کثير او

نورو علماؤ هم د ډغه اثر سند پي بل.^{ویلی:}

د معنی په لحاظ هم سم نه دی: هکه د آیت مطلب د بېر مال پر ورکولو دلالت نه کوي. بلکي بېر

مال پي د شرطیه جملې وروسته ياده کري.^{ویلی:}

وای: **وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَسْتَبِدَّاً لَرْجَعَ مَكَانَ رَجَعَ وَمَآتَيْتُمُ اِعْدَاهُنَّ قَطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ**^{الآیة: ٢٠}

ڙیاوه: که تاسو یوه مبرمن د بلي مبرمني پر خای راوستل غواری په داسي حال کي چي هغې ته مو دېر مال هم ورکري وي، تو هېڅ شی مه ورڅخه اخلي. دلته بېر مال ورکول که د شرطیه جملې (ان اردم) لپاره حال وي، هم د فرضي قيد حیثیت لري پر وقوع او مشروعیت ئې دلالت نه کوي لکه دغه آیت

جي واي:
وَمَا كَانَ أَنَّ اللَّهَ يَعْذِبُهُمْ وَأَنَّ فِيهِمْ وَمَا كَانَ أَنَّ اللَّهَ يَعْذِبُهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ وَمَا لَهُمْ أَلَّا يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصْدُونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَ لَهُ^{الآیة: ٣٤ - ٣٣}

ڙیاوه: الله مشرکانو ته عذاب نه ورکوي په داسي حال کي چي ته یې په منځ کي یې. دا رنکه الله دوي ته عذاب نه ورکوي په داسي

حال کي چي دوي بخښه غواړي. د دوي په هکله خه مانع شته چي الله عذاب ورنکوي په

داسي حال کي چي دوي د مسجد حرام خخه مخنیو کوي او دوي ئې متوليان هم نه دی.

دلته اول آیت(٣٣) د مشرکانو استغفار د

حالیه جمله په توکه ذکر کوي او په ورپسې آیت(٣٤) تصریح کوي چي دوي

مغفرت نه غواړي؛ هکه واي: د دوي

به هکله د عذاب هېڅ مانع نشته.

مطلوب دا که دوي بخښه غوبښتی

وای، الله عذاب نه ورکوي. خو بخښه ئې نه ده غوبښتی نو اوں ئې د عذاب

هېڅ مانع نشته.^{ویلی:}

او که پر شرط (وان اردم) عطف وي،

په هغه صورت کي خواهیش ده چي پر وقوع او مشروعیت دلالت نه کوي.

امام رازی ویلی:
وَعِنْدِي أَنَّ الْأَيَّةَ لَا دَلَالَةَ فِيهَا عَلَى جَوَازِ الْمُغَالَةِ لِأَنَّ قَوْلَهُ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ^{ویلی:}

کارکردها و گزارش‌ها

خبرنگار: حاجی توکل بخشی

ملاقات وزیر ارشاد، حج و اوقاف با رئیس بانک آسیائی

پنجشنبه مورخ ۱۳۹۸/۷/۲۵ محترم مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف در دفتر کارشناس بانک آسیائی در حالیکه عده ای از هیئت رهبری وزارت حضور داشتند، ملاقات تعارفی به عمل آورد.
ابتدا طرفین روی موضوعات مورد علاقه بخصوص نقش وزارت در تامین صلح و امنیت در کشور بحث و تبادل نظر نموده ضمن قدردانی از کمک‌های بانک آسیائی خواهان تداوم این کمک هاشدند.
بعداً رئیس بانک آسیائی درمورد صحبت نموده و عده‌ی همکاری همه جانبه نمودند.

دیدار شارژ دافیر سفارت چین با وزیر ارشاد، حج و اوقاف

سه شنبه ۳۰ میزان ۱۳۹۸ مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف در دفتر کارشناس با آقای وانگ داوکس شارژ دافیر سفارت چین در کابل و هیات همراحت ملاقات نمودند.
آقای وانگ داوکس خواهان تامین روابط بین علمای دو کشور گردیده و از وزیر ارشاد، حج و اوقاف جمهوری اسلامی افغانستان دعوت بعمل آورده تاطی سفری از شهرهای ارمچی و بیجینگ دیدار و با رهبران مذاهب، علمای مراذک اسلامی، مسلمانان و مساجد مشهور چین دیدن بعمل آورند و این دیدار می‌تواند روابط دو کشور را بهبود و مستحکم نماید.
سپس مولوی عبدالحکیم منیب ضمن خوش آمدید به مهمنان و سپاس گزاری از کشور چین مبنی به دعوت شان، فرمودند: چین یکی از کشورهای بزرگ جهان بوده و مردم افغانستان به کشور شما منحیث یک همسایه نیک نگریسته و از همکاری‌های شما سپاس گزاری می‌نمایند و این روابط برای دولت جمهوری اسلامی افغانستان مهم و با ارزش می‌باشد.
دو طرف روی گسترش روابط میان دو کشور و مسائل تقریب بین مذاهب تبادل نظر نمودند.

جلسه مقدماتی پیرامون ارزیابی پروسه حج سال ۱۳۹۸

یکشنبه ۱۴ میزان جلسه مقدماتی پیرامون ارزیابی پروسه حج سال ۱۳۹۸ و به منظور تشخیص نقاط قوت و ضعف این پروسه و دریافت راه حل‌ها و بهترسازی خدمت رسانی برای حجاج در سال آینده تحت نظر استاد تاج محمد مجاهد معین اداری و مالی وزارت ارشاد، حج و اوقاف در دفتر کارشناس تدویرگردید.
این جلسه که به اشتراک مسوولین و هیئت رهبری وزارت دایرگردیده بود پیرامون زوایای مختلف پروسه حج بحث و تبادل نظر صورت گرفت و قرار بر این شد که در جلسه بعدی از روسای ولایات دعوت بعمل آید تا نظریات آنها نیز شامل پلان و برنامه سال آینده گردیده و یک پلان جامع عملی روی دست گرفته شود.

پروژه ایجاد کمپیوتر لب در مساجد و مدارس رسم‌آغاز گردید

چهارشنبه اول عقرب به ارزش (۱۰) میلیون افغانی پروژه ایجاد کمپیوتر لب در مساجد و مدارس طی محفلي توسط محترم دکتور امین الدین (مظفری) معین مسلکی وزارت درمسجد حاجی عبدالرحمن واقع پارک زرنگار کابل افتتاح گردید.
در این محفل برعلوه هیئت رهبری وزارت، مسؤولین شرکت (اترا) و عده‌ی از علمای کرام شرکت ورزیده بودند.
ابتدا محفل با آیات چند از کلام الله مجید توسط محترم قاری مبین امام مسجد متذکره آغاز گردید.

بعداً محترم دکتور امین الدین مظفری معین مسلکی وزارت صحبت نموده ضمن قدردانی از شرکت (اترا) نقش تکنالوژی را در شرایط کنونی در جامعه بر جسته ساخته افزود: به اساس هدایت جلالتماب رئیس جمهور تمامی مدارس و مساجد با وسایل تکنالوژی مجهز می‌گردد که خوشبختانه امروز با همکاری شرکت (اترا) به ارزش (۱۰) میلیون افغانی پروژه کمپیوتر لب را در مساجد و مدارس افتتاح می‌نماییم که در این راستا همکاری شرکت اترا بسیار مهم و قابل قدر است، به ادامه از تمامی مسؤولین تقاضا نمود تا در حفظ و نگهداری وسایل دست داشته سعی و تلاش جدی نمایند.

بعداً آقای هاشمی معاون اداری و مالی شرکت (اترا) صحبت نموده گفت: شرکت (اترا) مصمم است تا با وزارت ارشاد،

حج و اوقاف همکاری های دوامدار داشته باشد، زیرا نقش علمای کرام در جامعه بسیار مهم است، الحمد لله در شرایط کنونی علمای کرام و امامان مساجد باتکنالوژی دسترسی کامل دارند و مامیخواهیم تا زمینه های بیشتری را برای آنها مهیا نماییم موصوف به ادامه سخنان شان گفت: در نظر است تا با همکاری وزارت ارشاد، حج و اوقاف در سال آینده پروژه (۹۵) میلیونی را در مربوطات وزارت ارشاد، حج و اوقاف در مرکز و ولایات روی دست گیریم، از جمله: ایجاد کتابخانه دیجیتالی و ایجاد مرکز تحقیقاتی الکترونیکی نیز شامل آن می باشد.

در آخر مقاله کمپیوترب پاک باحضور داشت مسؤولین شرکت (اترا) توسط دکتور امین الدین مظفری رسماً در مسجد حاجی عبدالرحمن واقع پارک زرنگار افتتاح شد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف و لایت میدان وردگ

در بخش مدیریت عمومی احتساب:

- اشتراک در کمیسیون ولایتی تحت ریاست شاروالی که درنتیجه چک و کنترول بازار و لایت و جمع آوری مواد خوراکی و مشروبات تاریخ تیر شده از دکاکین بازار جمع آوری گردید.
  - در مورد پاک نگهداشتن محیط زیست و اهمیت سرسبزی مطابق دین مبین اسلام وعظ و تبلیغ صورت گرفت.
  - جلسه که در شفاخانه (۴۰) بستر دایر گردیده بود، روی اضرار مواد مخدر بحث همه جانبی صورت گرفت.
- مدیریت تعليمات علوم دینی و تدریب ائمه:
- روی موضوعات: مبارزه جدی علیه فساد اداری، تشویق و ترغیب نمودن اهالی متدين جهت آموزش علوم دینی، احترام به والدین و رعایت حقوق آنها، جلب توجه مردم به حفظ الصحه و محیط زیست، عواقب منفي ازدواج اطفال زیر سن، اضرار خشونت علیه اطفال، منع جذب اطفال زیر سن در صفوف اردوي ملي و پولیس ملي، اضرار مهلك عرف و عنعنات ناپسند موجود در جامعه موعظه های دینی صورت گرفت.
  - تشویق و ترغیب تجار، موسسات خیریه و اشخاص خیر اندیش جهت کمک نمودن به مدارس و دارالحفظ ها.

برنامه اوقاف:

- عقد قرارداد سالانه با (۱۷) نفر مسأجر دکاکین ساحات وقفی مسجد دست توب و عثمان غنی انجام شد.
- تعقیب و پی گیری اسناد زمین های اوقافی که تحت دوران محاکم قرارداد.
- مکاتیب متعدد در رابطه به جایداد های وقفی و غصب شده از طرف زورمندان به مراجع ذیربط ارسال گردیده است.
- در رابطه به اهمیت و تادیه عشر و زکات به ملا امامان مساجد وظیفه سپرده شده تا از طریق منابر و مساجد در مورد موعظه های دینی ایراد نمایند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف و لایت بامیان

در بخش مدیریت عمومی اوقاف:

از زمین های وقفی قریب غورز لاب آبدال و پای بوم تنور سراب بازدید زمین پایبوم سالانه به مبلغ (۱۲۰۰۰) افغانی به مدت سه سال قرار داد گردید.

دو بخش آمریت ارشاد:

- درباره اهمیت ثبت تولدات، مبارزه علیه فساد اخلاقی، پیامدزشت مواد مخدر، فضیلت تعلیم و تربیه، اهمیت صلح، حرام بودن قتل و کشتار انسان های بیگناه، ضرورت حسن اخلاق در زندگی، فضیلت ماه مبارک رمضان، مقام روزه داران، اهمیت وحدت و همدلی، حمایت از نیروی های امنیتی کشور، منع خشونت علیه زنان و ابلاغ اطلاعیه کمیسیون مبارزه با منکرات و مفاسد اخلاقی، موضوعات فوق الذکر تعیین و بواسطه خطباء و امامان مساجد ابلاغ شد.
- جلسه ماهوار کمیسیون مبارزه با منکرات و مفاسد اخلاقی با حضور داشت رئیس ارشاد، حج و اوقاف، نهاد های دولتی، شورای علماء، نمایندگی دفاتر مراجع تقلید، خطباء و امامان مساجد رسمی تدویر گردید.
- در جلسه شبکه محافظت اطفال و ارایه فعالیت های ریاست ارشاد، حج و اوقاف در رابطه به اطفال.
- در بخش اعمار، ترمیم و تجهیز مساجد، مسجد جامع الغدیر ولسوالی یکاولنگ، اعمار مسجد جامع خاتم الانبیا جیکر خیل مرکز بامیان، ترمیم مسجد جامع خالد بن ولید، تکمیل جدول تجهیزات ترتیب و به وزارت گزارش داده شد.
- به تعداد ۲۷ نفر ملا امامان مساجد در سیمینار تحت نام حقوق اطفال و تغذیه سالم به موسسه محترم بنیاد آقا خان معرفی و اعزام گردید.

در بخش مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه:

- در بخش بحث های علمی با هماهنگی ۷ نفر از خطبای نماز جمعه و جماعت وکمیسیون مبارزه با مفاسد اخلاقی، با موافقت رادیوی محلی جهت نشر و تبلیغ مبارزه با مفاسد اخلاقی و فساد اداری بحث های علمی صورت گرفت.
- تعداد (۱۵) تن از مراجعین به کتابخانه مراجعه و کتاب های مورد نیاز شان را به عاریت گرفته و بعد از مدت معین حل مطلب و به کتابخانه تسليم داده شد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولايت هرات

پلانهای تبلیغاتی هر هفته توسط مدیر اطلاعات و ارتباط عامه ترتیب و برای ابلاغ به خطبای کرام و یک نقل آن به تلویزیون ملی جهت نشر ارسال گردید.

• راجع به اهمیت ادای صله رحم که یک وجیبه شرعی بوده و سبب ایجاد محبت بین خانواده ها و جامعه اسلامی می گردد. و راجع به اجر و ثواب دنیوی و اخروی قطع کننده صله رحم که گناه عظیم است تبلیغ همه جانبه صورت گرفت.

• راجع به اجتناب و خودداری مسلمانان از انجام گناه و معصیت از قبیل: کذب، غیبت، قسم ناحق، سرقت، ظلم، بی عدالتی، رشوت، قمار و فریب دادن برادر مسلمان، اضرار و عواقب ناگوار آن و نهی شدیدی که درباره مرتکبین آن آمده است از طریق منابر و مساجد به سمع مردم ابلاغ گردید.

پیرامون استفاده از تولیدات داخلی و فرآورده های زراعی و باudarی که حمایت از محصولات وطنی بوده و در جهت رشد اقتصاد کشور کمک می نماید محافل و سیمینارها و تبادل نظر صورت گرفت.

رئیس ارشاد، حج و اوقاف و مدیر اطلاعات و ارتباط عامه در جلسات، محافل و سیمینارهای که از طرف نهادهای دولتی و غیر دولتی دائم گردیده است اشتراک به عمل آوردند.

• مدیر اطلاعات و ارتباط عامه در محفل کمپاین جوانان در پروسه صلح که از طرف شبکه زنان در صالحون کنفرانس های اطلاعات و فرهنگ برگزار گردیده بوده اشتراک و پیرامون اهمیت و ضرورت صلح، اضرار و عواقب جنگ و نقش جوانان در آوردن صلح صحبت نمودند.

• و هم چنان اشتراک در جلسه کمیته ولایتی راجع به تطبیق واکسین پولیو، همکاری ارگانهای زیربسط در بخش صحت، آگاهی دهی از طریق مساجد و منابر برای والدین و اولیای اطفال توسط ریاست ارشاد، حج و اوقاف در شهر هرات و ولسوالیها جهت آگاهی مردم از طریق منابر و مساجد درخصوص اهمیت و ضرورت واکسین اطفال زیر ۵ سال صحبت گردید.

• اشتراک مدیر اطلاعات و ارتباط عامه و عضو کمیسیون منع خشونت علیه زنان در جلسه ماهوار کمیسیون به سرپرستی مقام محترم ولايت موضوعات مورد بحث نظارت خانه انتایی، آمار خشونت در سال جاری، شفاخانه نسائی ولادی در خدمت مراجعین اناش قرار نگرفته باید عاجل پیگیری شود، در پایان وظایف هر ارگان مطابق طرز العمل مشخص گردید تا در آینده بصورت ماهوار گزارش خود را به کمیسیون منع خشونت علیه زنان ارسال نمایند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولايت پروان

برنامه ارشادی:

۱- توسط مدیر عمومی مساجد از مسجد شریف محکمه در مرکز شهر چاریکار بررسی بعمل آورد.

۲- از اعمار مسجد شریف پارچه ۷ جوار تپه گلغندی، مسجد پارچه ۱۲ زیر تپ دره و مسجد قریه اشرف خیل ولسوالی سید خیل نظارت و بررسی به عمل آمد.

برنامه اوقاف:

۱- عواید بدست آمده از نزد مشتریان اوقافی سال ۱۳۹۸ مبلغ (۸۴۰۰) افغانی به حساب مخصوص وزارت ارشاد، حج و اوقاف تحويل گردید.

۲- در رابطه به پرداخت عشر و زکات از طریق منابر توسط علماء و امامان مساجد تبلیغ صورت گرفته است.

د ننگرهار ولايت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د اطلاعات او عame اړیکو مدیریت په برخه کې:

۱. د جوزا په میاشت کي د جلال آباد بشارديری کتاب خانی چک او کنترول شوي.

۲. د اخلاق مفاسدو مخنيوی کمیسیون سره پوره پوره همکاری ترسره شوي.

۳. د پیام حق مجلی مختلفو شعبوته او دوه جلده ولايت مقام ته استول شوي.

د احتساب عمومی مدیریت په برخه کې:

د جوزا په میاشت کي د جلال آباد بشاردار فساد او فحشاء کنترول، د غیر اسلامی فرهنگ نشرون، عامه خلکو ته د چرکانو جنکولو، قرض حسنې مروج کولو، مانځه ته تشویق کولو، او دوکاندارانو ته د احتکار او قیمته شیان پلورلو، او د چاپریال ساتنې په هکله په مختلفو غوندو او عام محضرو ته پوره پوره تبلیغ او بیان شویدی.

د تعليمات علوم دینی او تدریب ایمه مدیریت په برخه کې:

د مرکزی مدارسو خخه نظارت شوی استادانو او شاگردانو ته یې لازمي سپارښتني شوی.

د اوقافو عمومی مدیریت په برخه کې:

د مرکزی مدارسو خخه نظارت شوی استادانو او شاگردانو ته یې لازمي سپارښتني شوی.

پدی میاشت کي (۸۱۳۰۸۲) افغانی عواید وقفی املاکو خخه را جمع شوی او د افغانستان بانک ته رسماً تحويل شوی.

د هلمند ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د اجراییه مدیریت په بړخه:

۱. د (۳۵) تنو علمای کرامو ارجونې وروسته له طل مراحل د وزارت محترم مقام ته د منظوري لپاره لېږل شوی دي .
۲. د ارشاد، حج او اوقافو د ریاست د کارمندانو لپاره په عصری ډول سافت دیتابس جور شوی دي .
۳. د تولو اسنادو لپاره په هارد او سافت ډول فایلینګ سیستم جور شوی دي او روزمره استفاده ورځخه کېږي .
۴. د علمای کرامو پاتی(۳م) او (۴م) بستونه اعلان ته سپارل شوی دي دا چې د مراجعنيو شتون کم و نو دوهم اعلان هم وشو او د کاندیدانو خڅه امتحان واخیستل شو چې کامیاب علما د وزارت محترم مقام ته د منظوري په موخه ورائدي شول .

د عامه اړیکو د مدیریت په بړخه:

د ریاست په داخل کې په جوره شوی غونډه کې چې د کارمندانو د همغږي لپاره جوره شوی وه ګډون شوی دي او همدارنګه د ولایت د محترم مقام په تالارکي د پولیو د واکسین په هکله په جوره شوی غونډه کې ګډون شوی دي .

د اسلامی تعليماتو د مدیریت په بړخه:

۱. د (۳۶) خصوصی مدارسو خڅه د کنټرول په موخه لیدنې شوی دي چې زیات شمیر لیلیه طالبان په کې موجود وه او همدارنګه د ثبت او راجستر پروسه جربان لري .
۲. د شوراب په هوایی دکرکي د (۲۱۵) میوند قول اردو سره د (۲۰) ملکی قاریانو د حفظ او قرائت سیالی په لاره واچول شول چې اردو پولیس لومړي مقام او دویم مقام وکړي .

۳. د فیض العلوم مدرسي د بنځینه شاګردانو او د دوى د شورا د شاګردانو ترمنځ د حسن قرائت سیالی ترسره شول .

د ارشاد برنامه :

۱. د محترم والي په مشري د دی ریاست د علمای کرامو سره د مشورو وروسته یوه نه ماده ایزده طرحه د انتخاباتو لپاره جوره شوو او همدارنګه د خلکو د عامه پوهاوی لپاره د ریاست په داخل کې (۵۰) تنه علمای کرامو یوه شانداره غونډه جوره شوی وه .

۲. د سول او ثبات لپاره د ولایت د محترم مقام په تالارکي چې کومه غونډه دایره شوی وه زیات شمیر علما په کې ګډون کړي وه او همدارنګه (۲۰) تنه علمای کرام د رادیو تلویزیون محترم اړیت ته د کردنې میزد بحث لپاره معرفی شوی دي .

۳. د دی یک ساحي ته یو هیئت لېږل شوی دي ترڅو معلومه کړي چې د هغه خای نوراني جامع مسجد د اخترد لمانځه ګنجایش لري؟ همدارنګه علمای کرام د امنیت ملي دایري شوی غونډی په لېږل شوی دي او که نه .

د اوقافو برنامه :

۱. د مندرونو او زیارتونو په هکله د احصاییه اړیت ته رسماً خبر ورکول شو او همدارنګه د وقفي ساحتاو خڅه نظارت او کنټرول وشو .

۲. د ناوی ولسوالی د دکانونو لپاره چې کوم هیئت د ولایت د محترم مقام په امرتعین شوی و خپل کزارش یې رسماً ورائدي کړي دی .

۳. د موقعت غرفو او آفتاب نشنیانو له درکه (۶۲۰۰) افغانی کرابه په دی میاشت کی راټوله شوی او وروسته د وزارت د حساب ته د افغانستان بانک له لاری جمع شوی دي .

۴. شپږ دوسيه چې د هدېرو د غصب په هکله دی د خارنوالي استناف محترم مقام نه د بعدی اجراتو په خاطر لېږل شوی دي . او همدارنګه د عینک د قبرستان د غصب موضوع د عدلی د ریاست له طریقه په جربان کې ده .

۵. د اوقافی ساحو خڅه نظارت او کنټرول شوی دی ترڅو د غصب خڅه یې مخه ونیول شي .

د پکتیکا ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د اچي نشه یې توک یو ناوړه او نابود عمل ده او همدارنګه او د طبابت له نظره هم دېږد
عوابې لري نوبنۍ د یوشمیر سرویکانو خڅه معلومې چې زمونږ په هیواد ګډونو له امله په
نشه یې توکو روښی شوی، چې په دی کې خینې ماشومانو او بشخو ترڅنګ زیاته برخه خوان قشر جوروی، چې له یوی خوايی زمونږ
خوان قشر له ننګونو سره مخ کړي او له یالی خوايی په نشه اخته کسان د کورنیو او تولنۍ د اورو باردي چې هم اقتصادی، روانی،
روغتیای او تولنیز خندونه یې رامنځته کړي او هم یې زمونږ راتلونک د جدی کوabi سره مخامنځ کړي ده په اخیر ګډونو له اړیت
یې توکو هر دولې بې او شکل د نابودی په موخه نه یوځۍ د دې دی علماو، قومي مخمورو مشرانو، څوانانو او تولنۍ تول وکړي
په یوډه غږ سره لاس یو کړي او هرڅوک د خپل توان سره د دی ناوړه بوټي پروپراندی خپله مبارزه دوامداره وساتې او د تولنۍ هروګړي
باید د نشه یې توکو په له منځه ورلوي خپله ايماني، وجوداني او تولنیزه دنده وبولی د پکتیکا ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست
خصوصاً د اطلاعات او ارتباط عامه مدیریت له خوا تولو مسلمانانو ورونو او خوندو خڅه په دې درنېشت هيله او غوبښته کوي چې له
دی ناوړه عمل خڅه لاس واخلي او خپله تولنې له دی کارخخه وژغوری .

ګزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف و لایت بلخ

در بخش مدیریت اجرائیه:

۱. امور مالی و حسابی اداری و مسلکی سال مالی ۱۳۹۸ اداره ارشاد، حج و اوقاف و لایت بلخ توسط ریاست تفتیش

داخلی بررسی گردید.

۲. هیئات موظف مرکز که در مورد ثبت املاک دولتی مربوطه اداره اوقاف به این ولایت تشریف آورده بودند با ایشان همکاری صورت گرفت.

۳. شهرت (۵۵) تن کارمندان و کارکنان این اداره ترتیب به منابع بشری مقام ولایت و ریاست اصلاحات اداری و خدمات ملکی ارسال گردید.

۴. شهرت کارکنان امور دینی توسط بخش مربوطه ترتیب و به مقام محترم وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف و اصلاحات اداری ولایت بلخ ارسال گردید.

۵. ملاقات با مراجعین و نماینده گان مردم و اخذ عرایض و درخواستی های شان غرض احکام و هدایت مقام ریاست، و رهنماei بخش های مربوطه همکاری شد.

۶. طبق هدایت مقام محترم ریاست اجندای مورد بحث جلسه اداری مقام ریاست ترتیب، که دو جلسه مطابق برج اول سال مالی ۱۳۹۸ تحت ریاست محترم رئیس ارشاد، حج و اوقاف دایر که موارد فیصله شده ثبت کتاب جلسات گردید و مطابق به قانون طبق لایحه وظایف از طرف مقام ریاست به کارمندان وظایف سپرده شد همچنان موضوعات امور حج، ارشادی، تعلیم و تربیه اطفال در مساجد و مدارس خصوصی و بقیه بخش های مربوط از جمله امور اوقافی، جمع آوری و صف نمودند عواید املاک وقفی، دفاع از ملکیت های اوقافی، به اجاره و به کرایه دادن آن، تحويلی آن به حساب خاص اوقاف به خزانه دولت که آن ذیلاً تذکر می یابد.

در بخش مدیریت عمومی احتساب:

۱. در رابطه به موضوع فالبینان و جادوگران که از طرف ریاست احتساب مرکز خواستار کمیسیون مختلط از ارگان دولتی گردیده بودند طی پیشنهاد اجراءات صورت گرفت

۲. همچنان طی مکاتیب رسمی از جریان موضوع فالبینان و جادوگران علمای رسمی این ریاست نیز در جریان گذاشته شد.

در بخش مدیریت عمومی ارشاد و مساجد:

• (۵) محراب مسجد افتتاح گردید.

• (۷۴) تن از علماء جهت احراز بست امامت از طریق رقابت آزاد ثبت و راجستر گردیده.

• رسیده گی به مشکلات (۱۲) محراب مسجد غرض بررسی برق اخذ(۱۶) قطعه عرایض فرش، تعیین اتجاه قبله هشت محراب مسجد صورت گرفت.

در بخش مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه:

اشتراک (۱۰۰) تن اعم از علماء و محاسن سفیدان در مجلس مقام ولایت بلخ در رابطه به همبستگی اقوام و قبایل و حمایت از اردوی ملی افغانستان.

در بخش مدیریت عمومی اوقاف و عشر و زکات:

• از طرف ریاست عدلیه ولایت بلخ در مورد تسلیم دهی موازی (۱۳۰۰) متر مربع زمین وقفی قبرستان سید طوری از نزد محمد ظاهر به جانب اوقاف طی مکاتیب به مراجع ذیربط خبر داده شده است.

• ریاست عدلیه ولایت بلخ در مورد موازی (۲۰۰۰) متر مربع زمین واقع پروژه جهان نما ولسوالی خلم برای قبرستان از طریق ریاست شهر سازی به مدیریت اوقاف خلم و ریاست عدلیه مکاتیب رسمی ارسال نموده است.

• تبلیغات سرتاسری از طریق منابر مساجد مدیریت اوقاف ولسوالیها، رادیو تلویزیون در رابطه به پرداخت عشر و زکات صورت گرفته.

• از مدیریت های اوقاف (۱۴) گانه ولسوالی ها تقاضا به عمل آمده است تا از طریق منابر مساجد ولسوالی مربوطه در رابطه به پرداخت عشر و زکات تبلیغات نمایند.

• بازدید از سه قبرستان و دو زیارت در ولسوالی دهدادی، (قبرستان بابه قشمار)، قبرستان پشت باغ، قبرستان ایشان آخند، زیارت بابه قشمار، زیارت چهل گزی بابا ولسوالی دهدادی صورت گرفت.

مدیریت اوقاف ولسوالی مارمل:

در بخش تعلیم اطفال: از تعداد ۷ حلقه درسی از شاگردان غرض رشد و ارتقای ظرفیت ها دیدن و نظارت گردید.

در بخش مساجد: تعداد (۱۳) محراب مسجد حسب هدایت یکبار دیگر غرض ثبت و راجستر کتاب مساجد گردید.

در بخش اوقافی: در مورد حفظ و مراقبت املاک وقفی توجه جدی صورت گرفته و قبرستان سر گردنه از قبض غاصبین خارج گردید.

در جلسات قومی و گردهمائی ها در مورد حفظ و ترویج محیط زیست و حفظ جنگلات و علفچرهای املاک اوقافی بحث صورت گرفته و مردم را به حفاظت آن تشویق و ترغیب نموده و خواهان همکاری و ارتباط نزدیک مردم با

دولت و سائر ادارات گردیدند.

در بخش مدیریت اوقاف و لسوالی کشنه:

در بخش ارشاد: شش محراب مسجد از طرف مردم تحت اعمار قرار گرفته و همچنان در حصه ترمیم و اعمار مساجد بیشتر مردم تشویق و ترغیب گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت پنجشیر

- ۳ پروژه ساختمانی مساجد، توسط رئیس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت بازدید و نظارت گردید.
- از کار اعمام مسجد شریف سمندر خیل واقع ولسوالی رخه قریه حصارک که ۱۰۰٪ کار آب تکمیل گردیده بازدید بعمل آمد.
- از کار اعمام مسجد شریف خواجه قریه واقع ولسوالی رخه که ۸۵٪ کار آب پیشرفته داشته است بازدید گردید.
- از کار اعمام مسجد شریف قریه آبداؤه واقع ولسوالی رخه که ۱۰۰٪ کار آن تکمیل گردیده است بازدید و نظارت گردید.

برنامه ارشاد:

- رئیس ارشاد حج و اوقاف در جلسه نوبتی شورای سراسری علماء که در تالار جلسات این ریاست برگزار شده بود شرکت نموده پیرامون نقش علماء در جهت تبلیغات دینی امر به معروف و نهی از منکر تاکید گردید.
- ثبتیت یک قطعه زمین برای اعمام مسجد به ولسوالی پریان توسط آمار ارشاد این ریاست و جدول نمونه یی که از ریاست شهر سازی مواصلت کرده بود خانه پری به مرجع مربوط جهت اقدامات بعدی ارسال شد.
- آمر ارشاد در جلسه پی دی سی و جلسه اداری که در تالار مقام ولایت تدویر یافته بود شرکت نموده است.
- آمریت ارشاد در جهت تکمیل بسته های کمبود اسناد استخدام رقابتی تعداد(۵) تن امامان را بعد از طی مراحل استخدام جهت منظوری به مقام وزارت ارسال نموده است.
- آمر ارشاد در برج سنبله سال جاری تمام پرسونل اداره را که شامل کارمندان و کارکنان خدمات ملکی و کارمندان امور دینی بخش خطبا و امامان مساجد رسمی را برای دو مرتبه به مرکز ریاست خواست تا ابتدا فورمه های مخصوص بایمتریک را خانه پری و بعد بصورت عملی در تالار جلسات این ریاست توسط مسولین بایمتریک رهنما می شدند.
- آمر ارشاد بروز جمعه در جلسه مشورتی شورای علماء و متندین ولسوالی رخه نیز شرکت نموده که در آن پیرامون مبارزه مشترک علیه فساد اخلاقی، خرافات و رسم و رواج های ناپسند حاکم در جامعه صحبت شده و در قسمت فعالیت های کمیته تبلیغی ارشاد حمایت و همکاری شان اخذ شد.
- مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه طبق هدایت ریاست به صورت دوامدار به کمیته ارشاد در قسمت ترتیب و تصحیح خطبه های روز جمعه همکاری همه جانبیه داشته و ضمناً در سفر های ارشادی که با کمیته سیار ارشاد صورت میگیرد در قسمت تبلیغ امر به معروف و نهی از منکر تقریرات مفید صورت گرفت.
- مدیر عمومی احتساب از مساجد رسمی و غیر رسمی بازدیده عمل آورد و با جمع اهالی ولسوالی آبشار در ترکیب کمیته ارشاد و دعوت در عرصه های ارشادی فعالیت صورت گرفت.
- در سیمینار یک روزه برنامه نقش علماء و جوانان در پروسه صلح و بازسازی در تالار شهر داری که از طرف ارگان های محل برگزار شده بود مدیر عمومی شرکت نمود.

برنامه حج و زیارت:

تا آخرین کاروان حجاج از مکه مکرمه به تاریخ ۷ سنبله به وطن عزیز مان همراهی صورت گرفت.

جدول توحید حجاج ثبت شده سال ۱۳۹۸ و ما بعد آن به ریاست حج و زیارت مرکز ارسال گردید.

برنامه اوقاف:

- جهت ترغیب مردم به تادیه عشر و زکات از طریق منابر مساجد اقدام نموده از طریق منابر توسط امامان مساجد تبلیغ صورت گرفت.
- پیشبرد بهتر امور در روشی از قوانین و مقررات که از طرف ریاست برای این اداره داده شده مانند: همکاری با مدیریت حج و زیارت، مدیریت مساجد و اشتراک به نماینده گی از طرف اداره حج و اوقاف در آمریت قضایای دولت جهت پیشبرد جایداد های وقفی درسطح این ولایت.

